

Lidenskab og Smålighed

en debatbog om landsbykirkens forhold og om forholdet til kirke og sogn i 90'erne
udgivet af Samarbejdsudvalget under Føns-Ørslev-Udby-Husby menighedsråd 1990.

© Samarbejdsudvalget Føns-Ørslev-Udby-Husby menighedsråd 1990.

Indhold

Indledning 7

1. Historien 9

Føns sogns historie 10

Tybrind 10

Fønsør 10

Sparretorn 10

Sognet 11

Skovløkken 11

Jomfrumarken 11

Fønsskov 12

Den nyeste tid 12

Kirken den er et gammelt hus 12

Alterbilledet 13

Døbefonten 13

Prædikestolen 14

Kirkens inventar 14

Graverhuset 14

Præsterne i Føns-Ørslev 15

Pesten 21

Grevens Fejde 21

Svenskekrigen 22

Wedellsborg Birk 22

Landbrugets mekanisering 22

Roerne 22

Håndværk og handel 22

Kommunalreformen 23

Tilplantningerne 23

Den nyeste tid 23

Litteratur 23

Udby sogns historie 24

De første mennesker 24

Sognebeskrivelser 24

Viby 24

Rolund 24

Udby 24

Præstegårde 15

Konfirmandstuen 16

Kilder 16

Ørslev sogns historie 17

Topografi 17

Ørslev sogns beboere i oldtiden 17

Fundene i Tybrind Vig 17

De to bronzelurer 18

Ørslev sogn 18

Ejerlavene 18

Ørslev kirke 18

Kirkens indre 19

Døbefonten 19

Klokken 19

Kirkeejere 19

Træk af Ørslev sogns historie 19

Fra selveje til fæstegods 19

Jordfællesskabet 20

De højryggede agre 20

Landboreformerne 20

Udby sogn - Vends Herred 24

Sognene 24

Viby kirke 25

Udby kirke 26

Kirken 26

Våbenhuset 26

Gravstenen 26

Tårnet 27

Klokkestokværket 28

Korforlængelsen 27

Døren 28

Skib og kor 29

Vinduerne 29

Orgel 29

Kalkmalerier 29

Triumfmuren 31

Prædikestolen 31

Døbefonten 31

Dåbsfadet	32	Respekten for naturen	56
Alter	32	Ofret	56
Krucifixet	33	En for alle	57
Skriftestol og Degnestol	33	De store religioner	57
Røgelseskar	33	Dydsmønstret	57
Lysetager	34	Modsigelserne	58
Kalk og Disk	34	Magt korrumperer	58
Præster ved Udby kirke	34	Renæssance og reformation	58
Præsteembedet	35	Hvad så i dag?	59
Præster og Godtfolk	35	Fremskridtets pris	59
Degne og lærere i Udby sogn	36	De gamle myter	60
Degneembedet ved Udby sogn	37	Kærlighedens omvurdering...	61
Jordfællesskabets ophævelse (Matrikelfortegnelse)	38	Kærlighedens konsekvenser	61
Viby	38	Den kristne grundfortælling	62
Udby, Rolund og Ronæs	41	Evangelium og politik	62
Det, der blev tilbage af fællesskabet	44	Har den evangelisk-lutherske kirke noget at sige i dag?	63
Foreninger	44		
Indbyggerantal i Udby sogn	45	3. Strukturen	65
Kilder	45		
Træk af Husby sogns historie	46	Folkekirken	66
Kirken	46	Indledning	66
Kirkegangen	46	Staten	66
Kirkeejere	47	Kommunerne	66
Det kirkelige liv	47	Ministeriet	66
Kirkelig samfundsøkonomi	48	Stiftsøvrigheden	66
En drøm	49	Provstiudvalget	66
Nogle interessante mennesker	50	Menighedsråd	67
Krohistorier	50	Biskoppen	67
Husby Hospital	50	Provsten	67
Lars Clausen	51	Præsten	67
Hoveriet	51	Kilder	67
Tobaksavlens	51		
Wedellsborg og Husby	52	Kirkens medarbejdere	68
Kilder	53	Sangen i kirken	68
		Orgel og organist	68
2. Evangeliet	55	Graver, Klokker, Kirketjener	69
Den evangelisk-lutherske kirke	56	Kirkegårdskultur	70
Hvad er religion	56	Om at være præst på landet	72
De primitive	56	Kollats for præster ansat i Fyns Stift	73
		Præsteløftet	73

Arbejde og/eller kald? 75	Kirkeliv/Religiøst liv 95
Sparsommelighedens pris 75	Sognelivet i Husby og Ørslev 98
Gudstjenestens ægthed 75	Fremtiden for sognelivet 98
Samarbejdet 75	Ændring af pastoraterne 98
En begravelse 76	Kirkerne i Ejby kommune 99
	Sognelivet i Udby 101
Menighedsrådet 79	Kirken 101
Menighedsrådsforeningen 79	Forsamlingshuset 101
Konstituering 79	Landsbylivet før og nu 101
Menighedsrådsmøder 79	Foreningerne 102
Administrative opgaver 79	Fremtiden 102
Kirkelige handlinger 80	
Rådighedsbeløb 80	5. Et forslag 105
Menighedsrådets øvrige virke 81	Fra nutid til nytid 106
Menighedsråd som lokalråd 81	Indledning 106
Et menighedsråd til flere sogne? 81	Kirkens funktion i sognet 106
Kilder 82	Undersøgelse af kirkens rolle 107
	Forslag til ny struktur for folkekirken 108
Gudstjenesten 83	Forslaget 109
Hvad er en gudstjeneste 83	Pastoratets opbygning 109
Offeret 83	Pastoratets medarbejdere 110
Den kristne offertanke 83	Et eksempel 110
Problemerne 83	Provstiudvalget 111
Gudstjenestens nødvendighed 83	Stiftsrådet 111
Begejstringen 84	Stiftsøvrigheden 111
Forslaget 84	Litteraturfortegnelse 111
Selve forslaget 85	
Kirkemusikken 86	Epilog 112
Konfirmation og barnedåb 87	
Bryllup og begravelse 89	Tillæg 113
4. Kirken og sognet 93	Appendiks
	Fuldstændig matrikelfortegnelse for Udby sogn
Sognelivet i Føns 94	
Hvad er landsbyliv 94	

Indledning

Grundlaget for at udgive en debatbog om kirken og sognet på indeværende tidspunkt er et efter vores mening stigende behov i befolkningen for information omkring kirkens forkyndelse og arbejde.

For år tilbage var kirken en integreret del af folkelivet, hvilket bl.a. gav sig udtryk i et tæt samarbejde mellem skole og kirke. I dag er denne forbindelse mere eller mindre afbrudt med det resultat, at der vokser generationer op, som ikke har det mindste forhold til kirken, og som i bedste fald betragter kirken som et fremmedelement i samfundet.

Det må derfor være på høje tid, at kirken nu selv giver sig til kende som et nødvendigt alternativ til de bevægelser af filosofisk og religiøs art, som åbenbart nyder de kirkefremmede generationers bevågenhed.

For at fremhæve sagens alvor skal det anføres, at det ikke blot er et ungdomsproblem. Det er de meningsdannende instanser (journalister, pædagoger, forældre, politikere m.fl.) der i vid udstrækning er præget af denne fremmedgjort-hed overfor kirkens funktioner og forkyndelse.

Enhver, der tager kirken alvorligt, både den forkyndelsmæssige og den folkelige funktion, må nu erkende de givne forhold, som f.eks. giver sig udslag i, at under 2% af den danske befolkning går i kirke, og må heri se en udfordring til at gøre en aktiv indsats for at genindføre kirken i den folkelige bevidsthed.

Vi kan ikke bare sidde med hænderne i skødet og lade udviklingen gå sin gang eller lade som om, alt er i den skønneste orden, så længe langt den overvejende del af befolkningen - også i vores fire landsogne - end ikke forholder sig til kirken.

Det er altså vores opfattelse, at kirken nu må lade sin røst høre med alle de rimelige midler, vi har til rådighed, og det middel, vi benytter os af i første omgang, er at udgive en debatbog om kirken og sognet.

Bogen er skrevet af lokale kræfter. Den er så at sige et græsrodsprodukt, som er blevet til i løbet af efteråret 89 og foråret 90.

Vi tilrettelagde arbejdet med bogen som gruppearbejder, hvor forskellige grupper arbejdede med formuleringen af bogens enkelte kapitler og afsnit. Samtidig kørte vi en række inspirationsaftener, hvor vi indkaldte forskellige foredragsholdere udefra, hvis opgave var, dels at holde os til ilden - dels at forsøge at udvide vores horisont med hensyn til de emner, vi arbejdede med.

Det lykkedes i vid udstrækning!

Desuden nedsatte vi en redaktionsgruppe, som skulle stå for den endelige redaktion og udformning af bogen.

Der skal ikke herske tvivl om, at denne bog er båret af kærlighed til den kirke og det sogn, som man ikke bare vil lade sejle sin egen sø - som man ikke bare vil lade dø. Det vidner alle bogens artikler om og også det faktum, at hele projektet er blevet til ved hjælp af frivillig arbejdskraft.

I løbet af den tid, projektet har kørt, har hen ved 75 mennesker været direkte involveret enten som gruppearbejdere, redaktører eller indskrivere, og i det sidste års tid er der blevet debatteret rundt omkring i sognene. Der er blevet forsket i historiske kilder - kirkebygninger er blevet gennemgået minutiøst - der er blevet snakket og stillet spørgsmål om stort og småt - kirke- og sognelivet er blevet endevendt - der er prøvet nye gudstjenesteformer, og der er fremsat forslag, som vil få hårene til at rejse sig på de fleste.

Alt sammen båret af et livgivende engagement i forholdet til kirke og sogn.

Nu er debatten så formuleret skriftligt - og her er den så: den nødvendige debat om sogne- og kirkeliv på landet.

Bogen starter med en gennemgang af de fire kirkers og sognes historie. Dette for at få baggrunden og vores rødder med ind i debatten.

Efter de historiske gennemgange kommer et kapitel om kirkens forkyndelse. Her stiller vi spørgsmålet, om evangeliet har noget at sige i dag. Kapitlet er selvsagt præget af forfatterens holdning og er mere et personligt vidnesbyrd end et officielt udtryk for kirkens holdning.

Dem er der jo en hel del af!

Herefter går vi over til kirkens struktur. Folkekirkens opbygning gennemgås. Kirkens forskellige medarbejdere giver udtryk for deres syn på arbejdet indenfor kirken. Menighedsrådets arbejde gennemgås og vurderes, og vi slutter med at gøre rede for gudstjenestens form, indhold og funktion, og vi vurderer dens nuværende status.

I kapitlet Kirken og sognet kaster vi et blik på sognelivet, som det leves i dag i vores fire sogne, og endelig vover vi os så frem med et forslag til en ny struktur for folkekirken og dermed for kirken i landsognet. Hvordan skaber vi den bedste ramme om et blomstrende kirke- og sogneliv under de givne forhold?

Om dette projekt giver sig noget konkret udslag i form af ændringer i den bestående struktur eller i form af en holdningsændring i forholdet til kirke og sogn, vil tiden vise. Men med bogens udgivelse er der skabt et rimeligt grundlag for den nødvendige stillingtagen til nogle af vores tids væsentligste og mest påtrængende spørgsmål.

Vi håber, bogen bliver godt modtaget og læst rundt omkring, og vi vil gerne takke alle, der har muliggjort projektets gennemførelse - først og fremmest de mange, engagerede medarbejdere, men også menighedsrådene i de fire sogne, provstiet og stiftsfonden for økonomisk og moralsk støtte.

Uden Winnie Lysholt Hansens og Sara Skinderholms energiske indskrivningsarbejde var bogen endnu ikke blevet færdig, og heller ikke hvis ikke vi havde fået økonomisk støtte fra UNI-Bank i Middelfart, Amtssparekassen Fyn, de kulturelle udvalg i Ejby og Nr. Aaby kommuner og Vends Herreds Landboforening.

Sidst men ikke mindst skylder vi en stor tak til computerfirmaet Apple Center Promaq i Kolding, som overordentligt velvilligt har stillet både udstyr og know-how til rådighed for vores projekt.

Samarbejdsudvalget:

Herdis Andersen

Erik Fonsbøl

Agnethe Lysholt Hansen

Inger Marie Høj

Ingeborg Steinrud

Redaktionsudvalget:

Annelise Hansen

Lisbet Hansen

Olaug Kirketerp

Birgit Olesen

Børge Olsen

Finn Skinderholm (Projektleder)

Føns sogns historie.

Første gang man hører navnet Føns er i 1231.-Fyunnæs, forleddet er øge- og indbyggernavnet fynbo, efterleddet er næs som betegner stort kystfremspring. Byen benævnes som "Adelby med kirke". Byen er nok anlagt allerede i Vikingetiden. I biskop Jacob Madsens visitatsbog, finder man oplysning om, at Føns skulle have været en købstad, dette bestrider Trap, der højst vil mene, at det har været en stabelplads for handelsbyen Lybæk. Men at Føns på sin tid var en ret betydelig by, må nok anses for givet.

Hvordan har Føns sogn set ud, og hvad har ændret sig i forhold til, hvad vi ser i dag.

Sognets grænse mod nord til Udby sogn var førhen adskilt af vandet, som gik helt ud til den nuværende Broende ved Assens landevej, godt og vel endda. Denne lange vejle, som på sine steder er op til 1 m under havets overflade, blev inddæmnet i 1800-tallet, men først i 1863 rigtigt afvandet med sluse og et par snegle, som sneglede vandet ud, disse blev drevet af en vindmølle (Fønsvang mølle), hvor mølleren havde fri bolig og næring, imod at han sørgede for at pumpe vandet fra afvandingskanalen ud i Gamborg fjord. Fønsvang mølle betjente en stor kundekreds af husmænd, gårdmænd og forpagtere på egnen, men i 1950 måtte man indstille mølleriet, og møllehatten med vinger og mølleri blev nedtaget og de store snegle erstattet af el-drevne pumper.

På den sydlige side af Føns by ligger endnu en vejle, bestående af uafvandede strandenge med en hovedsø kaldet Gardersøen, derfra en åben rende, kaldet Vejlerenden med udløb i Føns vig, en 2 m høj jordvold er etableret ca. år 1800 for at værne de lave arealer mod højvande, som før voldens etablering blev oversvømmet så

snart der var højvande, vandet kunne dengang gå helt ind til Ørslev Skovgård ca. 3 km inde i landet. Efter angivelse på gamle kort ser det ud til, at vejen mellem Rud og Føns har været længere mod øst. Vejen eller stien har gået i en skrå linje fra Skrædderhuset, nuværende Fønsstrandvej 11 til ovnhuset i Føns. Halvøen, som strækker sig ud fra den sydlige side af Føns Vig fra Rud, hedder Ålehoved, men navnet er fra nyere tid, det oprindelige navn var Olitshoved fra byen Olit, som formodentlig har ligget i området, hvor den nuværende Skovløkke husmandskoloni nu ligger, navnet Olemarken var navnet på den mark, som ligger på den østlige side af den offentlige vej.

Tybrind

Byen er senere blevet opslugt af Tybrind hovedgård, hvis navn kommer af 10 brønde fra 10 gårde eller huse, som har ligget i området.

Tybrind var på det tidspunkt ved at udvikle sig til et helt lille gods. I 1664 ejede Tybrind 16 gårde i Føns by, samt hele Fønsskov incl. Sparretorn og Rud. I 1672 indgik Tybrind i grevskabet Wedellsborg, og snart efter optræder den som selvstændig hovedgård under grevskabet. I 1762 havde Sparretorn 16 gårde i Føns by samt 4 gårde på Fønsskov, medens 7 andre gårde har hørt under Tybrind.

I 1200-tallet var det meste af Fønsskov dækket af skov, som hørte under Kronen tillige med Føns by. Iflg. præsteindberetning skal der midt på halvøen have ligget en stor gård ved navn Fønsgård, det menes at være en forløber for Sparretorn.

Fønssør

I oldtiden og middelalderen var der en livlig færgetrafik fra Fønsskov til Stenderup hage, hvorfra der lettes adgang til det sydlige udland. Den nu forsvundne by ved færgestedet hed

Fønsør og derom skriver i 1624 præsten Jørgen Kjeldsen: Ved Sparretorn 1/4 mil fra Føns begynder en stor skov, hedder Fønsskov, strækker sig derfra udi vester mellem tvende strande, 3 fjerdingvej i længden, i vester ude i samme skov ud mod en Ø (Fænø), ligger hart hos hinanden 3 gårde kaldet Fønsøre.

Disse afsidesliggende gårde, som endnu nævnes i 1725 og 1755 er rester af landsbyen, som kort før år 1800 samles til gården Ellegård.

Ellers var det meste af halvøen skovklædt, men i 1744 fik grev Christian Gustav Wedell tilladelse fra kongen til at omhugge skoven og udlægge jorden til bøndergårde, grundet grevskabets dårlige økonomi.

Sparretorn

Sparretorn nævnes allerede i 1530, men er da kun en stor bondegård. Sparretorn blev gjort til hovedgård i 1718, da enkegrevinde Hannibal Wedell tilbyttede sig gården i stedet for hendes enkesæde Rugård. Hun gav den navnet Bannerslund, (hun var født Banner), men år 1800 fik den igen navnet Sparretorn.

Sognet

Føns sogn og de folk som har levet og boet her, har igennem tiderne skilt sig ud fra det man kan kalde et almindeligt dansk sogn. Det skyldes nok først og fremmest, at man her foruden den almindelige sociale lagdeling med store bønder, mindre bønder og husmænd, håndværkere og arbejdere havde en ret stor gruppe, som helt eller delvis ernærede sig ved fiskeri. Disse mennesker var på en egen måde ligesom mere frie, de havde deres egne meninger, deres egen humor o.s.v. Hvis de havde levet i dag, var de uden tvivl blevet kaldt originaler. Man delte livet med hinanden men forstod også, at man var afhængig af hinanden.

Dog var der for det meste små kår rundt om i de små fiskerhjem, men når makrelstimerne gjorde deres visit i Føns Vig, blev de hurtigt observeret af de spejdende fiskere, som derefter hurtigt kom i bådene og ved hjælp af et stort net bogstavelig talt trak fiskene op på stranden. Sådant en omringnings manøvre kunne godt give 10-15 kasser makreller, og så var der mad på bordet i de små hjem. En del af disse fisk blev omgående bragt til røgning, det var skomageren og fritidsfiskeren Valdemar Larsen, der var specialist i denne kunst, og han var ikke karrig, manges en halvsulten skoledreng fik her et festmåltid, når skomageren bød på nyrøget makrel på en lap avispapir med et godt drys salt på.

Det var almindeligt at man foruden fiskeriet, som nok både var erhverv og hobby, havde forskelligt løst og fast arbejde ved siden af, nogle som almindelige arbejdsmænd, andre med små entrepriser udi dræn og kloakarbejde. Man slog sig igennem og stillede ikke store fordringer.

For de, som på den tid var børn og især drenge, var der en person som alle kendte og holdt af, det var føromtalt Valdemar Skomager. I ham havde børnene en sikker forbundsfælle, kom man til hans dør med et problem, det kunne f.eks. være, at propperne nu igen var røget på de gamle fodboldstøvler, ja så lagde skomageren gerne det til side, han var i færd med, og gik i gang med de gamle støvler. Når man kom ind i forgangen til hans værksted, hang der et ladt hanegevær og neden under stod der med kridt skrevet:

Giv agt, bøssen er ladt!

Hvis en gåseflok skulle lægge ruten hen over skomagerhuset, var der jo ikke tid til de store forberedelser. Det bør nok lige nævnes at skomageren sad i sognerådet, valgt af Det radikale Venstre, og at han også var referent til det loka-

le Middelfart Venstreblad, og at han iøvrigt blandede sig i alt, hvad han kunne overkomme.

En anden person, som også havde meget til overs for børnene, var hjulmand Gorm Gormsen. Han og hans kone Anna var barnløse, men de var begge meget glade for børn, (hvis de da opførte sig ordentligt). Manglede man lister til en drage eller materialer til en stærekasse, ja, så var det altid at finde i Gorms værksted. Mange husker også de kælke og ski, der her blev fabrikeret - de var just ikke strømlinede, men dog ganske brugbare.

Hvis man vil skrive om livet i Føns, kan man jo holde sig til første del af dette århundrede, som nok ikke er så forskellig fra sidste del af 1800-tallet. Man kan tale om fællesskab og afhængighed af hinanden, småhåndværkere, købmænd og den øvrige befolkning. Man var fælles om kirke, skole og forsamlingshus, og dette var i det væsentlige tilstrækkeligt for sognets beboere. Dette gjaldt for Føns og Rud, men i 1927 skete der med lens afløsningen det, at et helt lille nyt samfund opstod i den vestlige del af Ørslev sogn, nemlig statshusmandskolonien Skovløkken. 16 nye brug blev bygget, og man fandt det hurtigt påkrævet med en sogneskelsændring, så at kolonien kom til at høre til Føns sogn og skoledistrikt.

Skovløkken

Hvad var det for mennesker, der nu bare på én sommer bosatte sig på Olemarken? Det var yngre folk, nogle havde indtil flere børn, men fælles for dem alle var, at de var økonomisk svagt funderet. De første år bragte da også en del udskiftninger, 5 ejendomme fik nye ejere, men man slog sig igennem takket være små prioriteter og små fordringer. Disse små ejendomme var alle på 10 tdl, og det var overvejende animalsk produktion med malkekøer, svin og fjerkræ. Husmanden holdt en stor eller 2

små heste. Det var almindeligt med nabosamarbejde, især omkring kornhøstning og tærskning.

Jomfrumarken

I 1955 blev Jomfrumarken udstykket, og 4 nye brug blev oprettet. På samme tid blev der oprettet 5 nye brug på Ålehoved, på jord der var afstået fra de tre Rudgårde, som derefter overgik fra forpagtning til selveje. Ligeledes blev der oprettet 3 brug, udstykket på Sparretorn, alle statshusmandsbrug. Den direkte årsag var overdragelsen af Wedellsborg gods fra lensgrevinde Inger Wedell til hendes søn Tido Wedell, og den dermed følgende afståelsespligt til den danske stat.

Fønsskov

Fønsskov var et helt lille samfund for sig i Føns sogn. På et tidspunkt i 1800-tallet menes der at have været helt op til 70 familier, eller 300-350 mennesker.

De store gårde på nær Sparretorn, hvis historie føres tilbage til 1530, samt Gammelgård, som altid har haft et jordtilliggende på 100 tdl, er samlet af tre eller endnu flere små gårde på ca. 30 tdl. Disse gårde var fæstegårde, men efter sammenlægningen gik de senere over til forpagtning, undtagen Torbenhøj, som blev drevet af en forvalter.

Fønsskov havde op til 1950 egen skole og forsamlingshus, egen købmandsforretning og smedie. I skolen modtog børnene undervisning af læreren og i forsamlingshuset gjorde de unge gymnastik eller spillede dilettant. Her blev også holdt foredrag, og desuden havde man et godt bibliotek.

Denne udvikling standsede i begyndelsen af 60'erne, da man fra grevskabets side ikke ønskede at forny forpagtningerne, men i stedet selv ønskede at drive jorden. Dette satte en udvikling i gang, som førte til lukning af Føns-

skov skole og reducere af befolkningen. Også de mindre ejendomme mistede jorden og dermed eksistensgrundlaget. Derved forsvandt også husdyrene og de levende hegn, alt for at give plads for stordrift og storlandbrug.

De bedste huse blev istandsat og udlejet, de ringeste nedbrudt og fjernet. I 1971 brændte den gamle fine gård Ellegård, årsag angiveligt lynnedslag i de elektriske installationer. Det satte det sidste punktum for et samfund.

I 1903 gik en karl ved navn Nicolaj Hansen og pløjede på gården Risbros marker, da hans opmærksomhed fangedes af en lille genstand, der blinkede i den opløjede jord. Han samlede den op, og det viste sig at være et lille sølv-smykke formet som en hammer.

Nicolaj Hansen gemte sit fund i en lille æske sammen med nogle gamle mønter.

Mange år senere viste han det til lærer H.C. Frydendahl, Krarup, som indleverede det på Nationalmuseet med ordene: Vær så god, her er en Torshammer!

Dette var den første Torshammer af i alt 13 af den slags smykker af sølv, som er fundet rundt omkring i landet, og som vidner om, at før Kristendommens indførelse bar man hammertegnet i stedet for korstegnet på brystet.

Torshammeren er i dag Nr. Aaby Kommunes byvåben, tegnet af tidligere sognepræst i Føns, Karen Larsen.

Den nyeste tid

Udviklingen i Føns sogn blev præget af den almindeligt kendte udvikling, som den er foregået på landet de sidste 25-30 år. På grund af svigtende priser på landbrugsvarer og større og større omkostninger, er flere landmænd ophørt med animalsk produktion og har søgt arbejde andre steder. Mange smålandbrug er jorden solgt fra, eller bort- forpagtet og nye folk uden direkte tilknytning til erhvervet har taget husene

i besiddelse. Især et stort kontingent af lærere og pædagoger samt folk med forskellige uddannelser er blevet Fønsboere. Disse mennesker er kommet, fordi de ønsker at bo i Føns, og er også hilst velkommen af "de indfødte". Tiden vil vise, om de også føler sig forpligtede på landsbyens og sognets kulturarv.

Kirken den er et gammelt hus

Således skriver N.F.S. Grundtvig, - at det også gælder kirken som ligger på bakken i Føns by, tænker de færreste nok på i dag.

Anders Rasmus Idum, tidligere præst i Føns Ørslev sogne, skriver om Føns kirke, at den tidligere hed Odde-sund kirke, med henvisning til den gamle betegnelse for farvandet mellem Stenderup Hage og Fønsskov Odde. Dette farvand var det oprindelige overfartssted mellem Fyn og Jylland, - antagelig fordi strømforholdene her var lettere at klare for datidens både.

Idum fortæller i Historisk Samfunds årbog, med kilde fra Hr. Adam af Bremen (tysk munk), at den tyske kejser Otto d. 2 i år 975 gik op over Dannevirke og besejrede kong Harald Blåtand, hvorefter han tvang ham til at lade sig døbe. Kejser Otto trængte videre op gennem Sønderjylland og ville sætte over det lille bælt ved Stenderup Hage, for også at underlægge sig Fyn. - Den dag var det imidlertid storm og høj sø, så ingen fandt det tilrådeligt at begynde overfart af så stor en hær. Dette bekom imidlertid ikke kejser Otto, og han kastede i vrede sit spyd i bølgerne, hvorefter han aftvang kong Harald det løfte, at han skulle bygge en kirke derovre.

I år 976 grundlagdes da inde på Ottonis Næs (eller Tønnes Odde) Fyns første kirke, (Dansk atlas 6 side 646). Denne kirke har nok været en beskeden lille træbygning, og er måske senere afløst af endnu en trækirke, for så i 1100-tallet at blive afløst af en lille stenkirke, som blev

opført på den nuværende kirkeplads. Denne lille stenkirke er der endnu rester af i den nuværende kirkebygning.

Denne kirke bestod af et skib og et noget smallere kor opført i romansk stil af rå kampesten med hugne hjørnekvadre. På skibets nordside ses endnu et af de rundbuede vinduer, som dog nu er tilmuret.

Således har vor kirke stået indtil 1478, i det år blev udstedt et afladsbrev til kirken fra Biskop Carl Rønnow stilet til 2 af kirkens altre, - der tilstodes aflad til dem, som gjorde et gæstebud for Jomfru Maries moder St. Anna. (Pontoppiddans danske atlas 2 side 673). Herved har kirken fået penge til en større reparation og udvidelse, som vi i dag kender den i sin nuværende skikkelse, med hvælvinger og tårn med tand-snit. Også våbenhuset blev tilbygget ved den lejlighed.

I biskop Jacob Madsens visitatsbog (oversat af A.R. Idum) står beskrevet, hvordan kirken så ud i 1589: "Kirken lidt fra byen med tårn, noget bly på søndre side, 5 hvælvinger, 1 klokke, 2 smukke messingstager, - (Tafflen skarn), - altertavlen simpel- dårlig."

Omtalte blytækning er forlængst borte, nedtaget af Wedellsborgs besiddere og erstattet med tegl, alterstagerne ligeledes, de nuværende er formentlig fra sidst i 1600-tallet. Kirkeklokken er, så vidt man ved, skænket af præsten Jørgen Kjeldsen 1615. Da den imidlertid er omstøbt i 1774 og senere i 1834 kan dette ikke konstateres.

Alterbilledet

Kirken ejer et interessant alterbillede fra ca. 1500 udskåret i træ i hautrelief. Det forestiller Jomfru Marie og St. Anna med Jesusbarnet mellem sig, i baggrunden 4 mandlige personer, alle er i den tids klædedragt. Billedet stammer sandsynligvis fra Claus Bergs værksted i Oden-

se. Det har oprindeligt været et katolsk sidealter og har vist nok haft 2 sidefløje med flere figurer.

Det skyldes Jacob Madsen og hans føromtalt visitatsbog, at vi i dag ved noget om alterbilledets historie. - I historisk årbog står således:

"Er en stor Alter neden for med nogle Kvinde Billeder på og en liden Barn i ens arm, måtte ikke nedbrydes for Fru Anna på Ivernæs, (Wedellsborg), er Anna Padsbjerg, Enke efter Christoffer Gyldenstjerne, - måtte nu nedtages og sættes på Højaltret."

I beskrivelsen (i Dansk atlas 6 side 646) sidder figurerne på en blå bænk med barnet stående imellem sig, det står på sin venstre fod og holder et rigssæble i venstre hånd, den højre har vist nok holdt et scepter, som nu er afstødt. Endnu i 1774 stod der under billedet ordene: "SANCTE ANNA ORA PRO NOBIS" (Sct Anna bed for os). Et levn fra den katolske tid, hvor kirken var indviet til Sct Anna (Jomfru Maries moder - de søfarendes helgeninde).

Ved siden af alteret findes en niche med en noget usædvanlig historie. Det vides, at den blev åbnet i

1700-tallet (det var før den tid tilmuret). Man fandt nogle gamle pergamentruller, som omtaler drastiske begivenheder bl.a. hungersnød i 1400-tallet og jordskælv d. 24. august 1409. Imidlertid menes den nuværende niche at være rester af en oprindeligt middelalderlig åbning gennem muren, hvor igennem nadveren er blevet rakt til de spedalske, - som jo var forment adgang til kirken. Men i følge overleveringer på egnen blev hullet også brugt til at lægge f.eks. fødevarer til sognets fattige -(lokal fattighjælp).

Døbefonten

Døbefonten er af granit, dåbsfadet er af messing. På den ene side står H.R.K. og K.G.S. og det betyder: Holger Rosenkrantz til Boller

(1517-75) gift med Karen Christoffersdatter Gyldenstjerne, datter af Christoffer Gyldenstjerne til Ivernæs. - På den anden side K.G.T.S.H., som betyder Kirstine, Grevinde til Slesvig og Holsten. Dette hentyder til Kirstine Munck, der ejede Tybrind fra 1653-58. Fra hende er dåbsfadet kommet.

Prædikestolen

Prædikestolen er fra 1663, - A.R.Idum hælder til den anskuelse, at det var den daværende kirkevæрге, - måske som tak for at være sluppet vel gennem svenskekrigen- som har bekostet den stol.

Foruden hans bomærke står der således. "NIELS HANSEN PAA FØNSØRE MED SIN HUSTRU ANNIKE HANSDATTER HAFFER LADET DENNE PRÆDIKESTOL OPSÆTTE"

Våbenhuset blev tilbygget ved ombygningen 1478. Idum fortæller at i 1658 brugte svenskerne det til standkvarter, og der blev både slagtet og lavet mad der.

Kirkens inventar

I 1969-73 gennemførtes en restaurering af kirkens inventar og bygning, som omfattede alter og prædikestol og nymaling af kirkens træværk, stole og bænke. Ved den lejlighed blev også det gamle orgel fra 1917 udskiftet med et nyt 6 stemmer, et Bruhn og Søn orgel. Ligeledes blev også en omfattende reparation af tårnets vestgavl foretaget og nyt tegltag pålagt.

En stor skuffelse for menigheden var nationalmuseets holdning til restaurering af alterbilledet. - Man havde forestillet sig en reetablering af de afstødte lemmer på figurene, ligeledes havde man tænkt, at de gamle fine farver i guld og orange og blå skulle genskabes. På trods af menighedsråd, præst og konservator Fritz

Thodes ihærdige anstrengelser, lykkedes det ikke at overtale Nationalmuseet, som dikterede, at man skulle lade billedet stå som en ruin, med henvisning til, at man ikke mente, man kunne tillade sig at føje noget til kunstnerens arbejde.

Den almindelige mening i menigheden var, at man bedre værdsatte Claus Bergs kunstneriske arbejde ved at vedligeholde det til glæde for menigheden.

Graverhuset

Den sidste fornyelse ved Føns kirke er opførelse af det lille hyggelige graverhus, indeholdende frokoststue, bad og toilet til graveren, desuden er der mulighed for, at kirkegængere og andre i lovligt ærinde kan benytte toilettet. Projektet blev fuldført i 1989, tegnet af arkitekt Ebbe Lehn Pedersen, Odense og muremester Sv. Kokholm, Ejby udførte byggeriet.

Bygningen er stilren og falder fint ind i omgivelserne, blot kunne man ønske, at den havde været så stor, at der havde været et samlingsrum, hvor folk kunne have samlet sig efter gudstjenesten over en kop kaffe, evt. stille præsten spørgsmål om dagens prædiken o. m. andet.

Præsterne i Føns og Ørlev

På tavlen i Føns kirke kan man læse navne og årstal på præsterne, som har virket i sognene siden 1549. Også her har A.R. Idum gjort et stort arbejde for at skaffe oplysning om hans kaldsfæller i embedet siden reformationen.

Præstegårde

Den første præstegård, ved man, var firlænget og lå sydøst i byen lige overfor den gamle skole, nu Føns Strandvej nr. 4. Man ved at den har ligget på det sted i 1658. I dette år gik svenskekongen med sin hær (12000 mand) den 30. januar over det isbelagte Lillebælt, gik i land ved

Tybrind Vig og overrumplede den lille danske styrke, som lå ved Tybrind.

En afdeling af den svenske hær blev sendt mod Middelfart, og da vejen gik lige forbi præstegården i Føns, hvor Poul Jørgen Rosenvinge på det tidspunkt var præst, blev præstegården plyndret for alt af værdi, sølvtøj, penge, mad m.m. Under svenskekrigen blev kirkens våbenhus inddraget til standkvarter, og der blev slået, stegt og kogt.

Efter krigen havde præsten meget besvær med at få præstegården på fode igen. Føns - Ørslevs ældste kirkebog blev påbegyndt af Poul Rosenvinge i år 1666.

Det siges, at indkørslen til præstegården på den tid dannede en allé med 6 træer på hver side, og på hvert træ var anbragt et udskåret billede af hver af de 12 apostle. Måske stammer disse billeder fra kirkens gamle altertavle, som biskop Jacob Madsen havde kasseret.

Men præstegården brændte den 3. juni 1818. Brandens årsag var, at præstens nabo, den 35-årige Hans Willumsen, stak ild på sin egen fæstegård, hvorved ikke blot denne men også præstegården, samt et jordløst hus gik op i luer. Hans Willumsen var blevet truet med udpantning p.g.a. skatterestance. Til straf for sin gerning blev Hans Willumsen den 26. marts 1819 henrettet ved halshugning på Føns Made, hvad der, som Idum så rigtigt skriver, var en alt for hård dom. Pastor Christoffer Gleerup fulgte (efter Hans Willumsens eget ønske) ham til retterstedet, og gik derefter hjem og skrev således i kirkebogen:

“Dette var den første, Gud give, det også må blive den sidste Misdæder, jeg yder den Bistand.”

Efter branden lod pastor Gleerup gården flytte ud vest for byen, hvor vejen til Ronæs drejer fra vejen ud til Fønsskov. Her byggede han en firelænget gård af egebindingsværk på egefod. Til

minde herom satte han over indkørselsporten en latinsk indskrift skåret i træ. Den hænger nu i præstegården.

Efter Christoffer Gleerup blev hans brorsøn Mathias Frederik Gleerup præst i Føns i 1839, efter at han i fem år havde været kapellan hos sin farbror. Men han døde allerede 1841, kun 33 år gammel, af tyfus.

Pastor Mathias Gleerup har i embedsbogen givet en udførlig fremstilling af præstegårdens avl og bygninger ved året 1840. Gårdens tilliggende var da 110 tdr land, ager og eng 6 tdl skov og 1 tdl tørvemose. Heraf var 52 tdl frugtbar lermuldet jord, 18 tdl ret god sandmuldet jord og 40 tdl dårlig sandjord. Engen gav 40 læs hø, og mosen 30 læs tørv. Besætningen var 7 heste + føl, 20 køer + tillæg og 20 får, der var desuden mejeri i gården. Bygningerne bestod af 27 fag stuehus og 3 sammenbyggede længer, alle murede af brændte sten, og egebindingsværk på egefod. Haven var 2 1/2 tdl stor, hvoraf halvdelen var god jord, medens det øverste hjørne (der hvor den nuværende præstegård ligger), var så dårlig at frugttræerne ikke ville trives. Blandt udgifterne til folkeholdet nævnes 108 kander brændevin og 8 fjerdinge smør (af 10 RDL) om året.

I pastor Johan Henrik Nissens tid blev 40 tdl af den dårligste jord solgt fra, og igen i 1889 blev der solgt yderligere 30 tdl af præstegårdens bedste jord, det skulle formentlig dække omkostningerne ved den ny bygning med skifer-tag, som den daværende præst, Anders Herman Vilhelm Sørensen lod opføre, som tilbygning til det gamle stuehus. Den omtalte tilbygning er det nuværende Fønsskovvej nr. 22. Denne bygning blev i 1942 afløst af den nuværende præstegård.

Forinden var det sidste jordtilliggende solgt fra som tillægsjord til smålandbrug og til byggegrunde.

Konfirmandstuen

I 1968 opførtes den nuværende konfirmandstue. Et længe næret ønske fra både præst og menighed gik hermed i opfyldelse, men det, der satte det hele igang var, at Amtet ønskede en regulering af vejkrydset Ronæsbrovej - Fønsvej. Ronæsbrovej skulle føres vinkelret på Fønsvej- Fønsskovvej, og det medførte at præstegårdens daværende garage, kom til at ligge så tæt på vejbanen, at udkørsel derfra blev direkte livsfarlig. Da nu garagen skulle nedrives og genetableres andet sted, blev man hurtigt enige om at slå to fluer med et slag, og samtidig løse præstegårdens problem med konfirmandstue, ved at opføre en ny bygning. Man henvendte sig til den arkitekt, som i 1942 havde bygget præstegården, og bad ham om at lave en tegning til en ny konfirmandstue, eller rettere en bygning der indeholdt konfirmandstue, toilet samt omtalte garage.

Arkitektens forslag var en stor bygning placeret et stykke fra selve præstegården med rejsning o.s.v. Dette forslag kunne præstegårdsudvalget ikke bruge, og man begyndte selv at lave streger på papir. Efter kort tid havde skovrider P. Qvistgaard et udkast, som man enedes om at forelægge arkitekten på et efterfølgende møde. Det skal siges til arkitektens ros, at han omgående erklærede, at udvalgets forslag var bedre og billigere end hans eget, og prisen blev ca. 1/3 af det første forslag. Samtidig blev flere mangler ved præstegården afhjulpet, toilet, daglig indgang, terrasse, garage, men frem for alt har man fået et rum, hvor menigheden kan samles, børnene til undervisning og de voksne til menighedsmøder og studiekredse m.m. og da konfirmandstuen også er en del af præstens bolig, som han har fuld disposition over, også til nytte for ham.

Kilder:

A.R. Idum, sognepræst i Føns
Fyns Amts landsbyregistrering
Odense Universitet v. Kartografisk Dokumentationscenter.
Henning Sander Larsen, Fhv. tolder og fisker på Fønsskov

Hans Aage Andersen
Inger Bang
Verner Jeppesen

Ørslev sogns historie.

Topografi.

Da isen fra sidste istid smeltede for ca. 15.000 år siden, efterlod den sig i Ørslev sogn et landskab, der i hovedtrækkene så ud, som det gør nu. Dog er der sket en meget langsom sænkning af denne del af Danmark. Denne bevægelse af jordskorpen foregår endnu, men så langsomt, at den næsten er umålelig.

Efter istiden, der som i det øvrige Danmark efterlod et fuldstændig nøgent tundralandskab, fulgte forskellige klimaperioder med skiftende varmere eller koldere tider.

Tæt på den smeltende isrand indvandrede nøjsomme planter som mosser, laver og hårdføre buske. Efterhånden fulgte andre urter og buske samt forskellige træarter som birk, skovfyr, elm og eg, mens bøgen først kom til senere.

Samtidig begyndte dyrelivet at indfinde sig, vel blandt de første det nøjsomme rensdyr, senere urokse, elsdyr, bjørn, kronhjort, rådyr og bæver samt mange mindre dyrearter og talrige fuglearter. Vandene fyldtes med forskellige fisk. Der skabtes således levevilkår for mennesker.

Efter istiden har både erosion, sandfygning og menneskene påvirket det af isen efterladte landskab en del. Men grundtrækkene er dog blevet de samme; for Ørslev sogns vedkommende præget af de store sandede bakkedrag efterladt af en bortsmeltet isrand og af smeltevandsfloeder, der løb mod nordvest. Dette bakkedrag, bestående af Ørslev og Tellerup Bjergerne m.fl. strækker sig omtrent midt i sognet fra nordvest til sydøst og udgør knap 400 ha af sognets samlede areal på ca. 1400 ha. Mod sydvest ud til

Tybrind Vig ligger det store mose- og engareal Flægen. I øvrigt består sognet af overvejende god landbrugsjord med enkelte søer, moser og fugtige, lavere partier og stedvis mere sandet jord. Overalt lå større og mindre sten, som isen havde slæbt med fra de nordiske fjelde.

Ørslev sogns beboere i oldtiden.

Spredte fund af oldsager og stensatte begravelser, som nu alle er jævned med jorden, fortæller, at der har boet mennesker i sognet - som i det vestfynske område i det hele taget - i ældre og yngre stenalder, bronze- og jernalder frem til historisk tid.

De første indvandrere til Danmark menes at være kommet fra Vesteuropa, da Nordtyskland på det tidspunkt endnu var delvis ubeboet. - Fundne kranier viser hovedskalsformer, der minder om nutidens danskeres. De første indvandrere levede som jægere og fiskere og slog sig ned ved kysterne eller indsøer.

Allerede i yngre stenalder begyndte man at dyrke jorden under påvirkning sydfra. Det skete, som overalt i landet, efter at den såkaldte ard var taget i brug, en "plov" som kun pløjede jorden op i en rille, og hvormed man behandlede jorden på kryds og tværs. Agerdyrkningen tog navnlig fart i bronzealderen, hvor klimaet tilmed var varmere end nu, ja næsten som i Sydeuropa i dag. I Ørslev sogn er der ikke fundet spor af denne agerdyrkningsform, der fortsatte indtil hjulploven sydfra, nåede Danmark omkring år tusind e.Kr., altså i vikingetiden.

Der er dog gjort to bemærkelsesværdige fund fra oldtiden i vort sogn, nemlig fundene af bopladser fra Ertebølletiden ved Tybrind Vig og fundene af de to bronzelurer i en mose i Tellerup. De vil blive nærmere omtalt i det følgende.

Fundene i Tybrind Vig

Fundene i Tybrind Vig blev gjort i årene 1978-88 af Marine-Arkæologisk Gruppe med Hans Dal, Fredericia, som fører og under ledelse af lektor mag.art. Søren H. Andersen fra Institut for forhistorisk Arkæologi ved Århus Universitet på Moesgaard.

Som allerede nævnt stammer bopladsen fra Ertebølletiden sidst i den ældre stenalder, jægerstenalderens afsluttende periode, og bopladsen er bestemt til at være fra årene ca. 4400 til 3200 f.Kr., altså en periode på ca. 1200 år. Den ældste del er altså nu godt 6000 år gammel. I denne lange periode er der naturligvis sket en vis udvikling, som giver sig til kende i de skiftende lag.

Fundene skete i et dyndlag 2-3 m under vandoverfladen og ca. 250 m fra den nuværende kyst. Et bevis på, at denne del af Fyn - som tidligere omtalt - har været udsat for en langsom sænkning i de forløbne år.

Som eksempler på de mange fund kan nævnes deres fiske- og jagtredskaber. Således fint udarbejdede fiskekroge af flint med line af tovværk, hidtil ukendte typer af buer til jagten på hjort, vildsvin m.m. Endvidere 2 både af lindestammer, fint udhuggede med flinteøkser, den største næsten 10 m lang og med plads til 8-9 mennesker. Ja, der er endog fundet stofrester, der er forarbejdet med såkaldt nøglebinding, en metode der også er brugt i senere perioder. Formentlig fra en senere del af perioden er der fundet spidsbundede lerkar, undertiden med madrester. Alt tyder på, at disse mennesker har haft en ganske høj håndværkerkultur. Endelig kan nævnes, at der er fundet en enkelt begravelse af en ung kvinde og et barn.

Bopladsen har som nævnt været beboet eller i hvert fald benyttet i de mange århundreder; men de mange fund giver desværre ingen oplysninger om, hvordan de boede, deres antal, det dag-

lige liv på bopladsen, deres sprog, deres organisation eller deres opfattelse af liv og død.

Med lidt fantasi kan man måske forestille sig, at enkelte gamle Ørslev-familier kan nedstamme fra disse stenaldermennesker, altså en vidreførelse af slægten gennem et par hundrede generationer

De to bronzelurer.

De to bronzelurer er fundet i en mose i Tellerup. Her må der - vel omkring Hylkedam - have været en ret stor bronzealderbeboelse. Herpå kunne det i hvert fald tyde, at der findes mange store høje fra den ældre bronzealder i den tilstødende Minendal plantage. - Den ene lur opbevares på Nationalmuseet, mens den anden hænger på Wedellsborg slot.

Ørslev sogn i historisk tid

Fra ældgammel tid har Danmark været inddelt i herreder (i Nordjylland kaldet sysler). Senere kom sogneinddelingen til. Efter kristendommens indførelse fulgte den kirkelige inddeling, sognene, og i almindelighed også i dag, hvor Middelfart provsti dækker det tidligere Vends herred, hvori Ørslev sogn ligger.

Ejerlavene

Ørslev sogn består af 5 ejerlav, nemlig Ellesø, Ørslev, Tellerup, Tybrind Hovedgård og et lille ejerlav mod nord, grænsende op til Balslev sogn og kaldet Balslev By. Dette er udskilt fra Ørslev ejerlav og bestod oprindeligt af to gårde, nu kun af Ørslev Skovgård.

Af de tre førstnævnte ejerlav er Ørslev det ældste, mens Ellesø og Tellerup menes at være dannet af tilflyttere fra naboområderne. Rigsråd Corfits Tønnesen Viffert nedlagde i 1588 landsbyen Tybrind, bestående af ni gårde, og oprettede i stedet hovedgården Tybrind, der

senere blev erhvervet af ejeren af Ivernæs, det senere Wedellsborg, hvortil den stadig hører.

Efter afgivelse af jord til statshusmandsbrug blev arealerne vest for Grevinde- og Nyskov lagt til Føns sogn. Der kan også være grund til at nævne de tre, ikke mere fungerende vandmøller ved sognets grænse mod syd.

Ørslev kirke.

Det smukkeste "mindesmærke" vi i Ørslev sogn har fra historisk tid er dog den kønne lille landsbykirke, som den ligger i byens sydøstlige hjørne på en bakketop, hvorfra der er en enestående smuk udsigt mod Tellerup og de skovklædte Wedellsborg Banker. Kirken blev vistnok indviet til Vor Frue (Jomfru Maria).

Hvad der lå på denne bakketop, før den oprindelige romanske del af den nuværende kirke, det østvendte kor og skibet, blev opført af munken omkring år 1200 e.Kr., er uvist. Måske har der ligget en trækirke og før den et Vi, et helligt sted, hvor man dyrkede de gamle hedenske guder, eller måske en begravningsplads eller et tingsted, altså formentlig et sted, hvor folk plejede at mødes.

Senere er kirkens mure bygget højere og koret udvidet lidt mod øst. På det første kunne det i hvert fald tyde, at de lisener (murpiller), som nu pryder en del af kirkens ydre nordvæg, men som tidligere formentlig har dækket alle ydervæggene. mangler de øvre rundbuer. Hvem der har bygget den oprindelige kirke, ved vi ikke noget om.

I senmiddelalderen er der tilbygget et våbenhus samt tårnet med de smukke blændinger, mens kvindedøren på skibets nordside er tilmuret.

Kirkens indre

Inde i kirken, der oprindeligt har haft træloft, lerstampet gulv og måske enkelte skamler, ellers kun ståplads, findes i korets østvæg et stort

nu tilmuret vindue, hvorfra lyset i rigeligt mål bag det dengang lave alter har kunnet strømme ind i den iøvrigt halvmørke kirke, der kun var sparsomt oplyst af de små vinduer i ydervæggene.

Det oprindelige loft er i senmiddelalderen erstattet af de smukke gotiske krydshvælvinger i kor, skib og tårn, og der er kommet store vinduer i nord-og sydvæg. Endvidere er der lagt trægulv og kommet stolestader til kirkegængerne, indlagt elektrisk lys og centralvarme. I 1987 købtes et nyt orgel med 8 stemmer til erstatning for det gamle orgel fra 1917, som var helt nedslidt.

I den katolske tid talte præsten ved en pult i koret, men efter reformationen blev der opsat en, senere fornyet, prædikestol ved skibets sydvæg op til korbuen, ligesom de to nicher i koret til sidealtre blev tilmuret.

Kirkens inventar består iøvrigt af et eftermiddelalderligt krucifiks over korbuen, en altertavle, som er en kopi af et maleri af Carl Bloch, forestillende Jesus med barnet samt to sengotiske alterstager af malm, men senere forsølvede.

Døbefonten

Mere udførligt skal omtales to ting, nemlig det enestående dåbsfad og den gamle klokke. Mens det i gammel tid var skik, at man ved barnedåben sænkede barnet helt ned i den rummelige døbefont, afløstes denne form for barnedåb i tidens løb ved, at præsten nu ved dåben tre gange med hånden øser vand på barnets hoved. Døbefonten i Ørslev kirke

Og hertil er det nuværende dåbsfad velegnet, idet det består af et stort norsk klæberstensfad uden stor dybde og anbragt på en sokkel.

Fadet stammer sandsynligvis fra vikingetiden, hvor der foregik en livlig sejlads fra Norge gennem Lillebælt med mulighed for mellem-landing på Fønsskov. Det er nok Danmarks

ældste dåbsfad og måske også det ældste bevarede kirkeinventar i hele landet.

Klokken

I tårnet hænger den gamle klokke fra 1426 med en tekst samt støbemesterens navn på latin. Oversat til dansk lyder teksten:

Hil dig Maria - fuld af nåde - Herren er med dig - velsignet er du blandt kvinderne - og velsignet er dit livs frugt - Jesus Kristus. Amen.

Se billedet af den gamle klokke på side 70.

Kirkeejere

Efter kommunesammenlægningen, hvor Ørslev sogn blev en del af Ejby storkommune, købte menighedsrådet i 1970 for 31.100 kr. den nu nedlagte lærerbolig, efter at skolelokale og gymnastikhus var revet ned. Der er nu, foruden en god udlejningsbolig indrettet kapel, graverfaciliteter m.m., ligesom der er blevet en større parkeringsplads ved kirken.

Om kirkens historie efter reformationen kan yderligere fortælles, at den tilhørte Kronen, indtil den ved Kristian d.Treide's skøde fra 1545 blev overdraget Christoffer Gyldenstjerne til Ivernæs. Hermed fulgte patronatsretten, d.v.s. retten til kirkens tiende og øvrige indtægter mod pligt til at vedligeholde kirken samt retten til, på visse betingelser, at kalde præsterne, i dette tilfælde i Føns, hvortil Ørslev hørte som annexsogn. Patronatsretten har siden tilhørt ejeren af Ivernæs og fra 1672 lensgreven på Wedellsborg, indtil den i 1909 overgik til selveje. Den administreres nu af det menighedsråd, som er valgt af de af sognets beboere, der er medlem af Folkekirken.

Træk af Ørslev sogns historie i historisk tid.

Om Ørslev sogn i ældre historisk tid findes ingen oplysninger; men man må gå ud fra, at

tilværelsen har formet sig omtrent som i Danmarks øvrige landsogne.

Fra selveje til fæstegods

I den tidlige middelalder var de fleste bønder selvejere; men efterhånden gik hovedparten af dem over til at blive fæstere af deres gårde, idet de overdrog ejerskabet af gårdene til Kronen, Kirken eller en stormand, vel oftest til en adelsmand på en hovedgård eller anden større gård, hvorefter de selv fortsatte som fæstere af gårdene.

Blandt årsagerne hertil var vel blandt andet de dårligere tider efter Valdemarstiden, idet deres skatter til Kronen derved blev afløst af den næsten altid billigere landgilde til ejeren af fæstegården, og de fik tillige en stærk beskytter i retssager m.m. Fæsteren betalte dog stadig tiende til Kirken.

Det daglige liv i ejerlavet har dog næppe ændret sig meget af den grund. I tidens løb blev hele Ørslev sogn, på nær Tybrind hovedgård, fæstegods under Wedellsborg. Forholdet til Wedellsborg vil blive nærmere omtalt i beskrivelsen af Husby sogn.

Jordfællesskabet

I ejerlavene drejede det sig om udprægede bondesamfund, hvor gårdene i hvert ejerlav almindeligvis lå tæt samlede, og hvor jorden efter hjulplovens indførelse sydfra omkring år 1000 e.Kr. dyrkedes på den måde, at alle gårdene i ejerlavet havde en smal parcel på 5 til 8 m i hver mark. Derved fik alle lige andel af både den gode og den mindre gode jord. Markerne blev så vidt muligt gjort lange, for at man kun skulle vende så få gange som muligt under pløjningen, da det var besværligt at vende med hjulploven med et forspand på 4 til 8 heste eller stude. Hver mark var hegnat for sig med lave risgærder for at holde løsgående kreaturer og

svin ude, mens afgrøden stod på marken. Alle pløjede, såede og høstede samtidig i den samme mark, for så hurtigt som muligt at kunne lukke åbningen i hegnet og måske også for at sikre sig, at enhver holdt sig til sin parcel.

De højryggede agre

Hjulploven blev iøvrigt anvendt på den måde, at man fra hver gård pløjede sin parcel i marken først i den ene retning og derefter vendte og pløjede i den modsatte retning, altid begyndende fra midten af parcellen. Den af hjulploven vendte fure vendte derved altid mod midten, således at midterpartiet af den smalle parcel stadig blev højere og udkanterne lavere. Derved opstod de såkaldte højryggede agre, som der endnu findes spor af i Nyskov samt Ørselv og Tellerup plantager. Det har ikke været muligt at tidsfæste dem nøjere i den lange periode fra hjulplovens indførelse til jordfællesskabets ophør. Hjulploven gik iøvrigt først af brug i midten af det 19. århundrede, hvor den blev afløst af en mere effektiv plovtype.

Udover de dyrkede marker var der fælles græsgange på engarealer og andre mindre egnede arealer, og hver gård havde sin egen lille tofte, hvor der kunne dyrkes grøntsager, holdes får eller kalve m.m.

I det enkelte ejerlav har sammenholdet været stort og ligeledes hjælpsomheden over for naboer ved ildebrand og alvorlig sygdom. Hvert ejerlav har formentlig - ligesom overalt i Danmark haft sine landsbyvedtægter, eller hvad man nu har kaldt det, hvor man aftalte fælles regler for markarbejdet og andet af lokal betydning samt afgjorde mindre tvistigheder bymændene imellem. Denne interne forvaltning foregik almindeligvis uden indblanding fra nogen anden myndighed.

Livet i ejerlavet har sikkert gået uden store pludselige forandringer, indtil de store landbo-

reformer blev indført i sidste halvdel af det 18. århundrede.

Landboreformerne

Her skal kun omtales virkningen af en af disse landboreformer, nemlig virkningen af jordreformerne med forordningerne af 1781 og 1792. Med disse reformer ophævedes det gamle jordfællesskab, og hver gård fik tillagt sit eget areal, helst så nær gården som muligt, men nødvendigvis også i mange tilfælde med fjernere lodder. Nogle flyttede derfor ud til mere praktiske steder på den tildelte jord, de såkaldte udflyttergårde. I ejerlavene i Ørslev sogn skete det således med Granlygård og Kohavegården, mens den tidligere annexpræstegård flyttede til den nuværende Dalgård.

Ved denne jordreform fik den initiativrige og dygtige landmand bedre mulighed for at få mere ud af sit landbrug og for at indføre reformer i driften; med samtidig var der ikke mere behov for det snævre samarbejde i ejerlavet.

Fæsteforholdet til Wedellsborg fortsatte til 1916, hvor det afløstes med selveje i forbindelse med lensafløsningen. Mit indtryk, også efter samtale med ejere af tidligere fæstegårde under Wedellsborg, er, at man havde gode forhold, og at adskillige fæstere blev ganske velhavende folk.

I det foregående er omtalt forholdene for ejerlavenes bønder. Men allerede tidligt opstod der tillige husmandsbrug med et lille jordtilliggende eller uden jord, men dog ofte med ret til at have en ko eller nogle får græssende på de fælles græsningsarealer. Ofte opstod sådanne husmandsbrug, fordi man ved arveskifte ikke kunne dele gårdene til flere sønner, hvis de stadig skulle føde en familie, hvorfor yngre arvinger måtte nøjes med et husmandssted. De fleste af disse husmænd var enten arbejdere på Tybrind eller lejlighedsvis for omegnens bønder. Efter-

hånden fik nogle tillagt mere jord, således at det blev små gårdbrug. Efterhånden blev også mange af disse huse bolig for håndværkere, hvoraf der efterhånden blev brug for mange af forskellig art. Jeg har imidlertid ikke indtegnet disse eller mange andre senere tilkomne huse på skitsen over Ørslev sogn for ikke at gøre den lille skitse helt uoverskuelig.

Ud over det i de foregående afsnit beskrevne kunne der - om pladsen tillod det - ud fra almindelig viden og tilsvarende bondesamfund - meddeles mange detaljer om tilværelsen i de mange århundreder, f. eks. om dagliglivet på gårdene, husbygning, hoveri m.m. ; men måske går man nærmere ind på nogle af disse emner i beretningerne fra de andre sogne.

Der kan derimod være grund til kort at omtale enkelte større begivenheder, som i tidens løb også må have betydet noget for Ørslev sogn, selv om vi stort set mangler oplysninger derom, bl.a. fordi de ældste kirkebøger fra Ørslev er gået tabt.

Pesten

Hvor mange der blev bortrevet i de store pestepidemier, som flere gange hærgede landet, f.eks. byldepesten "Den sorte død" i det 14. århundrede, og den pest, som ramte landet samtidig med svenskekrigen 1658-60, ved vi ikke. Fra et nærliggende sogn, Vejlbj, hvor kirkebøgerne er bevaret langt tilbage, ved vi, at pesten under svenskekrigen, nok sammen med dødsfald p.g.a. vold, kulde og sult, bortrev op mod halvdelen af befolkningen. Måske kan en kalkfyldt grav fundet på Ørslev kirkegård stamme fra en grav med pestofre (Mundtligt meddelt af den tidlige graver Johannes Larsen).

Grevens fejde

Vi ved ikke noget om, hvordan beboerne i Ørslev sogn forholdt sig til bondeopstanden og grev Kristoffer af Oldenborgs hær til støtte for Kristian den anden's tilbagevenden som konge. Kampene kaldes Grevens Fejde, og de foregik i årene 1534-36. Biskop Jacob Madsen fortæller i sin visitatsbog: " Grumberge, er Sand Berge, ligger der i Sognet offuen for Thybering. Der blev nogle aff Greffuens Folck først slaget aff de Holster, som kom i land for Føns, Anno 1534." Grumberge, er iflg. A. R. Idum de nuværende Ørslev Bjerge. Det må dreje sig om en træfning med nogle på Fønsskov landsatte tropper året før det store slag ved Fauruskov Bjerge den 20. marts 1535, hvor Johan Rantzaus tropper fuldstændig knuste Bondehæren.

Svenskekrigen

En anden krig, som må have været hård ved Ørslevbeboerne er Svenskekrigen 1658-60. For Føns og Ørslev sogns vedkommende begyndte den med svenskekongen Karl Gustavs berømte landgang i Tybrind Vig den 30. januar 1658, efter at han med held havde ført sine tropper over det tilfrosne Lillebælt. Han overvandt hurtigt den lille danske forsvarsstyrke, hvorefter hele Fyn lå åben for hans hærgende og plyndrende tropper. At dette faldt sammen med den tidligere omtalte pestepidemi, har ikke gjort nøden mindre. - Sandsynligvis stammer de ret små hestesko, som skal være fundet ved Tybrind Vig, fra hans rytteres heste.

Jeg har ikke noget sted kunnet finde oplysning om, hvorvidt nogen fra Ørslev sogn har deltaget i krigene 1848-50 eller krigen 1864.

Wedellsborg Birk

Under grevskabet Wedellsborg var der fra grevskabets oprettelse i 1672 en særlig retskreds, Wedellsborg Birk, udskilt fra de omgivende herreder, der ellers normalt udgjorde

retskredsene. Birkedommeren havde bolig på Kællingbjerg, mens fuldmægtigen boede på Ulvsrod. Ikke langt derfra lå arresthuset, hvor også arrestforvareren boede. Ved den store retsreform i 1919 ophørte Wedellsborg Birk og overgik til dommerembedet i Middelfart. Arresthuset blev omdannet til alderdomshjem, hvor dog gamle mennesker nødig ville bo, indtil det i 1944 blev nedrevet og materialerne anvendt til en skotøjsfabrik i Ejby. Jordene fra birkedommerboligen og Ulvsrod blev lagt sammen til den nuværende gård Ulvsrod.

Nær Tybrind ligger den tidligere godslægebolig Liliedal, senere skovriderbolig og nu udlejningsbolig.

Landbrugets mekanisering

Tiden efter de store landboreformer forløb i Ørslev sogn som i de fleste landsogne. Hjulploven afløstes af den mere effektive svingplov i løbet af første halvdel af det 19. århundrede, og efterhånden kom der stadig nye og bedre typer landbrugsmaskiner. Ja, til sidst blev hesten som trækdyr helt afløst af traktoren, hvilket bl.a. betød en stor besparelse med hensyn til arbejdskraft i landbruget. Kneb det for det enkelte landbrug med de helt store maskiner, kunne maskinstationer træde hjælpende til. Andels-tanken vandt også her i sognet indpas, og man tilsluttede sig andelsmejeriet Søbjerg.

Iøvrigt opstod med sognefogedstillingen en begrænset lokal politimyndighed, som først igen ophævedes langt hen i dette århundrede. Ligeledes oprettedes der efter forordningen af 1814 en lokal skole og senere en forskole. En forordning fra 1841 påbød, at der skulle vælges sogneforstanderskaber, de senere sogneråd, hvorved Føns og Ørslev blev til een kommune.

Roerne

I opgangstiderne efter ca. 1830 var roedyrking blevet almindelig, og med oprettelsen af sukkerfabrikken i Assens også dyrkning af sukkerroer. Der anlagdes en roebane gennem sognet med bl.a. en læsseplads vest for byen og ned til saftstationen i Salbrovad. Den nedlagdes igen, da lastbiltransport direkte til sukkerfabrikken i Assens blev almindelig.

Håndværk og handel

Mange håndværkere slog sig ned i sognet, mens der i ældre tid næppe fandtes andre end smeden, der tillige var en slags altnuligmand. Men efterhånden fandtes der både væver, murer, maler, drejer og skrædder, ja endog en hjemmesygeplejerske. Efter en lov fra 1856 måtte også købmænd etablere sig i landdistrikterne blot disse lå en mil fra nærmeste købstad, noget der ellers havde været forbeholdt købstæderne alene, og også Ørslev fik sin købmand, ja i en periode endda to.

I denne periode flyttede kun een gård ud fra Ørslev by, idet den såkaldte annexpræstegård, som havde tilhørt Føns - Ørslev pastorat, men senere blev byttet med en mere bekvemt beliggende gård i Føns, flyttede til den nuværende Dalgård.

I 1894 byggede Ørslevs beboere forsamlingshus på en grund, skænket af lensgreve Wedell, og beboerne driver stadig selv deres forsamlingshus.

Kommunalreformen

Den 1. april 1966 oprettedes Ejby storkommune, som også Ørslev sogn blev indlemmet i. Herved kunne mange ting, som skolevæsen, alderdomsforsorg m.m. bedre løses, end de små gamle kommuner formåede. Ørslev skole blev nedlagt i 1970.

Tilplantningerne

En større forandring i sognet må endnu omtales, nemlig tilplantningen af Ørslev og Tellerup Bjerger m.m., således som det også skete i flere af de omliggende sogne. I forbindelse hermed blev der vistnok nedlagt en fæstegård i Tellerup. Tilplantningen skete som led i en rationalisering og udvidelse af Wedellsborg skovbrug.

Indtil ca. 1800 var der nok enkelte sammenhængende skove, men i øvrigt spredte skovholme eller enkelttræer overalt i området, ofte til gene for markdriften, men også til gavn for svineholdene, idet svinene bl.a. levede af de bog og agern (olden), som de ofte meget gamle bøge og ege producerede i rigt mål. Men efter fredskovsforordningen af 1805 ændredes disse forhold. Det blev pålagt skovejere at samle deres skove på bestemte arealer og hegne disse arealer med jordvolde, som det skete på Wedellsborg, eller med stendiger, som det er tilfældet mange steder i landet. Inden for hegnet skulle arealerne helt tilplantes, så der opstod en samlet skov.

Dette blev stort set gennemført inden midten af det 19. århundrede; men samtidig opstod der landet over interesse for yderligere tilplantning, navnlig på mindre gunstige landbrugsjorder (sml. Hedeselskabet).

På Wedellsborg fattede lensgreve Carl Wedell interesse for sagen og lod foretage mindre tilplantninger. Han ansatte i 1845 skovrider (senere forråd) C. H. Schrøder til at administrere skovene og samtidig til at lede et større tilplantningsarbejde på ringere landbrugsjord. Dette blev stort set gennemført inden 1872.

Senere er arealet yderligere udvidet med tilplantning af lettere arealer f.eks. Rendbjerg m. fl. i andre sogne. I Ørslev blev Tellerup Bjerger tilplantet og hegnet, ligesom Ny- og Grevindeskov blev hegnet og åbne arealer tilplantet. Alle disse arealer er belagt med fredskovpligt.

Den nyeste tid

Efter 2. verdenskrig gik udviklingen i retning af, at man på mange gårde afskaffede koholdet og gik over til næsten udelukkende at dyrke korn, sukkerroer og frøafgrøder, og mens der tidligere på en gård af normal størrelse foruden husbond og madmor var beskæftiget en fodermester, en eller 2 karle samt en ung pige, er resultatet blevet, at mange gårde nu kun drives af ejeren og hans kone, som endda tillige i nogle tilfælde har udejob.

Samtidig er der sket det, at alle håndværkerne har forladt sognet, ja endog den sidste købmand har nu "drejet nøglen om".

Denne udvikling har betydet, at sognets indbyggerantal er svundet ind fra i 1935 at være 436 til nu kun omkring 240 mennesker.

Benyttet litteratur og andre oplysninger.

Nordfyn med omliggende øer. Gyldendals egnbeskrivelser.

Nordisk Forlag. Kbhvn. 1970.

A, R, Idum: Arkæologiske Undersøgelser i Vestfyn. Aarb. for Hist. Samfund for O. og Ass. Amter. Bind 2.

Ang. Tybrind Vig fundene: Årsberetning 1986. Kreditforengen Danmarks fond for særlige formål. Endvidere diverse artikler af bl.a. lektor Søren H. Andersen m.fl.

Ørslev sogn i Fyns Stiftmuseums sognebeskrivelser fra 1940 og senere.

Landsbyregistrering i Fyns amt. Historiske forhold. Ejby kommune. Udgivet af Fyns amtskommune. 1983.

A. R. Idum: Føns og Ørslev Kirkers Historie. Aarborg for Hist. Samfund for O: og Ass. Amter. Bind 2.

A. R. Idum: NORDVESTFYN. Dansk Hjemstavns Forlag. Ribe 1935-36.

A. R. Idum: Præsterne i Føns-Ørslev efter Reformationen. Aarb. for Hist. Samfund for O. og Ass. Amter. Bind 2.

Mester Jacob Madsens Visitatsbog: Aarb. for Hist. Samfund for O. og Ass. Amter. 1932. 4. hefte.

Thure Hastrup: Vore gamle kirker. Nordisk forlag. Kbhvn. 1950.

Prof. Poul Johs. Jørgensen: Dansk Retshistorie. 6. oplag.

G. E. C. Gads Forlag. Kbhvn. 1974.

Axel Steensberg: Den danske landsby. J. H. Schultz Forlag. Kbhvn. 1942.

Sognepræst Johs. Jørgensen: Ørslev kirkes døbefont. Kirkeblad for Kauslunde-Gamborg og Føns-Ørslev-Udby-Husby. 1975.

Læge Mogens Seidelin, Odense (hans morfar var birkedommer på Kællingbjerg): Oplysninger om Wedellsborg birk.

Seniorstipendiat Per Grau Møller, Odense universitet: Oplysninger om højryggede agre i Ørslev sogn.

Ejby kommune 1968-70. Forlaget Jørgen Mostrup.

Til sidst en tak til de lokale, der har hjulpet mig med råd og oplysninger.

Ejby april 1990

Poul Qvistgaard

Udby sogns historie.

De første mennesker

De første mennesker der levede her på egnen ved vi naturligvis ikke så meget om, men gennem årtusinder har der levet mennesker her ved strand, mose og ved åen (i gamle skrifter kaldes åen for Guden). Navnet Viby tyder også på det er et gammelt helligsted.

Nationalmuseet og Fyns Stiftsmuseum har registreret nogle fund her på egnen, fra sten-, bronze-, jern- og middelalderen: Boplads, stenaldergrave, urnegrave, høje og den gamle Viby kirke.

I Rolund Skole ligger Hermann Andersens omfattende stensamling, hvoraf de fleste er fundet her på egnen. I mange hjem er der redskaber fra stenalderen, der ikke er registreret, der burde ligge et notat om fundsted ved redskaberne.

Fyns Stiftsmuseums sognebeskrivelser for Udby sogn

I Viby er følgende registreret:

Vibygård- stenalderboplads, jernaldergravsted, mange stenredskaber.

Bybjerggård- tidligere mark nord for banen en stenaldergrav.

Avlbjerggård- der skal have ligget nogle aflange stenaldergrave.

Mindegård- måske sløjfet høj kaldes Karlshøj.

Østergård- nord for banen jernaldergrave, stenalderværkstedspads og mange stenredskaber.

Vestergård-stenaldergrav, mange stenredskaber.

Højbogård/Ellegård- mange stenredskaber og andre spor efter stenaldermennesker.

Toftevej 2-flintredskaber.

Maegård- skulle være fundet urner og flinteredskaber.

Viby Mark- har Nationalmuseet nogle oldsager, i Dr. Dreyers samling findes en ske af brændt ler fra Viby.

Rolund

Damgård-stenalderværkstedspads.

Aagård- en jordfæstegrav fra den ældre romerske jernalder.

Rolundgård- en ældre romersk jernalder boplads.

Ronæsbro brugs- en hjortetaksøkse.

Ronæs skov- boplads i strandkanten.

Udby

Udbygård- potteskår og skalpel fra bronzealderen.

Vest for Udby kirke fundet bronzespydspids m.m.

Udby sogn - Vends herred

Sognet består af Viby, et ejerlav, Udby, Rolund og Ronæs byer ligeledes ét ejerlav. Sognet vender i sydvest mod Gamborg Fjord og Gamborg Inddæmning, udlagt som vildtreservat fra 1940, videre med uret støder vi op til Gamborg, Kauslunde, Voldby, Roerslev, Nørre Aaby, Brangstrup, Gadstrup og Balslev marker. Fra Broende til Ronæsbro skilles vi fra Føns af Fønsvang, der 1624 nævnes som en liden vig, der løber mellem Føns og Udby kirker.

Sognene

Foreløbig vil vi betragte de fire byer som middelalderlandsbyer, det vil sige beliggende på nuværende plads siden tidlig middelalder.

Landevejen Assens-Middelfart, der går syd-nord gennem sognet fra Broende til Vesterdal, nævnes i 1572 som adelvejen, den har næppe dengang haft sit nuværende forløb. I følge ori-

ginalkort 1, gik den før 1796 fra Broende vest for den nuværende vej gennem Udbygaards skov og derfra sigtende mod Udby Kirke. Fra hjørnet i Viby gik den syd for dens nuværende forløb sigtende mod et punkt på gangstien til Vesterdal, midt mellem åen og nuværende Gl. Assensvej.

Hernede på bakken delte det gamle vejforløb sig, således at en gren løb ind i Gamborg Østerby og en anden gren løb syd for Vesterdal Ungdomsskole og derfra skråt over til den nuværende vej, hvor den forlader sognet ved Karl Møllers ejendom (Gl. Assensvej 2). Før 1796 gennemskæres sognet af et væld af "veje" og stier til brug for jordens dyrkning samt til forbindelse ud af sognet. Således stien fra Udby kirke over Udby Mosegaard til Brangstrup. Fra Ronæs præstegård til kirken følgende den nuværende Kirkegyde, samt en gangsti Ronæs-Rolund direkte tværs over marken mellem de to byer, gående videre fra Rolund følgende Rolundgårds markvej mod Brangstrup, på skellet til denne bys marker i Rolund Østermark, Tingstente agre.

Jacob Madsen (JM) nævner i 1593 herredskirken i (Nørre) Ouby. Dette sammen med Tingløggen i Nørre Åby, peger på at Vends herredsting har været holdt ved Nørre Åby, som sådan Udby sognemænds værning. I 1686 slås Vends og Bågs herreders ting sammen, og tinget holdes i den vestlige del af Hjerup indtil 1798. Imidlertid tillægges Ivernæs og Tybrind birkeret 3. januar 1665, og efterhånden som Wedellsborg kommer i besiddelse af næsten hele sognet, bliver Wedellsborg birketing beboernes værning.

Fra Viby Mølle gik vej langs sogneskellet mod nordøst sigtende mod samme sted, som Vibyvej i dag rammer Nørre Åby sogn ved Grønvang. Endvidere gik der vej fra Viby Mølle sydpå mod Brangstrup. Den stod antagelig i

forbindelse med de to gangstier, der gik øst ud fra Viby Ellegaard op over Brangstrup mark. Den fynske skinnevej, der går gennem sognet, åbnedes officielt den 2. september 1865. I Nørre Åby blev stationen ikke anlagt ved et vigtigt vejkryds, men derimod ved den dårlige vej der kun bruges til Viby Mølle.

Året efter fik Nørre Åby sin første købmandshandel, filial fra Købmand Møller i Middelfart, der byggede et kornpakhuis og snart efter åbnede en høkerhandel. 1868 knyttes der kro til kornpakhuset. Viby Å løber øst-vest mellem de to ejerlav. Er åen den til guderne indviede?

I Viby Ejerlav var der før 1796 ingen bebyggelse, hverken i Vesterdal eller på Viby Mark, kun Viby Mølle (11. juli 1545) lå her uden for selve bykernen. I Udby ejerlav var der heller ingen bebyggelse, hverken i Limose, på Udby Mark, mellem Udby Kirke og Rolund Damgaard eller i Ronæsskov før efter 1796. Kun Udby Mosegaard (1606) og Broendegaard (1465) nævnes som fraliggende eneste gårde.

I 1624 skriver præsten:

"Wby Sogen er et enlig Sogen, som liger en millveis sudost fraa Medelfard, derthill er disse Landtzbyer:

1) Viby liggendis norden fra Kirken der er 14 Byndergaarde.

2) Rolund liger synden derfraa, der er 8 Byndergaarde.

3) Rones liger lidet suduest fraa Rolund, der er 2 Bynder og Præstegaarden.

4) Wby liger østen fraa Rones, der er 10 Bynder, derhoss er Kiecken. Sudost derfraa liger en Gaard, heder Broende. Peder Jørgensson, egen Haand."

Sådan havde det dengang ikke altid været, før 1555 var området ikke ét men to sogne. Viby Sogn svarende til det nuværende Viby Ejerlav, med egen kirke beliggende på Gl. Kirkegård, og Udby Sogn dækkende ejerlavet Udby, Rolund

og Ronæs byer, med Udby Kirke som dette sogns kirke.

Viby kirke

I de kongelige åbne breve Chr. III udstedte 9. maj 1555 angående forbedringer i præsternes løn (ved sammenlægning af præsteembeder) står blandt andet:

“Item Weyebye Kiecke skal nederbrydes og sogne Folchit søge til Udbye Kircke.”

1589 (JM) til embedet: “34 Tiendeydere. Annex var Wibye - er afbrot.”

I 1574 (JM) fik Middelfart Kirke lov til at tage mursten fra den nedlagte Viby Kirke i Udby Sogn. Helt forsvundet har den næppe været i 1589, man var i hvert fald ikke færdige med at reparere på Middelfart Kirke i 1591!

Når Viby nævnes som annex, må de to sogne have været ét pastorat. Sagnene fortæller - optegnet 1853-83:

I Viby, Udby sogn, har der før været en kirke. Sognepræsten for Udby og Viby sagde nemlig, at han kunne stå i lydhullet på den ene kirke og råbe over til den anden, de lå da for nær sammen, mente han, og han søgte så om tilladelse til at brække Viby af. Denne fik han også imod, at han selv skulle brække den første sten af. Det gjorde han, men blev fortæret af utøj. Viby kirke har ligget sydøst for Lærkehuset på Viby Mark. Pladsen har været udlagt til grusgrav og mange ben er ved den lejlighed opgravet af kirkegården. Det fortælles, at kirken i Gamborg før har ligget i Viby. (Lars F.)

Den anden version fortæller: På Lærkebanken ret før man kommer til Viby ligger den gamle kirkegård. Her lå indtil slutningen af forrige århundrede sognets ældste kirke; men præsten "blev kjed af at præke i to kirker" (Udby og denne) og da Viby var gammel og brøstfældig tog han det som påskud og lod den bryde ned. Men kort efter fik han lusesyge og døde. Kirke-

gården er nu kun en stor grusgrav, hvor man i det opgravede sand og grus kan finde levninger af de døde. (K.P.Dalin).

I 1942 fortalte Hans Nielsen, Viby, født 1856, til en artikel i Fyns Tidende den 9. august:

“I mine unge dage var her intet anlæg, men grusgrav, hvori blandt andet jeg arbejdede. Vi gravede mange skeletter op, og selv om ikke alle var lige velbevarede, kunne vi, af den måde de var anbragt på, tydeligt se, at de stammede fra en kirkegård. Jeg husker desuden, at drenge fra Middelfart kom her og samlede ben.

Da greven fik dét at vide udbrød han:

“Nej, det er dog for galt, at man ikke kan lade de døde hvile i fred.”

Greven lod nu stedet frede og beplante i 1890. Viby bylaug, ophævet 1934, udførte arbejdet med at planere og plante, under arbejdet fandt de en del grundsten af granit, mange munkesten samt en del knogler. Knoglerne er nedgravet hvor døbefonten står. En munkesten, Hans Nielsen fandt, stod der “Viby” på, den lagde han ved siden af døbefonten, men dagen efter var stenen desværre borte.”

Døbefonten kom fra Bygbjerggaard (Svend Andersen's mormor “døbte” som barn dukker i den).

I 1915 blev der rejst en grundlovssten. Tidligere blev der holdt kirkelige sommermøder og under krigen alsang.

Da man i midten af 1930'erne sænkede vejen ud for Gammel Kirkegård, fandt man også her ben fra kirkegården.

På marken syd for og ind til pladsen findes stadig stumper af røde brændte teglsten.

Udby Kirke

Kirken ligger frit på en lille bakke med fald til alle sider. Selve byggegrunden falder ret stærkt mod øst og stiger endnu vest for tårnet. Kirkegården, der omkring 1900 er udvidet, har kam-

pestensdige i nord, delvis øst og vest følgende bakkens naturlige runding. Mod nord støbejernslåge K.G.W. 1865 (Karl Greve Wedell) hængende på samtidige portpiller. I 1850 trængte de forrige låger til eftersyn, da de ikke kunne lukkes. Kirkeladen til tiendekorn, som Jacob Madsen i 1589 betegnede som passelig er nu forsvunden. Kirkegården betegnede han som rummelig, ligesom han konstaterede, at den havde "Kirkegordsmur met Kamp".

KIRKEN består i dag af kor, skib, tårn med trappehus mod syd og våbenhus. På kirkegårdens sydside kapel opført 19??, og i det sydvestre hjørne bygningen med redskabsrum, frokoststue, toilet m.v.

Kirken er hvidkalket og har rødt tegltag, der er oplagt 1980 og afløste et ældre tegltag. Tidligere har i hvert fald dele af kirken haft blytag. I 1589 nævner Jacob Madsen (JM), at tårnet har det på hele nordsiden. I 1768, ifølge Vedel Simonsen (VS), fik enkegrevinde på Wedellsborg bevilget at måtte aftage blyet på Udby Kirke.

VÅBENHUSET, der er bygget i gotisk tid, 1275-1550, foran skibets syddør, er af munkesten i munkeskifte, det vil sige to løbere og en binder og ikke almindeligt brugt efter ca. 1550. Bedst bevaret er østre flankemur med dobbelt falset gesims. Sydgavlen er ombygget ca. 1800 af små sten, med bosserede hjørner og muret portal, hvis simple pilastre skråner perspektivisk indad mod døråbningen. Selve den fladrundbuede dør er nok omdannet sammen med træværket. Gavlen er glat og nøgen. Yderdøren, der har lodrette egeplanker, er fra 1962.

GRAVSTENEN, der sidder i våbenhusets vestmur, er flyttet hertil. Ved nationalmuseets kirkebeskrivelse (NKB) i 1923 lå den i tårnrummet, vestenden af midtergangen. Stenen er

sortagtig kalksten, og måler 91x107 cm, med fordybet sirlig tværskrift

"HERUNDER DENNE MULD HVILER VELÆRVÆRDIGE OG HØYLÆRDE NUSAL: UDI HERREN MAG: CHRISTIAN BRODERUS RIISBRICK, FORDUM SOGNEPRÆST FOR UBYE MEENIGHED UDI 29 ÅR.

FØD UDI GIERSLØF PRÆSTEGAARD HER I LANDET ANNO 1718 D: 13 AUGUSTI. DØDE HER I RONÆS PRÆSTEGAARD ANNO 1718 D: 5 NOVEMB: UDI HANS ALDERS 66 AAR TILLIGE MED SIN KJÆRE HUSTRUE DEND DYDEDLE OG GUDELSKENDE MATRONE INGER CATHARINA HANS DAATER FØD UDI MIDDEFARDT ANNO 1672 D: 15 SEPTEMB: DØDE HER SAMMESTEDT ANNO 1746 D: 1 FEB: UDI HENDIS ALDERS AAR 74 - HVIS SORRIG ER NU ENDT OG ALD FORTRÆD ER BORTE - HVIS SIÆLE TRYGGE ER NU INDEN HIMLENS POERTE - HVOR DE SIG FRYDEFULD NU TEER BLANDT ENGLETROP - HOS JESUM LAD OS OG DID KOMME SNARLIG OP"

Hustruens dødsår er senere indføjet. Over indskriftens spejlmonogram C.B.R. og I.C. omgivet af akanthusranker og under indskriften et fordybet rankeornament.

Våbenhuset har fladt loft som i skib og kor. Lampetterne er af bronze og sad tidligere i koret. De hørte sammen med kirkens forrige lysekroner, til hvis indkøb der var samlet ind blandt sognets beboere i sidste halvdel af 1930'erne. På væggen hænger tillige en akvarel af tårnet, som er malet af lærer L. Jacobsen og givet kirken af fru Ebba Stamer.

TÅRNET er også en tilbygning fra gotisk tid. Det er lavstammet, vægtigt og jævnbredt med skibet, hvis vestmur tårnets østmur er bygget

ind til. Tårnet er bygget af munkesten, i munke-skifte på en syld af utilhuggede granitsten. Tårnrummet er overdækket af et samtidigt krydshvælv med halvstensribber (ingen over-ribber). Mod vest har der været en 144 cm bred fladbuet dør i spidsbuet spejl. Sydvinduet er nyt. Buen mellem tårn og skib er rund og senere udhugget eller forstørret. De tre romanske sokkelsten i trappehusets grund kunne dog tyde på samtidig forbindelse, idet de kan stamme fra skibets gennembrudte vestsokkel. Trappehuset har vindeltrappe med rundet spindel og fladt snoende loft.

I KLOKKESTOKVÆRKET er til hvert verdenshjørne to fladbuede falsede glamhuller, mod vest mellem og lidt under disse en lav fladbuet blænding, der oprindeligt har været åben. I nord og syd falsgesims. I øst- og vest-gavle, med $5 + (1/2) + 5$ trappekamme, hvorunder 7, ikke med kammende korresponderende højblændinger med tvillingspidsbuer, hviler på en kort midtstav med profilkonsoller. I midt-blændingen er der en lang glug med trappestik. Under de yderste trapper en række små rektangelblændinger. Tårnets tagværk er gammelt, af eg, velholdt med tappede dobbelte hanebånd, tappede spærstivere og bladede kryds. I tårnet hænger to klokker. På den østre og største står foroven mellem hulstavprofilen i dobbelt skriftbånd:

“ANNO 1615 DA HAFVER HANS IEPSEN
BORGER UDI MELFAR KOFT DENNE
KLOKE TIL WBIE KIRKE FOR KIRKENS
PENGE OG VOR HER PEDER IDEENSEN //
SOGEN PREST OG ANDRES MIKELSEN I
WYBIE OG HANS GODSEN I WBIE KIRKE
WERGER MIT GOTTES HVLF GVS MICK
BERENT BODEMAN ZV LVBECK”

Under indskriften nedadvendt akanthus-bladrække. Tværmål 84 cm.

I 1589 var der to klokker i tårnet, (JM). I 1615 har kirken haft penge, så der har kunnet købes en ny klokke, støbt på bestilling i Lybæk. Hvor den gamle klokke blev af, vides ikke. Er den givet i bytte eller gået til det i Helsingør i 1601 oprettede kanonstøberi, hvis vigtigste råmateriale, var tvangsafleverede kirkeklokker?

På den mindre klokke mod vest står om halsen, der er uden profillister:

“STØBT AF I MORTENSEN KIERTEMINDE ANNO 1838”, samt derunder på klokkebrystet: “TILHØRER UDBYE KIRKE // UNDER GREVSKABET WEDELLESBORG // BEKOSTET AF BESIDDEREN // K WEDELL”.

Over skriften er der akanthusbladrække, tværmål 81 cm.

Om denne klokkes forgænger indberetter pastor Peder Vejle i 1755 (iflg. VS):

“Ved siden af kirkedøren (nuværende indgangsdør til skibet) findes i muren to små børn ligesom tvillinger udhugget i kampesten, hvilke også findes på den mindste og ældste klokke i tårnet”.

Næste gang vi hører om klokken er ved provstesynet i 1829: “Den lille klokke revnet.”

Det samme siges i 1831.

I 1832: ”Nok er klokken revnet, men da rammen ej gør klokken ubrugelig, kan dens omstøbning formentlig udsættes”.

I 1838: “Den mindre klokke bortsendt til omstøbning og endnu ikke tilbagekommen”.

I 1847: “Den nye klokke hænger løs i beslaget”.

Klokken der blev støbt om her i 1838, var ældre end 1615, hang der i 1589 og i klokken var, som mærke støbt, det Vejle kalder to små børn - ligesom tvillinger. Derfor tyder meget på at denne klokke har tilhørt Udby kirke altid - så

hvis nogen skal stamme fra Viby kirke må det være 1615-klokkens forgænger.

For at gøre klokkerne færdige hang i 1589 (JM) to små over koret i et lidet overhæng. Her er tale om messeklodder, hvormed man i katolske kirker, ringer ved messen, specielt når hostien opløftes. Reformatorerne forkastede messeofferlæren; JM havde ikke beføjelse til at fjerne klokkerne, men til at påse, de ikke blev brugt.

Der er nu kun en gotisk tilbygning mere, nemlig KORFORLÆNGELSEN.

Den ses tydeligst på korets nordmur, idet sydmuren er meget ommuret. På loftet over koret er spærfagene forskellige. 4 fag + 3 fag tilbyggede. Især er det fjerde spær fra øst ejendommeligt, idet der på den mod øst vendende side ikke blot er false, men også spor efter jernsøm, enkelte er bevarede med runde flade hoveder, der sikkert har fastholdt bly. I det mindste det nordre spær har fortsat opad, idet den øvre ende viser brud (fra overhængen?).

Østsiderne er vejrbidte, vestsiderne ganske glatte. Svarende til pladsen må dette spær have stået over korets oprindelige østmur, og taggavlen kan ikke have været muret, men apsidens (halvrund udbygning på korets østgavl) tagværk må direkte have sluttet sig til korets. På et tidspunkt i gotisk tid må vi forestille os apsis brækket ned og koret gjort længere.

Som materiale har man brugt stenene fra apsis, hvilket ses på de krumhugne kvadre, især i nuværende østgavl. Det ses også, at det oprindelige kors profilerede hjørnestein er rykket ud, således at de forbliver hjørnestein. Begge har udhuggede hjørnehoveder, heraf ses det sydøstlige tydeligst.

Vi kan forsøge at beskrive kirken som den så ud, da den blev bygget i romansk tid, 1050-

1275. Hvis vi skal indkredse tidspunktet, er et kvalificeret gæt 1175-1225. Den fremstod da med skib, kor og apsis, hvor den store eller de store klokker har hængt ved vi ikke, klokkestabel måske?

Kirken blev bygget på dobbelt granitsokkel. Nederste række skråhugget kant, den øverste profileret. Heraf er mindst tre tovsnoet på rundledet. Murene blev rejst af kvadre, nogen steder op til underkanten af de oprindelige, men nu tilmurede, vinduer. Da kvadrene eller pengene slap op brugtes rå marksten. Kirken fik hjørnehoveder mod øst, både i korets og skibets hjørnestein. Den blev bygget med tre indgange, en i korets nordmur tæt ved skibet til præsten, en i skibets nordmur, hvor nu vinduet er, til kvinderne og den nuværende, men ændrede, døråbning til mændene.

Af de oprindelige vinduer ses omridset af tre, to i skibets og et i korets nordmur. På skibets loft ses stadig den vestre oprindelige taggavl, indersiden af små rå marksten. Ca. en meter over nuværende loftsgulv en afsats og to firkanterede side-åshuller tæt under de nuværende hanebånd.

I 1808 indberetter pastor Bierfreund:

“På søndre side med indgangen i kirken, højre hånd findes to i en sten indhugne som det synes tvillingebørn tæt ved hverandre af ca. en alens højde uden al kunst. På nordre side, hvor for-dum indgang har været, findes indhugget i sten på venstre hånd en mand, lidt bedre hen på højre, et lam. Begge uden attributter, indskriptioner og kunst af ca. en halv alens højde”.

I 1923 siger NKB: “I eller umiddelbart vest for det gamle dørsted (norddøren) sidder over sokkelprofilen en kvader med relief to “tvillinger” i mandedragter. På en kvader i nordvesthjørnet (af skibet) en løve i ca. 3 cm højt relief, 25x29 cm.”

Dyret, hvis forkrop hænger nedad, drejer hovedet op over ryggen og holder det i profil. Lam eller løve, beskrivelsen er udmærket. Personerne på stenen står antagelig på en slange med svagt antydede forben. Vi har prøvet, at grave ned ved stenen, som viser sig at stå på den profilerede sokkelsten. Når denne i dag ligger under niveau skyldes det antagelig påfyldning fra udgravning i forbindelse med tårnets bygning. Men hvad med "tvillingerne" på højre hånd for mandsdøren - hvor er de?

I gavlen på Udbygård stuehus sidder indmuret en prægtig sten, hvori der er udhugget to personer magen ved dem der er på stenen i kirkens nordmur. Tilsyneladende ens, blot er dyrene, hvorpå personerne står forskellige. Udbygård stenens dyr er mere et fabeldyr med hoved, forben og slangekrop. Der kan efter klædedragten at dømme, være tale om billedrelieffer fra Valdemarstiden, 1157-1241, altså jævn gamle med kirken.

Før Udbygårdstenen fandt sin nuværende plads, ca. 1875, lå den som trappesten, med bagsiden opad, foran det tidligere stuehus; hvordan går det til at stenen havner der?

I 1847 siger provstesynet, at DØREN for kirken, såvel som nogle af kirkestoledørene, ikke kunne lukkes. Herudfra må vi antage, at kirken har fået en anden og bredere dør, hvorved stenen må vige sin oprindelige plads, men er heldigvis bevaret. Den gamle dørs mål kendes ikke, men forudsat at præstedørens bredde og de to andres er ens, har den været ca. 66 cm bred, hvor den nuværende dør er 125 cm bred.

Den gamle dør, der var fra 1468, kendes fra to optegnelser, dels professor Abildgaards fra 1761 og dels fra pastor Bierfreunds fra 1808. Med jernbogstaver har stået over hinanden

"I N R I - ANO DNI M - CD LX VIII- DNS PETRUS - TUCONIS - LAURENTIUS -

IACOBI ORATE - P ME PEC-CATORE". (I N R I - det herrens år 1468 hr. Peder Tygesen Laurids Jacobsen bed for mig synder).

SKIB OG KOR har aldrig været overhælvvet. Kirken fik en hovedreparation i tiden mellem 1827 og 1839 af én eller flere gange. Det nuværende brunmalede loft af høvlede upløjede fyrrebrædder fra 1962 afløste et pudset stukloft fra empiretiden, der langs ydervæggene havde opsat gesims med hulkedel. Underlaget for pudsen var fyrrebrædder, som var malet perlegrå.

Det var i 1962 meningen at lade dette loft fremtræde malet eller lade det afbørste, eventuelt sandblæse. Sådan gik det ikke. I 1589 (JM): "...fieleloft alt uden i tårnet".

Spændende ville det have været med synlige bjælker i skib og kor, men bjælkerne er desværre ikke i en sådan tilstand, at det kan lade sig gøre, ellers var det en løsning man havde med i 1962.

Udby Kirkes indre føre triumfmurens opsætning i 1930

VINDUERNE betegnes, i 1923 hos NKB, som værende fra Frederik VI's tid. Dette passer godt med, at synet i 1832 siger, at de nye vinduer bør males. Stolestaderne er empire (ca. 1835), oprindelig med låger; men senere ombygget. Endnu ses i stolegavlne mærker efter lågeop-hæng og lukkebeslag. Panelerne på ydervæggene har lignende spor, så antageligt er det her, lågerne sidder i dag.

Det nuværende ORGEL er lavet af Bruno Christensen & sønner 1972 og afløste et såkaldt linealromansk orgel, der var bygget på et pulpitur bagest i tårnets vestende.

Til belysning er i skibet, fra 1962, ophængt to rækker armaturer (kakkellovnsrør). Skærmene er

af hvidt acrylplastik - og forsynet med almindelige glødepærer. Lysekronerne der blev nedtaget i 1962 findes ikke mere, men tilsvarende er i brug i Ringe kirke.

I 1962 afdækkedes spor af tre sengotiske KALKMALERIER på skibets nordvæg.

1. Et billede mellem kvindedøren (nuværende vindue) og det vestre tilmurede romanske vindue.
2. Et billede mellem de to tilmurede romanske vinduer.
3. Et billede mellem østligste romanske tilmurede vindue og væggen, der adskiller skib og kor.

Omtalte vægflade er af en 15 cm bred, vandret bort med talrige indskrifter, delt i en cirka 1,39 m høj overvæg og en ca. 2,63 m høj undervæg. I billedet er fremdraget to skikkelser, en Laurentius og en rustningsklædt kriger. Laurentius er iført okkerfarvet kjortel og bærer en rødbrun (dodenkopfarvet) rist. Skikkelsen er vendt mod venstre, hovedformen skimtes, men kroppens midterparti er meget stærkt ramponeret, ligeså resten, fodpartiet er tabt. Til højre for Laurentius står den rustningsklædte kriger, med blikket vendt skråt fremad til højre. Han bærer, en konisk formet hjelm, let tilspidset i toppen, og dækkende ører og krave. En lamelagtig krave dækker skuldrene, men alt øvrigt ved rustningen er smedet plade. Brystpartiet er prydet med et rødt kors og det samme gælder hans skjold, som næsten er tartscheformet, med ulige sidehøjder og smal men dyb udskæring, forneden kun let buet. Om lænden et bælte. Tegning af lameller ses på den fragmentariske højre sko. Nederste parti af venstre ben, samt fod, er tabt. Kriegeren fører ikke sværd, ej heller fane, men med korsmærkerne in mente kan man gisne på at stå over for en Mauritiusskikkelse. Glorie

kan ganske vist ikke påvises, men det samme gør sig gældende ved Laurentius.

Under kriegeren ses, på tidligere nævnte bort, få bogstaver, som Egmont Lind ikke har formået at få mening ud af. Mod venstre har båndet fortsat hen under Laurentius.

På undervæggen to viekors i rødt, et ældre og et yngre. Det ældste måler i diameter 35 cm, det yngre 52 cm. Lavt i det yngre kors' venstre side en naivt tegnet mandsling, et håndværkerpåfund af sen oprindelse.

I billede 2 forekommer et meget makabert motiv, til venstre sølle rester af en dødningsgule ben og nogle konturrester af rødligt jordsmon. Med retning mod højre følger så en gruelig djævel. Med hovedet hængende omtrent på brystet og skrævende gør han med højre hånd en gestus mod en foranstående hovedløs, men ganske flot klædt engel.

Udenom sceneriet en meget lang indskrift, men visse ret klare bogstaver. På undervæggen igen to viekors, et ældre og et yngre af samme størrelse som dem under Laurentius-billedet.

I billede 3 fremkom sørgelige rester af to skikkelser, til venstre en kjortelklædt kvinde, (okkerfarvet underkjortel, hvid- og brunstribet kjortel, samt grøn kappe) foran et arkitektonisk opbygget alter (?) eller en bedepult. Et eller andet måske en krukke ses på opstillingen.

Hele skikkelsens øverste parti er tabt. Af en foranstående skikkelse er kun nogle få kjortelfolder tilbage. Svage spor af en indskrift under motivet har ikke kunnet tydes, men der kan være tale om en bebudelsesscene, om end indskriften ikke synes at bekræfte denne hypotese.

Der har naturligvis også været tænkt på fremstillingen i templet, men små fødder ses ikke på opstillingens overflade.

Malerierne er udført på et forholdsvis tyndt lag hvidtekalk og besidder ringe bindighed og det underliggende puds slår i vid udstrækning fra.

Billedparret kendes ikke i 1962, men efter den rustningsklædte kriger at dømme skulle malerierne kunne bedømmes til tiden 1470-80.

Mulighed for, at der er brugt ældre forbilleder er naturligvis til stede.

I Bellinge kirke, hvor flere af skikkelserne har lænde bælt, er malerierne daterede 1496.

Bevaringstilstanden betegnes som meget ringe, freregnet krigeren.

Det bekom dengang Egmont Lind ilde at lade en rustning forsvinde og han tilstår, at han har stor lyst til at trække ham af. Det skete imidlertid ikke. Nu er tidspunktet forpasset. Fra Nationalmuseet siger man, at først om hundrede år, når billedet igen er gemt bag betragteligt mange lag kalk, kan billedet tages af.

Havde vi blot haft ét af indvielseskorsene, havde vi haft enkelte af middelalderfarverne. Imidlertid var Arnt Hansen så interesseret, at han i forståelse med Egmont Lind tog en sand kopi af den rustningsklædte kriger. De tre billeder er fotograferede 10.05.1962 og herefter igen tildækket. Fotografierne opbevares på Nationalmuseet. Risten er Laurentius' martyrredskab og hans specielle attribut. Mauritius er ligesom Laurentius helgenkåret.

TRIUMFMUREN mellem skibet og det lidt smallere kor er fra 1930.

Men inden vi går til koret, havde vi nær glemt PRÆDIKESTOLEN.

Den beskrives i 1923 (MKB) som snedkereret på samme tid som altertavlen (1835) med tilsvarende halvsøjler. I de fire storfelter er brugt relieffer fra en renæssance-prædikestol (1550-1650), med evangelisterne i nicher. Deres traditionelle rækkefølge er nu forbyttet.

Den mosesagtige Markus står først, med løftet pegefinger og opslået bog foran den liggende løve.

Lukas har kort fuldkæg og jacobinerhue, hans okse ligger på lignende måde som løven.

Johannes frembyder intet mærkværdigt.

Sidst Matthæus, der bærer hue omtrent som Markus.

Farverne svarer til altertavlens (felterne er rødbrune, uægte forgyldte og hvide). Ny omgang. Ingen himmel.

I 1808 siger pastor Bierfreund, at på prædikestolen blandt meget krims-krams, står evangelisterne med deres attributter og nogle puskjævede engle med trompeter anbragt. Alt yderst smagløst og uden årstal.

I 1962 fjernedes læderbetrækket fra stolen, mens man i 1861 anbefalede nyt betræk.

Den engel der er Matthæus' attribut er den eneste "puskjævede" engel, der er tilbage, af trompeter findes ingen mere.

I koret midt for alteret står DØBEFONTE.

Før 1930 stod den, hvor den nye mur blev rejst, tæt ind til øverste stol i nordre side. Antagelig som i 1589 i nederste del af koret.

I 1923 siger NKB:

Font af granit, romansk, ejendommeligt formet. Kummen har foroven en firkantet plade, som på en søjles hoved, 13,5 cm høj, på hvis ene side er indridset et ligearmet kors. Under denne plade sidder på kummens cylindriske del hjørnehoveder, hvis pander forsvinder i platten, de to har svage antydninger af kløftet hageskæg, de to andre er skægløse, men alle fire har halse. Mellem hovederne er der en nedhængende spids med udhugget palmet (vifteformet ornament af stiliserede palmeblade).

Under nedre rundstav, lang kummehals. Fontens profiler er kun yderst svagt markerede. Øvre mål: 64,5 x 61,5 cm, højde over gulv; ca. 85 cm. Kummens hulbed øvre tværmål; ca. 50

cm, har næsten lodrette sider og svagt hvælvet bund. Intet afløb.

I "Danmarks middelalderlige døbefonte" af M. Mackeprang, indeholdes fonten i Lillebæltstypen, der tæller ialt otte eksemplarer: Søby, Søllested, Vedtofte, Holevad og Sandager i Bågherred, Husby, Balslev og Udby i Vends Herred.

Kendetegnene er en kumme med jævnt skrånede sider og skarpt udtalt afsætning nedad til et cylindrisk skaft og foroven rund, forneden firesidet fod. Hertil kommer, på seks af fontene, et enhedsmærke af ejendommelig og ellers ukendt art, der i forbindelse med ornamentikken på Sandager-fonten gør det sandsynligt, at typen er opstået under engelsk påvirkning. Kummens øverste del er nemlig ikke rund, men kvadratisk (næsten), idet afslutningen dannes af en kun i hjørnerne stærkere fremspringende 10-15 cm høj firsidet mundingsplade.

I slutningen af 1100-tallet sammensmeltedes to belgiske typer, som Mackeprang antager ligger til grund for en lille fontegruppe i egnen imellem Middelfart og Assens. Her genfindes, den ellers hos os ukendte, foroven firkantede kumme med hjørnehoveder.

Om idéen kommer direkte fra hjemlandet eller over England, hvor sådanne firkantede kummer med midtsøjle forekommer, er vanskeligt at afgøre, men engelsk påvirket ornamentik på Sandager-fonten gør sammen med den omstændighed, at Sankt Knuds Kloster i Odense i begyndelsen af 1100-tallet grundlægges af munke fra Vestengland, samt at Valdemar den Store (1157-82) anmoder engelske klostermænd om at sende duelige hjælpere for at rejse den danske kirke af dens forfald, at den i virkeligheden belgiske fontetype når Udby over England.

Hjørnehovederne på de af fontene, der har halse, altså forbindelse til kummen, kan være

en mindelse om de fire floder i Paradisets have (1. Mosebog, 2. kapitel, vers 10-14). Eller har ansigterne en magisk krafts betydning? Det indhuggede ligearmede kors - et indvielseskors?

DÅBSFADET er af messing, kvaliteten som de tyske fade, men glat. På randen et næsten helt udpudset cirkelrundt stempel, desuden svage rester af andre stempler og et par graverede bogstaver.

1861: Dåbsfadet afpoleres - uha! To dåbskander en af tin og en af porcelæn.

I dag findes i koret alene ét ALTER.

Tavlen betegnes i 1923 (NKB) som tarveligt snedkerarbejde, efterlignende en renæssance-tavle af frisøjle-type. Af de fire drejede søjler er midterste par fuldrunde, de yderste halvrunde. Over gesimsfremspringene står drejede plumpt Louis XVI-agtige vaser. Bag gesimsfremspringene hæver et stort buet topstykke, med tand-snit langs bueprofilen, sig. På feltet er fastgjort en sengotisk krucifixfigur, ca. 65 cm høj af almindelig altertavletype fra tiden omkring år 1500.

Figuren er stafferet med naturfarver. Træværket, egetræsmalet med forgyldning og bronzering, søjleskafterne og vaserne er marmorede. I midterfeltet sidder et felt forestillende Kristus i Emmaus. (Lucas, 24 vers 30-31). I sidefelterne kors og anker.

I 1935 blev altertavle, alterbord og prædike-stol restaureret af maleren Niels Lindberg. Da fjernes antageligt det buede topstykke, krucifixfiguren fjernes, nuværende topstykke påsættes, og i feltet males Kristi monogram. På sidefelterne og stykket lige over alterbordet males skriftsteder. Kristus i Emmaus, der i dag hænger i skibet, er ikke signeret. Det nævnes i Trap's 3. udgave i 1899. På blindrømmens

tværstivere står med blyant: "M. Jepsesen - 1877".

1876 er der forhandling om alterbillede med vedkommende (kunstner).

Engang omkring 1950 ønskede man en ny altertavle, og i kirken blev prøveopstillet en figurgruppe, lavet af Carl Bjerring. Der kunne imidlertid ikke findes flertal for gruppen og den blev da af kunstneren solgt til en ukendt køber, der herefter gav den til Middelfart Kirke, hvor gruppen er ophængt.

I stedet for fik alteret de nuværende billeder malet af Ernst Trier.

I nordre felt: Bebudelsen, i midterfeltet: Nadveren og mod syd: Marie ved korset. Tavlen blev visket ren for påskrift og de plumpe vaser erstattet af nuværende drejede kugler. Alterbordet er en trækasse uden murværk, i hvis nederste og største paneler på front og gavle sidder gamle sammenstykkede stolestadepaneler fra ca. 1600. I fronten syv ens paneler med hvirvelrosetter i spandrillerne, i nordre gavl to ens med akanthustreblade i buethjørnerne. I gavlen mod syd et af hver.

I 1916 blev hele møblet rykket ud fra væggen til sin nuværende plads. Derved fremkom, en på korets østvæg, malet alterbilledramme. Til alterbilledet var i væggen udhugget et firsidet felt med skrå kant, 80 x 70 cm, men i nyeste tid igen tilmuret med tynde, gule sten, og falsene fra denne tilmuring må ikke forveksles med en anden lodret fals, som spores fra tilmuringen af det højere siddende fladbuede østvindue, som ligger før nævnte bemaling. Den malede ramme imiterer (efterligner) en sædvanlig trætavle af marmorede brædder, inderst et fladbuget stykke med blålig marmorering, yderst en firesidet ramme med grålig marmorering.

For neden et indskriftbrædt, brunrødt med hvidlig frakturindskrift, enkle, ganske elegante typer: Esaias, 53, vers 5: "Men han er såret for

vore overtrædelser etc.". Uden om rammen en tungt draperet baldakin, på ydersiden grønlig, på indersiden blålig, med brun ornamenteret (udsmykket) ramme.

Store kvaster hænger såvel ved siderne, som over midten. Det af bemalingen, der gik udenfor det nuværende alter, var dækket af et tyndt hvidtelag, som er vanskeligt at fjerne, kun søndre halvdel blev forsøgt afdækket. Bag alteret var bemalingen alene dækket af støv. Nu er alt overkalket. Hvad har så siddet i rammen? Poul Nørlund, som forestod afdækning og beskrivelse foreslår Kristus i Getsemane have. Billedet måler uden ramme 78 x 89 cm, så det kan ikke være i feltet, medmindre Poul Nørlund har en skrivefejl i målet 80 x 70 cm. Men da billedet næppe er ældre end 1830-50, skriver han, er det sikkert ikke det oprindelige og hører snarere sammen med den nuværende altertavle fra omkring 1850.

Han antager, rammemalingerne er fra 1700-tallet, hvad det dog næppe er, idet pastor Bierfreund i 1808 indberetter følgende: "I Kirken er blot en Altertav— - en del af Lidelsens Historie i kon— - arbejde af Træ med fortræffelig Karak(teristik i) - Ansigterne, dog ej uden Blanding af — "

Længere nede skriver han: "Et Krucifix fortjener næppe at nævnes."

I 1762 siger Bloch (VS): "Altertavlen har mange udhugne (udskårne) Billeder om Kristi Lidelse og er mest en del forgyldt. Tvært overfor Prædikestolen står endnu en anden liden Tavle, som måske også har været til et Alter, og nede i Kirken står en Helgen af Træ".

I 1774 (VS): "AlterTavlen er fra de katolske Tider".

I 1589 (JM): "To Altere neder - Tavlen Kristi Korsfæstelse, mange Billeder i Historien, på Fløylene Aposteler."

Sammenholdes disse kilder, vil vi foreslå at tavlen eller højalteret fra før 1589 er i brug i 1808. På et tidspunkt herefter bliver de forgyldte og udskårne billeder om kristi lidelse taget ned, et eventuelt muret alterbord bliver stående, alterbilledrammen males. I det udhuggede felt indsættes det af Bierfreund ringeagede krucifix, der har siddet på et ældre kors end det nuværende og måske have hørt til det ene af de to sidealtre.

Vi bemærker, at der står IN RI på den gamle kirkedør fra 1468 og at kristusfiguren betegnes som næsten samtidig. En sammenhæng mellem dette og Hr. Peder Tygesen (sognepræsten) og Laurits Jacobsen (en verdslig person, smed, værge eller degn) anes. Når vi foreslår at krucifixet har siddet i den malede alterrammes felt, skyldes det dels at krucifixet måler 78,5 x 70 cm mod feltets 80 x 70 cm, samtidig med at skriftbåndet, "Han er såret..." umiddelbart synes som lavet netop til et krucifix.

Ved kirkens hovedreparation i 1827-39 opstilles det nuværende alter og billedet der forestiller Jesus i Getsemane have bliver denne tavles første billede. Billedet, der nu hænger i skibet, er restaureret i Sønder Højrup i 1971 af Mogens Larsen.

I Tanderup kirke hænger et billede med samme motiv og af samme maler, der i følge Trap er malermester Niels Fr. Niss, Assens, far til maleren Th. Niss, et tredje findes på Holcken Havn.

KRUCIFIXET bliver sat i topstykket på den da nye altertavle. Mogens Larsen beskriver og forestår istandsættelse af krucifixet i 1969. I nogle år før den tid hang det over indgangsdøren, i dag hænger det på skibets nordvæg.

Hvad nu med den helgen af træ, der i 1762 stod nede i kirken?

På Rolund Damgaard står en figur af JACOB DEN ÆLDRE, hvor den har været de sidste hundrede år.

Der er to versioner af, hvorledes nuværende ejers farfar er kommet i besiddelse af figuren. Enten har han købt den på auktion (underforstået udsalg fra Udby kirke) eller har han fået den i stedet for penge, en håndværker skyldte ham.

Denne Jacob kendes både som enkelthelgen (Ballerup kirke) og som pilgrimsapostlen, Jacob den Ældre (Boeslunde kirke). Han kan altså enten havde stået på fløjen af højaltret, hvor der stod apostle, eller selv have haft det ene af de to sidealtre.

På JM's tid var der desuden en SKRIFTESTOL og en DEGNESTOL. De har sagtens stået i koret så i det lys har korforlængelsen været påkrævet.

Skriftestolen nævnes så sent som i 1784 i en sag mellem pastor Bierfreund og degnen Barsøe, publiceret i Middelfart Venstreblad 24. december 1947.

I 1808 indberetter pastor Bierfreund:

"Et som det synes, RØGELSESKAR af malm med Låg, som bærer et Kors i Toppen og fire ditto udstående på Siderne. uden Årstal og Inskription men godt gjort."

Den 26.10.1810 sender grev Wedell det røgelseskar af malm med låg, som har stået i Udby kirke under grevskabet Wedellsborg, til Danske Canceli i en liden fyrrekasse.

I 1990 oplyser Nationalmuseet, at røgelseskarret er anført i protokol, men ikke identificeret i samlingen.

Kirken har en SYVARMET LYSESTAGE, samt TO MALMSTØBTE GOTISKE STAGER, der nu er plettrede eller fortinnede. Det slanke skaft brydes næsten kun af en rygget midtring, og profilerne virker i det hele enkelt og gammeldags. Kantede grydeben med fødder uden detaljer.

KALK OG DISK er af sølv med indgraveret årstal 1744 og vel Wedell's våben. På kalkens skaft er ring dekoration med seks udstående detaljer, hvor der på hver er indgraveret ét bogstav, der tilsammen siger J H E S U S. På en afsats ved prædikestolen står et krucifix. På bagsiden af foden står: Udby kirke - 1946 - fra provst Gleerup og pastor Ronæs.

Hvem byggede mon skib, kor og apsis og tækkede med bly?

Hvem er de ens kjortelklædte stumparmede personer, der står ved siden af hinanden på et slangelignende væsen og ser frem for sig?

Sat ved begge dørsteder til skibet og på klokken men ikke ved præstens dør?

Kongen ejede kirken ind til 22. marts 1671, hvor han skødede den til grev Wedell. Wedell får tillige kaldsretten samt indtægten af kronens og kirkens korntiender,

I handelen indgår også Tanderup og Gelsted kirker. Wedell betaler ved på sin kones vegne at give afkald på sin afdøde svigerfar, Hannibal Sehesteds tilgodehavende hos kongen.

Wedellsborgs ejere har kirken, indtil den overgår til Udby sogns beboere den 19. august 1909.

Hvor længe kongen eller centraladministrationen har rådet over Udby kirke, skal vi undlade at fabulere over, da vi ikke har kendskab til kirkens ejermæssige forhold i den katolske tid. Derfor kan vi heller ikke sige, om det er gejstlige eller verdslige kræfter, der opfører stenkirken.

Det er klart, her står økonomiske kræfter bagved, og en sådan var kirkeskatten, der under navn af tiende indførtes o. 1125 og gjaldt indtil 1903. Her i Udby afløst 8.4. 1907.

Den udgjorde en tiendedel af al afgrøde og var i århundreder grundlag for kirkens økonomi.

Her på Fyn fik biskoppen først del i tienden i 1443.

Når der ingen slange er ved præstens dørsted, kunne det tyde på, at han havde magt over det onde - at han kunne mane det bort. Først når han begynder at brække Guds Hus ned - da må han vige - da må han dø.

Kan det mon gå, at vi andre piller ved kirkebygningen i dag for at gøre kirkerummet bedre egnet til sit formål?

Skabe en tættere samhørighed mellem kor og skib - undgå at børnene på de første bænke i nordsiden alene ser ind i en hvidkalket væg og hører på præsten fra den anden stue?

Skulle vi ikke udvide buen eller tage hele væggen ned? Tage altertavlen ned, men lade alterbordet blive - sætte krucifixet fra 1500 på det og som denne generations mærke åbne det tilmurede østvindue og sætte en glasmosaik deri.

Så er kirken ikke længere, som provst Weile skrev i 1755 (VS): "Uden al slags Prydelse."

Lad den så bare fortsat være" liden og lav med Fjælleloft og med et Tårn uden Spir", som han fortsætter.

Præster ved Udby kirke.

1451(1468): Hr. Peder Tygesen
Reformation (1536)

1546: Christen Mikkelsen

1558: Jørgen Lauritsen

1605: Peder Jørgensen

1655: Lauge Pedersen Grindsten
(afskediget for løsagtighed)

1671: Jens Pedersen Bering
(afsat 23.5.1689)

1689: Christian Brodersen Riisbrigh

1718: Anders Hansen af Asperup

1729: Christen Nielsen Gullerup

1733: Laurts Pedersen Winther

1741: Peder Pedersen Weile (provst)
 1769: Johan Conrad Jakobsen Fabricius
 1778: Nicolai Bierfreund
 1811: Hans Egede Saaby
 (Missionær v. Clauthavn og
 Christianshåb i Grønland)
 1817: Jens Brinch
 (gift m. Anne Cathrine Wedell)
 1831: Claus Holm
 1860: Ove Henrik Borch
 1875: C. Glerup (provst 1876-1910)
 C.Ronæs pers. kapellan 1906-12
 1912: M. Poulsen (Kapellan)
 1913: E Hagerup
 1923: C. Karstoft (sammen m.
 Gamborg)
 1932: Holger Andersen (afg. 1945)
 1946: Thorkild Sinding Stamer
 1956: Sigurd Skovmand
 1968: Johannes Jørgensen (sammen m.
 Føns-Ørslev. Fra 1972 tillige
 Husby)
 1977: Karen Marie Larsen
 1986: Erik Fonsbøl

Præsteembedet

Præstegården har nok altid ligget i Ronæs, men enkelte gange bytter man fejlagtigt om på Ronæs og Udby i kilderne.

Fra 1568 findes en opgørelse over præstens underholding til Udby:

“Udby præstegård er ene uden anneks kvit og fri med gårdsrum og haverum, undtagen fire mark aarlig (for) gæsteri, som oppebæres af kgl. majestæts lensmand til kongegården.

Summen (af) præstegaardens avl er (i) de marker i Rolund, Udby og Viby.

Udi Rolund mark kan han saa i begge de marker (der hvert aar er i drift), otte ørtug byg (en ørtug 12 skæpper byg) og avle fire læs rug, og

har der to små tornemaal (stykke bevokset med tornekrat).

Udi Udby mark kan han saa i begge marker seks ørtug korn, fange tolv læs hø og har deri liggende fem tornemaal.

Udi Viby mark kan han saa i begge marker ti ørtug land og fange tyve læs rug.

Item paa Brangstrup mark ligger der til præstegaarden ti skp havreland (en halv ørtug).

Item har han 34 tiendeydere.

Fanger han og aarlige tiende, som af gammel sædvane har været givet dertil med kvægtiende, som en hver tid begiver sig.”

Her må vi sige, at Viby Ejerlaug = bymark indtil 1796 var delt i tre marker. Disse var igen delt i agre, anlagt efter terrænforholdene, så man tilgodeså, at de blev så lange som muligt, og at overfladevandet havde de bedste betingelser for afløb. Her hjalp man med ved hver pløjning at pløje i ryg og ren.(Fynske Årbøger 1989.)

I hver ager havde populært sagt alle 14 bønder plus præsten del, sådan at forstå, at hver enkelt bonde skulle kunne kende og hævde sin andel af ageren, der i bredde kunne variere fra 4-5 til o. 20 m. og dyrke den.

Hver af de tre marker var hegnet med gærder. To var hvert år i drift med korn (rug, byg, blandsæd, lidt boghvede og ærter). Den tredje hvilede for korn og brugtes til afgræsning. Det areal i hver mark, der ikke kunne pløjes, må vi forestille os benyttet til høslet i de år, hvor de var tilsåede med korn.

Her må vi nøjes med at referere til, at der lå moser, enghaver og træbevoksninger med torn, el og eg spredt i marken.

På samme måde er Udby Bymark delt i tre. Rolund og Ronæs har antagelig tilsammen udgjort én lignende dyrkningsmæssig enhed.

Man dyrkede altså hver sit, på samme tid og efter samme plan. Det er det, man kaldte i fællesskab.

Fra 1572 findes en meget detaljeret og oplysende opgørelse over præsteembedets tilliggende. Da har præsten part i 125 navngivne agre og 8 tornmål spredt over begge ejerlaug. Herforuden høavl, 40 læs, måske 76 eller derimellem. Han har rørskår, nyder tillige indfæstning, ægtkørsel, arbejdsydelse og herlighed af noget jord i Udby, der er bortfæstet til Niels Lauritsen i Udby. Tillige jord på Brangstrup mark også ved navns nævnelse.

Endvidere får han én gang om året arbejdsydelse af hver gård. Påskeæg (æg til påske). Hør- og hampetiende samt stadig sin part af kvægtienden (en tredjedel af hver tiende født kalv).

Hr. Peder Jørgensen er i 1650 utilfreds med sin gård, og 10. søndag efter Trinitatis bevidner 8 sognemænd med kirkeværge Jep Rasmussen fra Udby i spidsen, ved deres signeter, at Ronæs Præstegårds avl ligger langt fra præstegården på adskillige marker hinsides Viby, Udby og Rolund, og har ingen løkke eller andet liggende ved præstegården. De kan næppe tænke, at nogen præstemand har så besværlig, tung og ubejligen avlsgård i hele Fyns Land. Ligesom parten af korntienden er ringe.

Vi skal ikke her følge præstegården videre. Dens tilhørende jord bliver naturligvis samlet ved forretningen i 1796.

Ud fra navnestoffet at dømme kunne vi forsigtigt antyde, da man i 1572 nævner præstebygget i Viby og nogenlunde sikkert placere det bag transformatoren mellem Gl. Assensvej 5 og Vibyvej 37, Hvis det ikke er disse to huse, der refereres til, kan en evt. præstegård i Viby før den tid have ligget dér.

Præster og Godtfolk

Uden at nævne alle præster, skal enkelte sager tages frem.

Således en strid, Hr. Jørgen Lauritsen havde med sine sognebørn i 1572.

Han underviste dem fra prædikestolen, og ved at gå personlig fra dør til dør eller ved sit visse bud (deggen) for at afskaffe "den ugudelige hedenske handel med natteløb på voller misse nat (Valborg dag er 1. maj), majgilde, gadeild og midsommersværmerier, som de unge bønderfolk plejer med grov uskikkelighed her i mit sogn at bruge."

De trodser ham og rejser som sædvanlig deres majtræ. Det lader han hugge om og blive liggende, hvor det falder.

Så får han lodsejerne på halsen, og må bede kongen om hjælp.

Peder Palladius formaner i tiden lige efter reformationen de unge til et smukt og kristeligt liv. Ikke at de skal gå af vejen for uskyldige glæder som at ride sommer i by eller danse om majtræet, men de skal tage sig i agt for, hvad der kan følge deraf: drik, svir, og hvad værre er, overtrædelse af det 6. bud.

Den Peder Ideensen, der står på klokken fra 1615, skal være Peder Jørgensen.

Lauge Pedersen har været en noget brutal og hovmodig person.

I 1675 indkalder grev Wedell en lang række mænd for at få deres vidnesbyrd om ham. Samme år en sag om en barnefødsel, hvor moderen til barnet vil aflægge ed på, at Lauge Pedersen er far til barnet. Hun havde tjent i præstegården.

I 1681 lover Lauge Pedersen og hans datter Sofie, at de ikke vil besøge Ronæs præstegård, som de af grev Wedell var på budt at afvige.

Sagerne i 1675 og 81 må nok ses som den kæp, grev Wedell ønsker at sætte i hjulet for at

modgå præstens forsøg på rehabilitering. Præsten fik oprejsning og døde i København 1683.

Jens Pedersen Bering blev afsat 23. maj 1689 for falsk angivelse mod en mand ved navn Hans Knudsen: at lide på sin ære og boeslod, samt rømme landet eller gå i jern på Holmen. Desuden havde han besøvet en præsteenke, Ellen Jensdatter fra Herslev i Jylland, men hun erklærede, at han ikke var barnefader. De drog om fra landsdel til landsdel, hvorved han forsømte sit embede, så folk hverken kunne skrifte eller komme til alters. Ofte blev han antruffet fuld på kroen. Dristede sig til at skrive til kongen i forseglede breve, fik til sidst oprejsning og blev indsat som kapellan i Vigerslev 1705.

I Berings tid - måske mens han var ude at strejfe - skete en dramatisk begivenhed på Udby kirkegård i maj-juni 1686.

Hans Jensen i Rolund omgikkes hemmeligt med sin kone Gertruds død og begravelse uden at underrette herskabet, for at skåne sit hus for hånhed og spot, samt fordi han var en enfoldig mand.

Han blev nok mistænkt for at have dræbt hende, men sandemændene fandt ham ikke skyldig i sin kones død. Han havde tilbudt at fralægge sig skylden ved håndspåleggelse, hvis hun blev gravet op, hvilket efter stiftamtmanden og biskop Kingos befaling skete den 20 maj 1686 på Udby kirkegård.

Tre af Wedellsborg Birks sandemænd tog kisten op af jorden, åbnede den, og liget blev udførligen anset med største frimodighed ved edsgørelse og håndspåleggelse på hendes bare legeme i mange godtfolks påsyn.

Det sengebånd, hun havde brugt til henhængelsen, blev fundet om hendes hals. Sandemændene kunne da intet andet tyde og sværge, end at hun selv var sin egen døds bane, og burde ligge på sit eget værk.

Så langt så godt.

Men nu kom provsten i Vends Herred, der tillige var præst i Brenderup, i klemme. Han havde biskoppens tilladelse til opgravning, men ikke grev Wedells til at lade førømtalte tre sandemænd gøre det.

Sagen kører indtil 26. juni 1686, hvor det bestemmes:

Den dødes kiste skal igen nedsættes i den grav, hvoraf den er optaget, og af de mænd, der opgravede den. Hendes mand, Hans Jensen skal betale 4 daler i omkostninger og lige så meget til de fattige i Udby sogn, fordi han omgikkes så lønligt med sin kones død og for at ville fri sit hus for spot og beskæmmelse.

Kisten stod på kirkegården fra 20. maj til 26. juni 1686.

I 1784 er der en langvarig sag mellem pastor Bierfreund og han degn, Mikkel Barsøe.

Den sidste præst, der boede i Ronæs Præstegård, var pastor Hagerup. Ved hans afsked blev Udby pastorat sammenlagt med Gamborg.

Gårdens største ladebygning blev revet ned, efter at jorden var udstykket.

Menighedsrådet udlejede stuehus og have til børnehjem, indtil dette flyttede i 1936. Herefter udlejedes præstegården til sommerpensionat.

Præstegården overtages af fru Valvanne, der frasælger til campingplads.

I dag er præstegården under genopførelse efter brand i 1988.

Degne og lærere i Udby sogn

1589: Degnen Jørgen (JM)

1686: Jørgen Johansen (sædedegn til Ronæs degnekald)

1714: Caspar Stürch (sognedegn og skolemester i Udby)

1743: Christoffer Askanius (sognedegn og skoleholder)

1747: Herlev Møller

1747: Hans Outzen
1767: Mikkel Nielsen Barsøe
1809: Hans Lauenborg
1830: Las Lassen (seminarieuddannet)
1860: Steffen Jørgensen
1887: Lars Christensen
1918: Laurits Jakobsen
1956: P.G.Madsen
1963: Ellen Ziemann (I 1969 lukkes skolen)

Lærerinder ved Rolund forskole

1906: E. Nielsen
1909: A.Jensen
1950: Ester Egebjerg (pensioneret 1963)

Degneembedet ved Udby sogn

1572: Degnerente af Udby sogn.
“Degnen har en liden Bolig, som står på Kir-
kens Jord og en liden Tofte ved huset på 2 skp
Land.

Fanger Degnen aarlig til Rente:

Byg: 3 ørtug og 2 skp = 4 td og 6 skp.

Havre: 1 ørtug = 2 td 4 skp

Gæs: 34

Plovbrød af hver Gård

Af hver Gård 10 Æg.”

Sådan går det indtil 1742, hvor degnen pålæg-
ges at holde skole, og der bygges fire fag til
degneboligen, som skolestue.

For undervisningen modtager han så årlig 6
rigsdaler samt af hver mand i sognet et fjer-
dingkar hartkorn og derover ét læs tørv. Tillige
fri føde og græs for 1 ko og 4 får, som sognet
selv deler imellem sig.

I modydelse skal alle børn i sognet uden for-
skel undervises i at læse i bøger, men når de
skal skrive og regne, må han ugentlig opkræve
2 à 3 skilling af hver, eftersom børnene for-
fremmes.

Af hvert barn må han første dag, det er i skole
tage 4 skilling i indskrivningspenge, undtagen
af fattige almissebørn.

For kirkelys får degnen nu 5 daler af grev-
skabet årligt. Ligeledes sættes takst for hus-
mænd, håndværkere og inderster (folk, der bor
til leje), der yder fra 4 skilling til 2 mark..

Hver tjenestekarl yder 4 skilling, drenge 2
skilling og piger 2 skilling hver gang de har
været til Guds Bord.

Her foruden modtager han, hvad gives ved
bryllupper, gilder og andre lejligheder.

19. april 1800. Underdanig indberetning om
landsbyskolen i Udby sogn:

“Huset mådelig. 1/4 (Miil) for de længst fra-
liggende.

Degnen Mikkel Barsøe, 55 år gammel, har ej
været seminarist. 50-60 børn. Kristendom,
skrivning og regning.”

I 1809 anmoder beboerne i Viby amtsprovsten
i Sandager om, at den private skole, som dér for
nogle år siden er bygget, måtte indrettes til en
fast skole, og at beboerne i Viby da måtte fritag-
ges for at bidrage til skolen i Udby.

Skolekommissionen i Udby Skoledistrikt bli-
ver af amtsskolekommissionen anmodet om at
meddele Viby Bys beboere, at skolen for frem-
tiden bliver beliggende midt i sognet i Rolund
By. Idet man finder sognet for lille til 2 skoledi-
striker.

Amtsskolekommissionen fra Assens og
Hindsgaul Amter skriver, at indtil Udby Sogne-
skole tillige med skolelærerens bopæl forflyttes
til Rolund by, kan der gives Vibyerne kvittering
til at benytte deres private skole til børnenes
fyldte 10. år - dog uden økonomisk tab for kir-
kesanger og skolelærer i Udby. Vibyskolen skal
så i alt rette sig efter skolereglementets forskrif-
ter.

1810: Skolepligtige børn i Udby skole: 56.
Heraf 31 i 1. og 25 i 2. klasse.

I Viby 34 børn med 22 i første og 12 i 2. klasse.

1826 holdt skolekommissionen møde i Rolund for at modtage de nye bygninger, skole og lærerbolig, der alle er af bindingsværk.

1888 blev denne skoles bygninger solgt. Med i handelen fulgte 1 skolebord. Samme år blev den nuværende bygning, tækket med skifer, taget i brug som skolestue og bibliotek. Ved denne lejlighed købte man 17 nye skoleborde.

1893 behandler sognerådet andragende angående salg af 1/2 skp land af skoletoften til opførelse af et forsamlingshus.

Sognerådet vil sælge arealet for 300 kr. med ret for skolen til at bruge huset til gymnastikhus mod en årlig betaling på 20 kr., når skytteforeningen ikke selv benytter huset.

I 1899 bliver klatreværket ved skolen kasseret af skolekommissionen. Der rejses et nyt af fyr efter provstens anvisning.

1901: Sognestævne på Udby kro om opførelse af ny lærerbolig eller reparation af den gamle. Der er flertal for at bygge nyt. Så stuehus og ladebygning fra 1826 udbydes til salg, og 1902 opføres nuværende lærerbolig (lokalarkivet).

Taget var den gang Faaborg cementsten. De er senere udskiftet med skifer, men det er næsten nutid.

I 1906 udvides med forskole i en ny bygning langs vejen, og vinkel herpå bygges samtidig forsamlingshuset, som skolens gymnastiksal.

Forsamlingshuset udvides og ombygges i 1958, og pladsen bagved planeres til brug for parkering i 1963.

I en meget lang periode fra ca 1905-1950 fungerede Hans Anthon Andersen, Viby Elmegaard som sognerådsformand og kasserer, valgt af Det radikale Venstre.

I 1964 nedsættes udvalg på 3 sognerådsmedlemmer, Juul Christiansen fmd, Ingemann Ni-

elsen næstfmd. og Bent Madsen til forhandling om kommunesammenlægning.

Denne bliver en realitet, og 22. marts 1966 holdt Udby sogneråd sit sidste møde.

Udby sogn blev herefter en del af Nr. Aaby kommune.

Det, der blev tilbage af fællesskabet.

Der har været bylaug i Viby, Rolund og Udby.

Fra Udby findes nedskrevet beretninger om gilderne, som de erindres tilbage til 1850.

3. juledag holdtes degnegildet, hvor der uddeltes almisser i form af smør o.lign. til sognets fattige.

Om foråret slågilde, men det var kun for mændene.

Om efteråret almuegildet, som var et grimme gilde, og hér var kvinderne med.

Det begyndte om eftermiddagen med skåren smørrebrød, julekage med smør og butterdej med ribsgelé. Ud på aftenen serveredes suppe med peberrodskød (æblekage), og der blev snakket og spillet kort. Før man skiltes, var der valg af ny oldermand, som skulle have glasset med hjem. Glasset findes stadig i privat eje.

De to af gilderne blev holdt til o. 1940.

Foreninger

Udenfor foreningerne vil lærer Christensen i 1891 holde aftenskole, sangøvelser og foredrag. Efter at sognerådet to år i forvejen bevilgede penge til lys, varme og lamper til aftenskolebrug.

Sognebibliotek stiftet 1845. 1989 overgået til Nr. Aaby Bibliotek.

Udby sogns skytteforening oprettet?

Fane med plade (senere overtaget af ungdomsforeningen). Foreningen ophævet ca 1928. Riflen bevaret.

Udby sogns Heste- og hornkvægforsikring - oprettet 1. juni 1888 på Udby kro. Protokol bevaret.

Sangforeningen i Udby. Dirigent A.L.Andersen, Udby Gammelgaard. Billede af bestyrelsen fra 1895 i arkivet.

Udby sogns Foredragsforening stiftet 1905 i Rolund skole. Stillet i ro fra 1956, hvor daværende bestyrelse dækkede underskudet på 70 kr. Protokol bevaret-

. Udby sogns husmandsforening stiftet 1907 på Udby kro. 1969 lægges foreningen sammen med Føns Husmandsforening. Fra 1979 indgår begge foreninger i Nr. Aaby Husmandsforening. (Referat af Kr. P. Hansen i arkivet).

Tre politiske foreninger: Socialdemokratiet, Venstre og Det radikale Venstre er alle optaget i storkommunens foreninger.

Udby sogns husflidsforening oprettet 1927. I vinteren 1954-55 håndgerning, men ingen tilslutning til husflidskolen for karle og drenge. Skolen var på loftet over nuværende lille sal i forsamlingshuset, hvor tidligere var skolestue for 1. og 2. klasse.

Udby sogns Ungdomsforening. Ældst bevarede protokol omfatter medlemsliste for 1938-39 (143 medlemmer. 1940-41 151 medlemmer, 1944-45 162 medlemmer). Den omtaler foreningens aktiviteter, der består i ungdomsmøder med foredrag og sanglege, fester med dans, amatørtafener, dilettant, udflugter, gymnastik, folkedans og håndbold.

Foreningens tilholdssted var Rolund forsamlingshus. Efter sportspladsens indvielse i foråret 1945 blev denne brugt til håndbold.

Hvornår foreningen stiftes, er ikke helt klart, men nok i anden omgang o. 1920 af lærer Jakobsen.

Den virkede til 1964.

Udby sogns Idrætsforening, stiftet 11. maj 1945, virkede en kort tid efter sportspladsens

anlæggelse. Herefter blev foreningen slået sammen med Føns Idrætsforening. Var kun tilslutte Føns Boldspilunion i ét år (1946).

Udby sogns jagtforening stiftet 1930. Siden aktiv. Har o. 45 medlemmer og er tilslutte Dansk Jagtforening. Har alle protokoller.

Udby-Rolund Vandværk stiftet 1908. Lå tidligere mellem Gl. Assensvej 54 og 56 ud til vejen i Udby. Fra nuværende plads forsyner den et område mellem Gamborg Østergaard og Rud med en afstikker til Fønsskov.

Udby sogns Samariterforening virkede de sidste år af krigen og lige efter. Protokol i arkivet.

Østerlandsmissionen startet af pastor Hagerup o. 1920, og den holder møder til 1980.

Udby sogns Sygekasse. Foreningen startede under navnet: Udby sogns Understøttelsesforening. Lovene blev vedtaget på en generalforsamling den 30. nov. 1879 på Udby Kro og skulle træde i kraft 1. jan. 1880.

I §1 står: Foreningens formål er ved indkomne bidrag at sikre sine medlemmer hjælp i sygdom samt begravelseshjælp.

Den 1. jan. 1893 gik foreningen over til andet navn, idet den nu kaldes Udby Sogns Sygekasse og med en lov, der ligner den gamle forenings meget.

Foreningen havde også mere selskabelige gøremål, idet der er holdt skovfester med dans i Ellegaardsskoven o. år 1900.

Gamborg-Udby Sygeplejeforening. Nedlagt.

Viby Sportsfiskerforening.

Udby sogns Beboerforening stiftet 5/11 1984.

Juletræskomiteen. Hvornår første juletræ blev holdt, vides ikke. Men nu holdes det af beboerforeningen.

Indbyggertal Udby sogn

1801: 507

1850: 551

1901: 642

1950: 624 (147 husstande)

1990: 452

Svend Andersen

Jens Peter Hansen

Peter Dyregaard Jensen

Kirsten Jespersen

Birgit Olesen

Viggo Pedersen

Træk af Husby kirkes og sogns historie

Det ville blive meget omfattende at skildre hele Husby kirke og sogns historie. Denne er iøvrigt skrevet forlængst.

Husby er meget fint beskrevet i to bøger af Ejler Lasthein Jensen. Den første: Livet i en lille landsby - Husby mellem to verdenskrige - er senere fulgt op med : Der var engang - Husby o. 1945.

Kirken

I det materiale, jeg har gennemlæst, er man ikke enig om kirkens alder. Det svinger fra 12-1300 tallet.

Følgende Præsteindberetning af sognepræst og hofprædikant Arent C. Hassel fortæller om kirken og sognet i 1755 . Indberetningen er stillet til rådighed af Niels Simonsen.

“Hoved Kircken er en meget Ziirlig Kircke kand sees langt borte, deels fordi den ligger højt her paa det Flade-land, deels fordi den ligger for sig selv paa Marken, med et anseeligt Spiir paa, tækket meestendeels med Bly, som nu værende Patron Hans Excellence Hr. Grev Christian von Wedell Wedellsborg for 7 a 8te Aar siden fra Grunden, hvad Taarnet angaar af ny haver ladet opføre og opbygge, da Hand havde Kircken under Reparation....

Kirkegulvet er der...med store brede Fliisser belagt lige ned til Kircke-Døren. Alt det, der er af Træ i Kircken, er malet med Coulerer ligesom Valbirk; Altertavlen og Prædickestolen med forgyldte Lister den første med Christi Lidelse i Billedhuggerarbeide hvid malet på sot bund som Marmor, og på Fløyen staar de 4 Evangelister og de 12 Apostler i Billeder graae

malede med forgyldte Klæder-Sømme, saavel som her og der Remarqerede forgyldninger, nedenfor paa Alter taflen staar med forgyldte Bogstaver, See det Guds Lam, som bar al Verdens Synd, under hvilcken Inscription staar malet paa blaa Bund i en Circul. En Haand, der kommer ud af Skyen holder Kalk og Disk forsolvet...Den sidste nemblig Prædickestoelen, hvori mand gaaer af Skriftestoelen, hvilcken er indlugt og behængt med grønne silcke Mohrs Cordiner, er betrækket oven paa med sort Fløyel og brede Perletacker. Paa Chooret og Kircken ere Høye og Brede Vindver Bestaaende af 2.de høye Etager i hver gewelbt lige over for hver andre, som giver en herlig Face og et høyt Lius. Orgelvercket staar lige over Indgangen af Kircken, bestaaende af 14 Stemmer og 2.de Claviers...."

Husby kirkes indre i dag

Det står anført flere steder, at øen Brandsø i kirkelig henseende hører under Bågø. Det gør den ikke mere, nu hører den som naturligt er under Husby. Det blev ændret for nogle år siden. Husby sogn er 2238 ha.

Kirkegangen

Tidligere var det almindeligt, at præsterne skulle indberette kirkegangsprocenten. I Husby står der for 1921: God kirkegang 10 pct.

I 1926 er kirkegangen 8 pct.

I 1935 er den 9 pct.

Under krigen i 1942 - det er egentlig mærkeligt - er kirkegangen kun 6 pct., og i 1950 er kirkegangen kun 5 pct.

Det ser ud til, at sognepræsten er sur, for nu meddeler han at sognet bærer præg af alle de arbejdere under Wedellsborg. De har vanskeligt ved at tilpasse sig sognets liv og er ukirkelige. Er det en fair udtalelse?

I 1954 er kirkegangen 5 pct. I 1954 er der 776 indbyggere. I dag er der godt det halve, til gengæld er kirkegangen 10 pct.

Det lyder utroligt.

Kirkeejere

Husby kirkes orgel er lige blevet restaureret og istandsat. Men allerede i 1979 blev der lavet en del ved det. Lensgrevinde Irene Wedell gjorde et stort arbejde for at skaffe penge til dette formål. Det lykkedes via fonde at skaffe et pænt beløb; men det slog ikke til til den store reparation. Vi prioriterede og fik orgelet ændret fra manuel til mekanisk bælgfunktion, en stor lettelse for graveren. Husby kirkes orgel var indtil da det eneste af sin art.

Den 1. januar 1990 overgik Husby kirke så til selveje. At det skulle give den helt store forskel, tror jeg næppe.

For selv om Husby menighed nu pludselig blev kirkeejere, har de jo hele tiden ejet retten til at være kirkebrugere. Vi må håbe, at mange i årene fremover vil kræve deres brugsret.

Man håber inderligt, at Husby Kirke med det nyrestaurerede orgel og de smukt klingende klokker til evig tid må være samlingsmærke for hele sognet både til hverdag og fest og stadig skabe uforglemmelige minder.

Og selvfølgelig har vi råd til disse institutioner. Det drejer sig kun om en fornuftig fordeling.

Jeg vil sluttelig gerne sige tak til lensgrevinde Irene Wedell for mange års samarbejde og forståelse for vores arbejde i menighedsrådet. Ligeledes tak for tilsagnet om, at den årlige tradition med en gudstjeneste på Wedellsborg fortsætter.

Det kirkelige liv

Fra den ældste præstehistorie kan noteres, at 3 præster efter hinanden (1682) var mag. (dr.phil.).

Således mag. Broder Riisbrigh, der var sognepræst 1682-1709. Han er kendt for sin strid med grev Wedell, som behandlede ham slet. Ja, det er jo lige, som vi ser på det. Hvo som elsker sin præst, tugter ham i tide. Der står opført forskellige årsager til miséren (Historiesladder.)

Den er beskrevet af Gorm Bentzon således:

Det var fra (Husby kirkes) prædikestol, at præsten Broder Riisbrigh i 1695 talte herremanden på Wedellsborg, rigsfriherre Wilhelm Frederik Wedell imod, da han noget egenmægtigt havde ladet en husmandskone kagstryge på Wedellsborg borggård. Det huede ikke jorddrotten, og bedre blev det ikke ved, at præsten klagede til kongen over Wedells opførsel.

Herremanden slap godt nok med en irettesættelse, men forholdet til præsten var stadig det slettest tænkelige, og en dag blev den kirkens mand ramt af den mægtiges vrede.

Ridefogeden troppede op i kirken under gudstjenesten. Han havde et par stærke folk med, og uden videre gik han op på prædikestolen, hvor han begyndte at tærskes løs på præsten, så denne ved hastig flugt måtte bringe sig i sikkerhed.

Riisbirgh klagede til Fyns biskop, Thomas Kingo, som med det samme underrettede kongen om, hvad der var passeret.

Wedell fik en bøde på 2000 rigsdaler - en meget stor sum penge efter datidens forhold - og samtidig måtte han aflægge højtideligt løfte om ikke oftere at fortrædige præsten.

Iøvrigt skal Thomas Kingo midlertidigt have afsat Riisbirgh på grund af sagen mod Wilhelm Wedell, hvorefter præsten også stævnedes bispem!

(Fra en kronik i Fyns Stiftstidende)

Efterfølgeren var mag. Faber, som giftede sig med en slegfreddatter af grev Wedell, og da denne magister døde, giftede hun sig med eftermanden, mag. Rasmus Rosing, der var her til 1742 og fik 14 børn med hende. Jo, der var krudt i præsterne dengang!

Det ser ud til, at præsterne har været meget forskellige. Der er utroligt mange steder i det historiske forløb, hvor det ser ud til, at præsterne har været fantastiske og hjælpsomme overfor befolkningen. Det er som om de har tænkt: Mine evner strækker til mere end det at prædike om søndagen. Jeg kan godt nå noget mere. Selvfølgelig var det nok ikke 4-sognspastorater dengang.

Ser man på det rent historisk, var en præst dengang så dygtig til at sælge sig selv, at han for en sjælemesse i 1446 var i stand til at erhverve 3 bøndergårde i Asperup til sig og sine kolleger i Vends Herred. Se, dengang var man foruden at være dygtig en god kollega!

Det er jo noget ganske andet i dag, hvor man stjæler både job og hinandens høns, hvis man kan slippe godt fra det - men det kan man jo aldrig.

Jeg skal lige forklare i hvert fald det med hønsene. Hvert år afholdes der på Nyborg Strand årsmøde for Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer.

Jeg vil berette om et år, hvor jeg deltog, og hvor der var meget "tryk på kedlen".

Jeg tror, det var i 1985.

Landsforeningen havde dengang en formand, der hed Erik Davidsen. Jeg har aldrig hverken før eller siden set eller hørt en så dynamisk formand. Han turde, hvor andre tav! Måske ikke den store diplomat.

Det år indledte han med at sige bl.a. flg: "Jeg mener, det er gået godt de senere år indenfor Den danske Folkekirke. Dog mener jeg, at der

indenfor præstestanden er nogle skønhedspletter, der burde fjernes."

Jeg garanterer for, at de præster, der havde siddet og blundet, var lysvågne nu.

Den ene præst efter den anden entrede nu tallerstolen, og den arme Davidsen fik nogle drøje hug.

Det har forbavset mig lige siden, for var det egentlig så slemt, det formanden havde sagt?

Han havde jo ikke sagt noget om, at der indenfor præstestanden dengang faktisk fandtes både hønsetyve og meget andet. Jeg mener ikke, at formanden havde sagt mere end en formand for en landsforening til enhver tid skulle kunne tillade sig. Jeg mener, at det var præsterne, der tabte ansigt den dag.

Anderledes forholder det sig i 1794, hvor sognepræsten for Gentoft menighed foruden at være sognepræst giver sig af med at anvise velindrettede jordbrug for gårdmænd og husmænd på landet, der havde fået deres jorder udskiftet af fællesskabet.

Et prisskrift, som er tilkendt Det danske Landhusholdningsselskabs 1. guldmedalje i 1794.

Det er utroligt, hvad denne præst får med, og der er to ting, jeg har tænkt meget over:

1. Han advarer unge landmænd imod at give sig af med prangeri, og det er jo helt sikkert, at der er blevet ødelagt mange unge landmænd ved markedshandel.

2. Han fortæller, at det ofte var sådan på gårde med mange børn, at ikke alle børnene fik job. Der var jo kun eet af børnene, der kunne overtage gården... Her foreslår han, at disse børn bør have et lille hus med en lille jordlod, som godt kunne føde dem og beskæftige dem. Tanken er jo god og sund.

Jeg må også lige nævne en anden præst. Den gode mand var skotte og hed Patrick Bell. Han konstruerede i 1826 en mejemaskine, som blev brugt i mange år og var forløber for mejetær-

skeren. Han fik også en pris, som dog slet ikke stod i forhold til hans epokegørende opfindelse, når man tænker på, hvad der senere er tjent på disse maskiner!

Når jeg nævner disse måske lidt enestående præster, så er det fordi, jeg ofte tænker på:

Har vi overhovedet krav på at have gode præster i vore sogne?

Bakker vi dem nok op, så de får lyst til at engagere sig ud over deres egentlige pligtarbejde?

I Husby har vi jo egentlig været heldige, når alt kommer til alt, med vore præsteansættelser. Det har stort set været gode præster alle sammen. Alligevel kan jeg ikke lade være med at tænke på, hvor ærgerligt det er, at Husby har mistet sin egen præst og sin præstegård. Jeg begriber ikke, hvordan en gruppe, der er imod en sammenlægning med Føns, Ørslev og Udby samtidig kan gå med til at sælge Husby præstegård. Det skete 1.10.1972.

Kirkelig samfundsøkonomi

Til Husby kirke hører der som til andre præstegårde en præstegårdsforpagtning. Den danske folkekirke ejer i alt 20000 tdr. land landbrugsjord, et areal på størrelse med Møn, og det skulle svare til 1/2 % af Danmarks samlede landbrugsareal. Sjovt nok er det samme areal, der hører til Ejby kommune.

Mange af disse forpagtningsgårde er på 20 tdr land. Der svares en afgift, når jordskatterne regnes med, ca. 13 tdr byg pr. tdr. land. Dertil kommer, at et brug på den størrelse svarer fra 30-40000 i personlige skatter til henholdsvis stat og kommune. Alligevel findes der nogle mennesker, herunder kirkegårds konsulenter, der mener, disse brug bør nedlægges. Selv om Landøkonomisk Driftsbureau har meddelt, at disse brug eller deltidsladbrug klarer sig godt.

Jeg har faktisk forlængst deltaget i en debat om det emne, som jeg bringer her. Se Menighedsrådenes Blad 1987 Nr. 6-7 og 8.

Når jeg er interesseret i en debat af den art, er det kun, fordi man på en eller anden måde må finde ud af, hvordan vore sogne overlever. Jeg har et forslag, som jeg gerne vil debattere med alle i vores lille sogn, og ikke bare i en lille gruppe, som man i hast har fået mobiliseret.

Fremover at have offentlig fremlæggelse af skatteansættelser, som man havde det tidligere i sognene. Det er den første betingelse for, at man kan se, om de, der råber højest i forbindelse med kirke og den lille skole, også er dem, der giver det største bidrag til bevarelse af de to instanser pr. arealenhed. Et eller andet bliver vi nødt til at gøre, men hvad? Er det galt med vores skattesystem? Kort og godt: Frem med offentlig fremlæggelse af alle skatteansættelser. For vi ska' da bevare vores kirke og lille skole, ik' os' da?

En drøm

For nogle år siden havde jeg en mærkelig drøm. Det var en dialog mellem en Husby Bonde og Vorherre. Jeg tror, det er den drøm, der har gjort, at jeg senere har interesseret mig for arbejdet i menighedsrådet.

Det var næsten, som om man havde fået en åbenbaring. Det er ret barske ting, jeg her oplevede. Jeg var bange for i starten at gengive drømmen, idet det måske kunne være blasfemisk. Men sognepresten gav grønt lys. Det første, jeg så i drømmen, var teksten med fede typer på: Du gav mig o Herre en lod af din jord, og så cyklede det ellers derudad. Jeg fandt lynhurtigt min salmebog frem om morgenen. Jeg fandt ud af at salmen var underskrevet G.R. Sundell 1934. K.L. Åstrup 1946. Men melodien kom Knud Jeppesen med i 1951. Det er pudsigt, for det er omkring det tidspunkt, hvor det kneb

med at få arbejderne på Wedellsborg til at indpasse sig. Nå men tilbage til drømmen, som jeg ved selvstudium har fundet ud af, er bondens hyldest til Vorherre.

Bonden: "Du gav mig o Herre en lod af din jord."

Vorherre: "Ja, men du tænker vel på at få mere."

Bonden: "Ja, jeg har jo ikke noget imod det, hvis det kan lade sig gøre."

Vorherre: "Jamen, det kommer jo an på, om du betaler noget i skat."

Bonden: "Joh, lidt gør jeg da."

Vorherre: "Du kan ikke nøjes med lidt. Når du vil have det dobbelte jord, må du også betale det dobbelte i skat.

Hvordan går det ellers i jeres kirke, går I i kirke?"

Bonden: "Jo, vi kommer da i kirke til jul, og når der er høstgudstjeneste. Ja altså, hvis ikke lige det er første oktober, da ska' vi på jagt."

Vorherre: (Lyder forundret- han ved det jo godt). "Hvad er det, du siger, går i også på jagt? Hvad jager I efter?"

Bonden: "Jo, der er jo både fasaner og harer, og der er også rådyr."

Vorherre: "Jo, men er det dyr, som I har sat ud?"

Bonden: "Nej, de dyr har altid været der."

Vorherre: "Du skal ikke fortælle mig hvor længe, dyrene har været på jorden. Nå, hvor kommer de dyr så fra?"

Bonden: (noget lusket) "Jo, det kan da godt være, at de er kommet fra Wedellsborg."

Vorherre: "Det er jo egentlig ikke særlig pænt at skyde dem, og ikke mindst når der er høstgudstjeneste. Og da slet ikke hvis greven er til gudstjeneste."

Her vågnede jeg badet i sved. Hvad var det for et dramatisk opgør, jeg havde været med i.

Hjælp mig at tyde drømmen. Opfattede Vorherre jagten som gement krybskytteri, hvis det ikke kunne dokumenteres, at man nogen sinde selv havde sat dyr ud. Uden at jeg skal føle mig mere frelst end nogen anden, så er jeg sikker på, at der bliver holdt øje med os. Mine ben rystede under mig, og det har de gjort lige siden.

Bliver der holdt øje med os?

Nogle interessante mennesker

I grevskabet Wedellsborgs historie, skrevet af Claudius Madsen, er der mange interessante ting. Det er en føljeton, der har været udgivet i Middelfart avis 1873.

Hans Lindenov, en af Wedellsborgs besiddere, blev gift med Kristian den Fjerdes datter med Kirstine Munk, frøken Elisabeth Augusta. Deres datter var den berygtede Sofie Amalie Lindenov. Hun blev gift med Claus Daa til Daasborg i Jylland.

Senere i året 1681 kaldte man gården (godset) Lindenberg. Sofie Daa havde et meget slet sind og var meget løsagtig. Hun havde nu fået den afskyelige idé at myrde sin husbond.

Det lykkedes. Hun aftalte med en af sine elskere, at han skulle dræbe gemalen, så hun kunne få rådighed over hans rigdomme og den ubundne frihed, som hendes sind trængte efter.

Hendes plan lykkedes alt for vel den 8. december 1678 om aftenen mellem kl. 6 og 7 få dage efter, at fruén havde født en søn. Da Claus Daa denne aften kom kørende ved indkørslen til Lindeborg Mark, traf han et menneske til hest, som straks skød på ham, men fejlede første skud.

Claus Daa blev dræbt ved det andet skud. Barnet døde 3 mdr. efter; man var i tvivl om, om det var en naturlig død. Det fortælles yderligere, at hun fødte flere børn, som hun alle tog af dage.

Efter så stor en tragedie, kan jeg ikke lade være med at stille mig selv det spørgsmål: Hvad var det, der greb ind og regulerede al den ondskab?

Det var jo nogle år, før man kunne tage foster- vandsprøver og derigennem afgøre, om svangerskabet skulle afbrydes. Nå, men det væsentlige må jo være, at den slags blev reguleret dengang også uden vor tids moderne videnskab.

En anden dame, som jeg også mener, er interessant, er: Grevinde Anna Cathrine Banner (Wedellsborg). Hun skulle nedstamme fra Tymme Sjællandsfar, som var Knud den Stores bannerfører. (Ligkiste i Ore kirke med indskrift).

Anna Cathrine Banner var gift med grev Hannibal Wedell. I en bog "Danske slotte og herregårde" fremføres om dem begge, at de ikke var særlig sparsommelige. Claudius Madsen skriver, at hun var om sig som en bi og forøgede sin velstand. Udover det, afgiver hun i 1712 fundats på 10 skoler.

De andre skoler var følgende: Tanderup, Ørslev-Føns, Fønsskov, Udby, Gamborg, Balslev, Ejby og Gelsted.

Ja sikke en "ødselhed". Men med lidt fantasi kan man godt forstå, at det har haft en enorm betydning for disse sogne.

Når vi har hørt omtale af søhelten Peter Willemoes, er det aldrig blevet omtalt, at hans far Christen Christensen Willemoes var godsforvalter på Wedellsborg, dette er ikke desto mindre tilfældet. Peter Willemoes' mor var født i Husby den 16. august 1753 som datter af forpagter Hans Hansen Dreyer og Bodil Marie Lind. Han boede på Minendal, som dengang hed Skærbæksgård.

Krohistorier

I Husby har der også været en kro. I 1702 klagede grev Hannibal Wedell over Husbydeggen

Emanuel Petresk' fylder, helligdagsbrøde og voldeligt overfald på grevens tjener og bonde Lavrs Pedersen i Husby. Det har været et meget komisk optrin:

Degnen havde siddet og spillet kort med grevens bønder, gevinsten var en ost.

Det endte med, at degnen blev uenig med sine medspillere, og det gik over til håndgribeligheder. Under slagsmålet sprang Lavrs Pedersen op på ryggen af degnen, ruskede ham i håret, mens han brølede: "Du har truet med at banke alle Husby mænd, du skal få en ulykke, skal du".

Degnen løb nu ud på gaden (hvordan mon den så ud i 1702?), men han havde først snuppet en lysteage, som han nu daskede sin modstander med for at få denne til at give slip, og tilføjede derved Lavrs Pedersen nogle læsioner i hovedet. Sikke de dog kunne dengang! Nå, men det hele endte med, at degnen blev dømt til at bøde 6 lod sølv til fattige præsteenker.

Husby Hospital

I 1765 blev der afgivet fundats på et hospital med særpræg af mange sjove forordninger, det er oprettet af grev Christian Wedell, som i øvrigt senere skød sig selv på Christiansborg.

Fundatsen lyder:

Jeg Hannibal Greve af Wedell til grevskabet Wedellsborg, Ridder, Kgl. Maiestæts Geheime- raad, Kammerherre og Hoffmester hos Hendes Kongelige Højhed Kronprinsesse Sophia Magdalena, gjør vitterlig:

At da min sal: Hr Fader ingen skriftlig Foundation haver efterladt sig om Husby Hospital, som han har ladet opbygge og indrette til 6 Hospitals- Lemmer ved Husby Kirke, saa haver jeg derom ladet forfatte efterskrevne "Fundats" hvorved tilkendegives, at samme Husby Hospital skal til alle tider vedvære uforandret i alle maader, ligesom min salig Hr Fader har ladet det anlægge. Da derved iagttages:

At Hospitalshuset i sig selv, som er opbygget af Grund-Mur, Tægt med Teigl og indrettet i fire Værelser med skorsten i midten, deraf er tre værelser til Lemmernes Logement med en seng i hver til 2 personer, men det 4. er køkken tilfælles for alle. Det skal paa sammen maade holdes vedlige i forsvarlig stand baade ude og inde oven og nedent af Wedellsborg Grevskabs Possesores en efter anden uden ophør uden mindste Udgift for de Fattige.

Ligesaa vedligeholdes Hospitalets Have, som er indrettet efter min foranstaltning ved den nordre Kirkemur, østen for Degnens Bolig, til Kaaljord for Hospitalet, som Lemmerne selv røgter, men holdes indhegnet af Grevskabet.

Lars Clausen

Lars Clausen var væver på Wedellsborg og var samtidig digter. Et af hans mest kendte digte blev offentliggjort i Middelfart Venstreblad under titlen "Døden gør alle lige", der handler om to vidt forskellige begravelser i Husby. Her et par strofer: ...

*En lille Skare sørgende Mænd
gik senere hen
tavse bag Kisten hin tunge Gang,
mens Præsten talte og Degnen sang,
Børnene græd og Klokkerne klang. -
En fattig trøst kun at sige,
at Døden gør alle lige.*

*Ved Grevens Død - ak! det Sørgespil
gik ej sådan til.
Æresporte og Buer blev bygt,
med Flor og Kranse blev alting smykt,
et Sorgens Mærke paa alt var trykt -
Og dog er der dem, der sige,
at Døden gør alle lige.*

...
Over begge blev Graven øst fuld

af Stene og Muld.

*Disse to saa forskellig af stand,
den arme Kvinde, den rige Mand
mødtes som Frænder på Gravens Rand.
Thi kan man med Sandhed sige,
at Døden gør alle lige.*

Lars Clausen udviser megen bitterhed i dette digt, som for mig at se ikke er vendt mod grevskabet men snarere mod befolkningen nær og fjern. Men uanset hvem, kan man jo ikke tvinge folk til at elske andre Næster end dem, de selv vil.

En helt anden ting: Hvor kan man vide 100%, at døden gør alle lige?

Hoveriet

Det har der været talt meget om igennem tiderne, og det har jo været beskrevet overalt rent historisk. Men hvad der aldrig er blevet beskrevet er, at de, som havde været underlagt hoveriet, eller i hvert fald efterkommerne af disse, faktisk har været ret lærenemme, f.eks. modtage børn i 9-10-årsalderen, fordi de var billig arbejdskraft. Disse arme unger skulle først op tidligt om morgenen, før de skulle i skole for at arbejde. Man benyttede sig af forældrenes fattigdom. Jo, det har smittet af mere end et sted.

Ord, som overskudsdeling og økonomisk demokrati har lydt i mange år. De, som har lanceret disse udtryk, tror, det er noget, de har fundet på, det er det måske også, men de tænker ikke på, at det faktisk har været prøvet, nemlig i form af den fynske tobaksavl.

Tobaksavlen

Under Anden Verdenskrig dyrkede man tobak. Der blev indgået mange aftaler naboer imellem. Spørgsmålet (tilbuddet) lød således: "Vil du have et stykke tobak til halvs?" Hvilket betød,

at gårdejereren eller husmanden tilbød først at lægge et stykke jord til. Dernæst skulle man deles om udgifterne til planter og dernæst deles om arbejdet. Det sidste var også en stor post. Tobakken skulle plantes, hakkes, vandes, brækkes, sys på snore og til sidst pakkes. Der var mange, der var glade for en ekstra skilling den gang. Jeg tillader mig at kalde dette for økonomisk demokrati og udbyt-tedeling.

Derimod mener jeg, at det er utopi at tale om sidstnævnte i dag. Jeg tror, alle landmænd med glæde ville tilbyde et jordstykke til jordbær mod deling, men hvem vil det i dag?

Wedellsborg og Husby

Jeg vil slutte med egne oplevelser og samarbejde med Wedellsborg. Enhver Husbydreng med respekt for sig selv har, som andre også har beskrevet, været på klapjagt på Wedellsborg. Derudover har det været et privilegium at være med til juletræ på Wedellsborg.

Det var for os en stor oplevelse. Jeg talte med lensgreve Tido Wedell om det et par år, før han døde. Jeg sagde, jeg huskede ham, hvor han var klædt ud som julemand. Jeg fik det svar, at det var hans mor, der havde tvunget ham til det. Jeg mindes dette juletræ hvert år. Ved en af disse juletræsfester var Karen Blixen med, som jo var kusine til lensgrevinde Inger Wedell. I "Højt fra træets grønne top", lyder det bl.a.: "Først skal træet vises, siden skal det spises". Det sidste huset, der blev overdraget sognet fra Wedellsborg i 1947, er stadig ramme om mange forskellige aktiviteter. Det var her i forsamlingshuset ved en garantfest den følgende sang af Mary Madsen blev sunget. Den beskriver levende og kærligt landsbylivet i Husby 1952:

*Mine damer og herrer, jeg synger en sang,
vi kan også sige en vise.
Den bliver desværre vist temmelig lang*

oplevede vi næsten bogstaveligt på Wedellsborg.

Træet var nemlig pyntet med kagekoner og kagemænd og al slags slik. Når vi så var færdige med at synge, gå om træet, og der var delt gaver ud, blev der talt til tre, og så måtte vi plyndre træet. Det var en oplevelse af format, som vi bliver ved med at tale om.

I kapellet på Wedellsborg blev der holdt gudstjeneste fra 1706. De bortfaldt ved kgl. resolution af 1. juni 1921.

Omkring 1950 blomstrede livet i Husby.

Et sogn, hvor der var, hvad man havde brug for i det daglige, og de, der ikke var selverhvervende, arbejdede mest ved landbruget eller i skoven på Wedellsborg Gods, eller på Wedellsborg Mejeri, hvor den landskendte "Wedellsborg Ost" blev fabrikeret.

Wedellsborg har altid sat sit særlige præg på Husby sogn. Således var det altid god skik og et ekstra plus især for landbrugets døtre og sønner, hvis de havde været et år på slottet eller på godsets forskellige landbrug.

Wedellsborg drives nu kvægløst, så mejeriet har for længst standset produktionen, og skorstenen er væltet.

De fleste erhverv og forretninger er nedlagte.

Kun nogle få fungerer endnu. I den nedlagte skole er oprettet en anerkendt fabrik, der laver smykker i tin, sølv og guld, men forsamlingshuset er nedlagt.

*Det er jo den skønneste plet her på jord,
Vi elsker den alle hver lille og stor,
i hvad for et hjørne af sognet vi bor,
vi hører dog alle til Husby.*

*Blandt alle de landsogne her rundt omkring
er Husby det bedste med tiden.
Jeg gerne vil nævne forskellige ting,
hvormed jeg begrundet min viden.*

*Vi har Storegade, vi har Kirkevej,
vi har Nørregade, en bydel for sig,
og undvære navnene, det kan vi ej,
for vi er med tiden i Husby.*

*Jeg også vil nævne de mange erhverv,
som vi rundt i sognet kan finde,
hvor alle så flittigt sig tjener en skærv,
først har vi os en frisørinde,
vi har en barber og afsnedkere to,
af købmænd og smede hver fire her bo,
så vi kan få varer og smedet, min tro,
og håret smukseret i Husby.*

*Og lige ved kirken der har vi vor Brugs
og Frede, som blomsterne sælger,
og brødrene Hansen, de kører med grus
og kalk og hvad ellers vi vælger.
Vi også må huske vor egen central,
de løse forbindelser samle den skal.
Den smukkeste scene, det er ikke pral,
Hans Danevig maler i Husby.*

*Vi alle da rolig kan slide vor sko,
når bare vi så dem levere
til skomageren, for af dem har vi to,
og de skal dem nok reparere.
Hvis bilen og traktoren sku' gå i stå,
når bare vi dem op til Ejner ka' få,
de snart dem kurere, så villigt de gå,
bå'de biler og sko'ne i Husby.*

*Så har vi en tømrer og hjulemand,
en slagter og også en murer,
og skrædderen syr og gør tøjet i stand,
og Breiner han kører på ture,
med Rasmus til Ejby og Assens vi ta'r,
maskinestationen nu også vi har,
som sprøjter og harver og gør jorden klar,
ja, vi kan skam sagtens i Husby.*

*Hvis cyklen skal lappes og gøres i stand
måske en helt ny vi os tager,
så er der to steder, vi købe den kan,
hos Ella vi køber vor kager.
Afhusmænd og gårdmænd en flok tem'lig stor
der dyrker og passer den frodige jord,
hver sommer den står i sit fuldeste flor
der er grøde i jorden i Husby.*

*Med finere titler vi rose os kan,
hvor kan man en greve vel finde,
engang vi jo havde en folketingsmand,
de savner ham også derinde.
at vi har tabt modet, det skal ingen tro
for næste gang tænk, ja, vi har måske to,
det glæder os li'frem at si' værsågo'
og se vi har kræfter i Husby.*

*Og vor sognefoged vi har mest af navn,
for politi bruger vi ikke.
Sel'følg'lig så er der jo fredeligt gavn
som hundetegn til lille "Prikke",
når unge de mødes i kærlige blik
til ham sku' de først før en lysning de fik.
Derfra også nogen som ægtefolk gik,
vi er fredelig folk her i Husby.*

*Når vi udefra i vort sogn kommer ind,
det første der møder vort øje,
vor kirke den smukke, det glæder vort sind
og vindmøllen der på det høje,
og udsigt fra skolen til Sydjyllands kyst,
hver plet er så skøn, så det rent er en lyst,
vi alle kan synge af fuldeste bryst:
Hvor er der dog dejligt i Husby!*

M.

Jørgen

Rasmussen

Den luthersk- evangeliske kirke

Hvad er religion?

I de gode gamle dage før verden gik af lave i slutningen af Middelalderen, ville et spørgsmål af den art være utænkeligt. Dengang var religionen i den grad flettet ind i alle menneskers liv, så det var umuligt at isolere den med henblik på nærmere undersøgelse og analyse. Livet var religiøst - der var ikke andre muligheder.

Så alene det, at vi i dag stiller spørgsmålet om, hvad religion egentlig er for noget, viser ikke så lidt om vor tid.

De gamle bøjede sig for religionen - bøjede sig for Gud - bøjede sig for det farlige liv med ærefrygt og dyb respekt. I dag trækker vi de gamles helligdomme ind i vores laboratorier, hvor vi dissekerer dem, undersøger og analyserer dem - ja, Gud selv er blevet endevendt og gennemgået fra yderst til inderst - og i dag vel nærmest sat på museum sammen med alle andre kuriøse effekter fra en svunden tid.

Det moderne menneskes stræben kender ingen grænser.

På et eller andet tidspunkt i historien har mennesket taget magten fra Gud og sendt ham på pension, og der er meget, der tyder på, at dette spring i menneskets udvikling kan dateres tilbage til den periode i den europæiske kulturhistorie, som kaldes renæssancen (genfødslen), som foregik i 14. og 15. århundrede.

Det er som om mennesket her bliver sig bevidst som et selvstændigt individ og frigør sig fra alle autoriteter - rykker navlestrengen over og går ud i verden for at erobre den - for at underlægge sig alt...

Vi vil i det følgende undersøge forskellen på de to livsopfattelser, som kommer til udtryk hos det "gamle", religiøse menneske på den ene side og hos det "moderne" menneske, som måske første gang så dagens lys her i Europa for 5-6 hundrede år siden.

De primitive

Vi har nok en tendens til at betragte det primitive med mild overbærenhed som et overstået stadium i menneskets udvikling. Fra vores høje stade ser vi ned på de naturfolk, som endnu befinder sig på et primitivt stadium, og mange ser det som deres opgave at hjælpe disse mennesker frem til den europæiske civilisations standard.

Det var en tankegang, som i århundreder prægede f.eks. den kristne mission, hvor velmenende europæere drog ud i verden for at omvende "de vilde" først og fremmest til kristendom, men uundgåeligt også til et knæfald for den europæiske civilisation og europæisk tankegang.

Men spørgsmålet er, om det primitive nu også virkeligt er så overstået hos os, som vi tror. Eller man kunne spørge: Er vi lykkeligere i vores kultur, end de gamle var?

Respekten for naturen

Det oprindelige menneskes forhold til sin omverden var præget af dyb respekt. Respekt for naturens kræfter - respekt for medmennesket - for stammefællesskabet - for fangstdyret og for fjenden. Denne ærefrygt for omverdenen gav sig udslag i en overordentlig forsigtig gang på jorden. En endeløs række af taburegler prægede livet, fordi man frygtede naturen - frygtede guden - og man vidste, at brud på disse regler som ingenting kunne medføre stammens udslettelse. Dertil kommer en lang række religiøse ritualer i forbindelse med livets og naturens højtider,

som ingen drømte om at se stort på - altsammen med henblik på livets og stammens opretholdelse.

De forskellige levevilkår gav sig udtryk i forskellige ritualer - der var forskel på, om man var agerdyrker i Indien, fåreavler i Palæstina eller fanger i Grønland, men grundelementerne i livsopfattelsen er stort set de samme: man frygtede, og derfor var man forsigtig og omhyggelig i alt, hvad man foretog sig - ellers gik det galt.

Det var livet om at gøre at stå sig godt med de højere magter. Det, vi kalder religion, var en selvfølgelig del af livet.

Offeret

En af de allermest centrale begivenheder i den primitive stammes liv var den religiøse offerhandling. Her samlede hele folket for at yde en form for gengæld for det, som de højere magter havde skænket folket i form af afgrøder eller afkom - eller for at trygle de højere magter om hjælp i nødens stund.

Man kan nok ikke undervurdere den betydning, offertanken har spillet - og såmænd stadig spiller - i menneskets historie. Den tanke, at der skal ydes én eller anden form for betaling til de højere magter for at sikre sig gode livsvilkår.

Se nærmere herom under afsnittet om gudstjenesten.

En for alle...

Det er vigtigt at slå fast, at religionen var et fællesanliggende og langt fra en privatsag. Hvis bare én brød tabureglerne, var det ikke blot hans eget liv, der stod på spil, men hele folkets.

Derfor er der også på et tidligt tidspunkt opstået én eller anden form for præsteskab, som kunne tage vare på, at reglerne blev overholdt, og som også kunne stå for den rette afholdelse

af de religiøse fester - tage vare på gudstjenesten.

Shamaner, medicinmænd og præster har præget samfundslivet på godt og ondt siden tidernes morgen. Deres betydning varierede fra kultur til kultur, men ofte er de nok blevet tillagt en hellighed eller har tiltaget sig en magt, som nok kunne være svær at administrere for almindelige dødelige.

De store religioner.

Hvis vi med disse meget få grundbegreber fra primitiv religion bevæger os til de store - dvs vidt udbredte skriftreligioner som Buddhismen, Hinduisme, Islam, Kristendom, viser der sig alle forskelligheder til trods, fælles træk, og det ser ud som om grundbegreberne går igen: det religiøse offer til den som regel navngivne gud - præsteskabet - reglerne for livsførelse - gudstjenesten.

Næsten alle de store religioner er begyndt som små bevægelser, centreret omkring en person: Buddha, Muhammed, Zarathustra, Jesus - og ved skriftens hjælp har de senere grebet om sig og er blevet folkereligioner - måske ikke altid helt i pagt med deres ophavsmænds ideer.

Religionsstifternes tanker er blevet sat i system - skrevet ned og bevaret for eftertiden, og dermed opstår et nyt element i religionshistorien, som har givet årsag til et væld af krige, forfølgelser og blodsudgydelse: kampen om den rette tolkning af de overleverede skrifter - kampen om sandheden.

De store religioners opgave blev altså at sikre det bestående samfundsmønster og garantere den gældende moral som det fælles livsgrundlag for indbyggerne. Det har de for så vidt til fælles med de primitive religioner - blot i større målestok. Som noget nyt kommer skrifterne, deres fortolkning og fortolkere til.

Dydsmonstret.

Dertil kommer et nyt aspekt.

Det er som om, der opstår et nyt dydsmonster.

I de primitive samfund var dyderne som regel knyttet til den erhvervsmæssige dygtighed. Man ærede den dygtige og heldige fanger, den dygtige bonde, kriger, jæger husmor osv, og til dygtigheden hørte naturligt skønsomheden og visdommen med hensyn til de religiøse forskrifter.

På en måde kan man sige, at med de store religioner bliver selve religionen et erhverv, som omfatter en stadig større befolkningsgruppe af præster med forskellig rang, tempeltjenere, munke, nonner m.v. Der opstår en hel stand med en voldsom indflydelse på samfundet: Den hellige stand.

Dermed opstår også den tanke, at disse hellige mænd og kvinder havde monopol på den rette forståelse af selve livet. Der sker en opdeling af samfundet i en verdslig og en hellig stand, og som en slags synliggørelse af den hellige stands åndelige styrke og evne til at vejlede andre, indføres askesen med dens foragt for de naturlige menneskelige drifter.

Man ville vise verden, at ånden var stærkere end kødet med alle dets begæringer og dermed påvise det åndelige livs forrang fremfor det materielle liv - det naturlige menneskeliv.

Således blev dyderne og de religiøse idealer rykket ud af verden.

Det almindelige menneskeliv, hvor man spiste, drak og formerede sig, blev et andenrangs liv i forhold til det åndelige liv med dets opfyldelse af de asketiske idealer.

Det lykkedes for gejstligheden (åndeligheden) at erobre dydsmonstret fra almindelige mennesker, og det i en grad så det er de færreste, der selv i dag vil drage åndelighedens forrang for det materielle og kropslige i tvivl.

Det er et fastslået dogme, at det åndelige og intellektuelle har mere værd end det ganske almindelige, jordnære menneskeliv.

Og samtidig har vi uhyre svært ved at frigøre os fra den tanke, at det asketiske liv er nærmere Gud end almindelige, spisende, drikkende og elskende menneskers liv.

Det er lige før, vi får dårlig samvittighed, hvis vi er glade og har det godt!

Modsigelserne.

Den kultur, som de store religioner var med til at forme, blev i høj grad præget af den stadige kamp mellem det bestående - det bevarende element - på den ene side og det dynamiske, oprørske og nyskabende element på den anden side.

På trods af deres magt over sindene møder religionerne igen og igen modstand. Det er som om, alle de etablerede religioner har deres egen modsigelse indbygget.

Et nærliggende eksempel på dette indbyggede oprør er den ældste kristendom.

Det tør nok siges, at Jesu forkyndelse - sådan som den kommer frem i Det nye Testamente - var en voldsom protest imod de religiøse magthaveres monopol på sandheden om livet.

Herom vidner de mange sammenstød med jødernes religiøse og politiske magthavere - hans hang til at omgås almindelige, jordnære mennesker og skabe den direkte forbindelse mellem disse hidtil "andenrangs" mennesker og selve livet og livets Gud - udenom de dyder og idealer, som gejstligheden havde opstillet som adgangsbetingelse for det egentlige liv.

Jesu budskab om Guds betingelsesløse kærlighed var et brud med alt det vedtagne og fastslåede. Et radikalt brud med ethvert monopol på sandheden og dermed et frihedsbudskab til alle fortrykte og frygtsomme mennesker, som levede i bevidstheden om, at kun de retfærdige -

de som efterlevede gejstlighedens dyder og idealer, var sikret Guds velsignelse over deres liv.

Det er karakteristisk, at Jesus ikke opstiller nogen lære, men gør sig selv til ethvert menneskes adgangskort til det evige liv - til Guds rige - til virkeligheden. Han nedbryder alle gejstlighedens læresætninger - nedbryder templet - og sætter sig selv i stedet.

Magt korrupperer

Den ældste kristendom var en undergrunds- og modstandsbevægelse, men blot 300 år senere genfinder vi den samme kristendom som en magtfuld kirke - som vogteren af det bestående samfund.

Fra at være det dynamiske og nyskabende element i samfundet blev kirken det bevarende element, som slog hårdt ned på ethvert forsøg på nyskabelse og nytænkning.

I hidtil uhørt grad lykkedes det for kirken at sætte sig tungt på alt liv i Europa - det åndelige såvel som det materielle liv, og i Middelalderen står den katolske kirke med en næsten uindskrænket magt.

Renæssancen og reformationen.

Historien gentager sig. Eller man kan måske sige, at det dynamiske og nyskabende element nok lader sig undertrykke, men det kan aldrig udryddes. På et tidspunkt bryder det frem, og så er det meget svært at standse.

Det var ikke Luther, der skabte reformationen. Det var for så vidt katolicismen selv, der med sit umådelige magtapparat skabte grobund for det modtryk, som måtte komme. Det gærede rundt omkring i Europa. Men det er uden tvivl Luthers fortjeneste, at reformationen fik det forløb, den fik i Tyskland og også i Danmark.

Et hovedanliggende i Luthers reformation var genetableringen af den frie og direkte adgang til

Gud for alle mennesker. Ingen pave skulle komme og fortælle noget menneske, hvad der var ret tro eller ret lære - det skulle enhver afgøre ud fra Skriften med sin egen samvittighed.

Derfor brugte han det meste af sit liv på at gøre Bibelen tilgængelig for enhver ved at oversætte den til modersmålet, og derfor kunne han sige de berømte, skarpe og forargende ord om, at enhver, som er krøbet ud af dåben, er både præst, biskop og pave.

Luther ville tilbage til den oprindelige kristendom, sådan som han fandt den udtrykt især hos Paulus, men som barn af renæssancen fremmede Luther også en individualisering. Han gav en magt til det enkelte menneske, som skulle få afgørende konsekvenser for de kommende århundreder på godt og ondt.

Man kan måske sige, at reformationen sanktionerede renæssancens menneskedyrkelse uden at vide det og måske også uden at ville det.

Vi så, at de primitive religioner var grundlaget for stammens liv. Det var et fællesanliggende, som hele livet var et fællesanliggende, og det var utænkeligt at betragte religionen som et privat anliggende eller bare som en valgmulighed.

De store religioner kørte på samme melodi. Alle skulle være med. Og alt andet ufortalt gav det en følelse af tryghed i det religiøse fællesskab. Almindelige mennesker tænkte ikke over religionens væsen - den var der bare. Man passede sin dont og overholdt de religiøse forskrifter, som den hellige stand foreskrev. Man var gode muhamedanere, katolikker eller buddhister, og ingen skulle for så vidt rokke ved det. Om det var sandt, var underordnet i forhold til den tryghed, religionen gav i tilværelsen.

Man ville bevare sin barnetro eller den fædrene overlevering og de gamle traditioner. Man spillede spillet!

Med renessancen og reformationen kommer kravet om det enkelte menneskes stillingtagen til, hvad der er sandt, og hvad der er falsk. Nu er det ikke længere kirken, der bestemmer eller foreskriver - du skal selv tage stilling! Det er dit ansvar!

Ganske som barnet, der på et tidspunkt bliver voksent og må gå hjemmefra, sådan kan man opfatte reformationen som den europæiske kulturs konfirmation af det nye menneske - det menneske, der drog ud i verden og underlagde sig den...

Hvad så i dag?

I dag står vi i den noget spegede situation, at der for alvor sættes spørgsmålstegn ved den udvikling, som startede i renessancen, og som reformationen bekræftede.

Vi er nået langt. Der er ikke den plet på Jorden, som ikke er blevet udforsket. Vi ved utroligt meget om Universet - vi har været på Månen og er på vej til Mars.

Vi har kontrol over langt de fleste sygdomme, og vores indsigt i menneskekroppen er kommet til løsningen af de genetiske DNA-koder.

Vi har ved teknikkens hjælp skabt enorme høstudbytter og en formidabel produktion.

Kommunikations- og trafikmidler, som man end ikke drømte om for 100 år siden, har gjort vores verden overskuelig. Vi ved, hvad der sker på den anden side af Jorden få minutter efter, det er sket, og vi kan selv komme derom i løbet af 24 timer.

Menneskets muligheder synes uendelige, men dette århundrede har med al ønskelig tydelighed vist, at netop disse muligheder også indebærer risikoen for udslettelsen af alt liv på Jorden.

Fremskridtets pris.

Som det 20. århundrede skrider frem mod sin slutning, aner vi mere og mere, at vi står ved en

grænse - ikke for vores erkendelse eller for vores muligheder - men ved grænsen for vores evne til at administrere de nye muligheder.

Man opdagede atomkraftens enorme muligheder, og dermed fik vi den største reelle trussel imod menneskeheden nogen sinde. Den betød, at flere generationer voksede op med frygten for udslettelse - voksede op med en ladt revolver i nakken.

Industrialismen afskaffede efterhånden fattigdommen i vores del af verden, men de økonomiske strukturer betød en grov udnyttelse af den 3. verden, og den stadige jagt på råstoffer betød sammen med kravet om stadig økonomisk vækst, at vi nu står overfor en miljøkatastrofe, som truer klodens liv.

Genteknologien kan redde menneskeliv, som før var fortabte, men den viser os samtidig, at den medfører nogle etiske og menneskelige problemer, som synes uløselige, og som frister mange til at standse forskningen.

Lægevidenskaben og verdenssundhedsorganisationen WHO frelser i millionvis af liv verden over, hvilket medfører overbefolknings- og ressourceproblemer.

Vi indførte i 50'erne og 60'erne et velfærds-samfund i Danmark - et samfund uden fattigdom med en formidabel social service og med oplysnings- og uddannelsesmuligheder som aldrig før.

Vi skabte det samfund, som de gamle havde drømt om altid.

Og alligevel medførte det voldsomme problemer i form af forringet livskvalitet.

I takt med den forøgede velfærd steg selvmordsprocenten, alkohol-, narkotika- og pilleforbruget drastisk. Der opstod stressproblemer. Familien gik i opløsning sammen med de små lokalsamfund, og ensomheden blev vores problem.

Vi har aldrig stået med så mange muligheder - vi har aldrig haft det så godt. Men vi har heller aldrig følt os så ensomme, forvirrede, rodløse og bange som i dag...

Det moderne menneske er kommet langt hjemmefra.

Det så så lyst og lykkeligt ud derude, dengang man gik ud i verden for at afprøve sine muligheder og søge lykken.

Vi troede på udviklingen - vi troede på, at de videnskabelige landvindinger og den tekniske udvikling ville give os alle et bedre liv - gøre os frie og lykkelige. Derfor blev materialismen og videnskabstroen og fremskridtstroen vores religion, dengang de gamle guder blev sendt på aftægt.

Vi troede, det var et spørgsmål om tid, før vi havde løst Universets gåde - før enhver tale om Gud var gjort fuldstændig meningsløs.

I dag begynder vi for alvor at tvivle på det gavnlige i alle disse landvindinger.

Er vi overhovedet kommet ét skridt videre i vores udvikling, fordi vi har lært at rejse til Månen?

Hvad gavner det os i virkeligheden, at vores tog nu kan køre med 160 km/t?

Var der ikke langt mere livsintensitet og livsfylde - langt mere fællesskab, før verden gik af lave?

I dag står vi som Moses ved Det røde Hav. Vi kan ikke vende tilbage til de gode gamle dage i barndommens tryghed, og vores fremtid forekommer de fleste af os overordentlig usikker og tvivlsom, fordi vi mere og mere aner vores egen magtesløshed.

De gamle myter

Hvis man kender noget til de gamle myter, sagn og eventyr, kan man ikke undgå at blive slået af den dybe indsigt i menneskelivets forhold, som de lægger for dagen.

Det er som om, det moderne menneskes dilemma forlængst er beskrevet.

Uddrivelsen af Paradisets tryghed skildrer menneskets ønske om at se Gud i kortene - at blive som guder - og vi fik friheden, fik lov til at være os selv, men vi måtte betale en dyr pris. Vi længtes tilbage til det tabte paradys, men der var lukket!

Myten om Babelstårnet skildrer rammende menneskets utrolige evner og umådelige muligheder.

De ville bygge et tårn, der nåede op til Gud, og det var lykkedes for dem, hvis ikke Gud Herren selv havde grebet ind på en noget ufin måde og skabt splittelse.

Præcist siges det: "Når de først er begyndt således, er intet, som de sætter sig for, umuligt for dem; lad os derfor stige ned og forvirre deres tungemål..."

Hvorfor ville Gud ikke lade menneskers forehavende lykkes?

Ja, det forstår vi måske i dag, hvor vi er nået utroligt højt med vores "Babelstårn" - så højt, at vi nu aner faren ved byggeplanen. Omkostningerne ved byggeriet synes langt større, end vi i vores begejstring drømte om, da vi startede projektet.

Når disse eksempler fra Det gamle Testaments myter sammen med en lang række lignende fortællinger fra fortiden taler så slående om vores situation i dag, så melder spørgsmålet sig, om det moderne menneskes situation som menneske egentlig er så enestående.

Vel er der sket meget siden Middelalderen. Som sagt er vi nået langt, men de gamle sandheder om menneskelivets inderste vilkår synes ikke at have ændret sig det mindste.

Vi har i dag fået næsten guddommelige muligheder, men vi synes ikke selv at være blevet mere guddommelige end de første mennesker - og så kan det jo godt gå galt, som det gik med

barnet, der fandt en æske tændstikker ude i la-
den....

Måske vil slutningen af det 20. århundrede
blive husket som dengang mennesket virkelig
blev klar over sin egen begrænsning og begyndte
at blive voksent - og begyndte at handle der-
efter.

Eller også vil der slet ikke være nogen til at
huske det 20. århundrede.

Kærlighedens omvurdering af alle værdier

Vi så, at de gamle frygtede naturen - både den
omgivende natur og menneskenaturen, og der-
for tog de forholdsregler, sådan som religions-
historien beretter om lige fra de primitive reli-
gioner til de store komplicerede skriftreligioner.

I dag viser det sig, at det moderne menneskes
livsvilkår stadig er båret af en frygt, som udvik-
lingen tvært imod at afskaffe synes at have for-
stærket.

Indsigten i naturens hemmeligheder og indsigt-
ten i mennesket har ikke, som vi troede engang,
gjort os lykkeligere eller mere trygge og glade
for livet. Og dertil kommer så, at det religiøse
fællesskab, hvor de gamle hentede deres livs-
mod og deres kraft til at leve med frygten - det
har vi tilsyneladende efterladt. Vi har sat det på
museum som en kuriositet fra gamle dage, og
så står vi nu lige så frygtsomme og usikre som
altid, men nu også ensomme og uden mulighed
for at stille noget op overfor frygten, fordi den
moderne udvikling, som vi kastede os i armene
på, kostede det menneskelige, det sociale og det
religiøse fællesskab.

I dag er enhver sin egen lykkes smed - enhver
er salig i sin egen tro - og stadig mere hektisk,
stadig mere desperate søger vi efter et bæredyg-
tigt indhold i materialismen, i vækstfilosofien
(vi skal producere os ud af krisen!), i velfærds-
ideologien, i humanismen, socialismen, libera-

lismen eller kapitalismen og som det sidste nye:
i nyreligiøsitet.

Men intet af det synes for alvor at kunne befri
os for vores livsangst.

Intet af det synes at kunne holde som grundlag
for et virkeligt menneskeliv.

Martin Luther kæmpede, som det moderne
menneske han var, netop med problemet om det
bæredygtige livsgrundlag. Han vil finde et
bæredygtigt grundlag for sit liv. Derfor begyndte
han mod sin faders vilje at søge for alvor.
Hele hans ungdom går med denne søgen.

Han bliver munk og han overholder kloster-
reglerne til punkt og prikke. Han bliver præste-
viet og virker som messepræst. Han studerer
teologi og bliver doktor og professor - altsam-
men i en stadig søgen efter dette bæredygtige
livsgrundlag, som han aldrig opgav troen på.
Det måtte findes!

Luther ville ikke finde sig i frygten, og han
kunne ikke affinde sig med sin samtids løs-
ningsmodeller, som de var opstillet i den her-
skende religion, katolicismen. Han fandt dem
overfladiske og nogle af dem direkte korrupte.

Der, hvor han endelig finder den fred, han
søgte - det bæredygtige livsgrundlag - det er i
genopdagelsen af det oprindelige kristne bud-
skab om Guds betingelsesløse kærlighed. Det
budskab, som syntes at være forsvundet bag en
magtfuld kirkes vellykkede forsøg på at gøre
den sandhed, den forvaltede, hensigtsmæssig og
politisk relevant.

Man kan måske anskueliggøre den omvurde-
ring af alle gængse værdier, som Luther pludse-
lig står overfor, med billedet af Guds bjerg,
hvor Herren selv troner på toppen, og hvor
menneskets opgave i livet er at bevæge sig op
ad bjerget for at nå til Gud.

Livet er en vandring mod et et højere mål.

Kirken havde - som alle andre religioner -
anvist vejen: overholdelse af kirkens bud eller -

for de særligt udvalgte - vita perfecta, munke- eller nonnelivet i dyb afholdenhed og selvopofrelse.

Til disse veje hørte også boden: at man angrede sine synder og forsøgte at gøre det godt igen gennem én eller anden form for betaling. Denne bod blev udnyttet af kirken til at skaffe sig indtægter med - den såkaldte afladshandel, hvor man kunne betale sig fri for skærsilden og så-mænd også købe slægtinge og venner fri.

Det var ikke mindst denne korrupte handel med sjæle, som startede Luthers opgør med den katolske kirke - et opgør, som skulle ende med udstødelsen og fordømmelsen af Luther og alle hans ligesindede.

Kærlighedens konsekvenser

Luther opgav sit munkeliv og giftede sig med en bortløben nonne, Katharina von Bora. Han stiftede familie og indrettede sig i en ganske normal borgerlig tilværelse, fordi han indså, at der ikke fandtes nogen frelsesvej til Gud, som mennesket på nogen måde kunne klare.

Der var ingen sandfærdig måde, hvorpå mennesket kunne nærme sig Gud, men befrielsen - den afgørende nyopdagelse for Luther var, at Gud var kommet til mennesket!

Den retfærdighed, som mennesker til alle tider havde søgt at præstere overfor den frygtede Gud, var blevet ganske og aldeles overflødiggjort af budskabet om Guds kærlighed i Jesus Kristus.

Den anstrengende og for Luther håbløse opstigen til Gud i et forsøg på at komme overens med ham eller få fred med ham, var forbi, dengang Luther genopdagede betydningen af det, som Paulus allerede for længst havde skrevet til menigheden i Rom:

“Vi mener nemlig, at et menneske retfærdiggøres ved tro, uden lovgerninger”!

Det eneste, der fra nu af betyder noget, er Guds kærlighed, sådan som den kommer frem i hans liv og frem for alt i hans død på korset Langfredag - den død, som betød genoprettelsen af det ødelagte forhold mellem Gud og mennesker.

Den kristne grundfortælling

I syndefaldsmyten i Det gamle Testamente skildres, hvordan forholdet til Gud ødelægges, da mennesket river sig løs fra sit ophav.

Det er denne fortælling, som fortsætter med Langfredags beretning om Guds død på korset. Nu påtager Gud sig den uundgåelige straf for menneskets syndefald og fører dermed Adams slægt ind i et nyt livssamfund med dens skaber - et nyt fællesskab, hvis grundlag er Guds betingelsesløse og grænseløse kærlighed.

Det hele er aftalt spil.

Fra før skabelsens morgen har både syndefaldet og genløsningen på Golgata været planlagt. Det måtte gå, som det gik, for at mennesket kunne blive et sandt menneske, der hverken var et dyr eller en Gud men netop det menneske, som indeholder såvel det dyriske som det guddommelige - som på samme tid var slave af sine drifter og fuldstændig fri.

Luther formulerede det sådan: Mennesket er både synder og retfærdig.

Evangelium og politik

Nu er Gud altså steget ned fra sin trone og har blandet sin betingelsesløse og grænseløse kærlighed ind i menneskelivet.

Men det er nok værd at bemærke, at han dermed intet som helst ændrer ved menneskelivets vilkår. Luther protesterede kraftigt imod ethvert forsøg på at ville drage konklusioner af Guds kærlighed.

Mennesket er bundet af synd, siger han. Mennesket har ikke fået nogen fri vilje - den er bundet til synden.

Det kommer ingen udenom.

Derfor bekæmpede han voldsomt alle forsøg på at drive politik i Guds navn. Det være sig hans berygtede råd til fyrsterne med hensyn til bondeoprøret, som ellers nok var tiltrængt: "Slå dem ned som gale hunde!" Det være sig andre reformatorers oprettelse af Gudsstater eller kristelige mønstersamfund for de særligt udvalgte.

Nej, mennesket har nok fået fuldstændig frihed, fordi det er kommet ind under Guds kærlighed, men samtidig er mennesket bundet af sin syndige natur.

Den er stadigvæk vores vilkår, som den har været det lige siden Paradis.

Al denne tale om synd er mange gange blevet brugt politisk til at få folk til at makke ret.

Man har opdelt mennesker i gode og onde, og man har opstillet synderegistre og dydskataloger. Det er man ganske vist nødt til for at få et samfund til at fungere - lov og moral kommer vi ikke udenom - men det er en grov nedvurdering af luthersk kristendom at gøre denne nødvendige moral guddommelig.

Det kristne menneskesyn taler om synd som arvesynd - altså noget, som gælder alle mennesker uden undtagelse. Vi er alle Adams børn. Ja selv de nyfødte børn, som vi jo døber til syndernes forladelse.

Synden er vores uomgængelige vilkår. Det er jo også derfor loven og moralen med deres "Du skal!" og "Du må ikke!" er nødvendige i ethvert samfund.

Det går altså ikke an kristeligt set at opdele mennesker i syndere og retfærdige - gode og onde.

Selvfølger er der forskel på, hvor godt vi overholder moralen, loven og de etiske normer - mennesker er i den henseende forskellige, og

det kan der være mange grunde til, men den måde vi lever vores liv på overfor andre mennesker eller overfor samfundet, kan hverken hindre eller fremme Guds kærlighed. Den strømmer ødselt og grænseløst ned over gode såvel som onde.

Ingen kan altså med nogen ret hævde at være særligt udvalgt af Gud, lige så lidt som nogen kan påstå at være forkastet.

Har den evangelisk-lutherske kirke noget at sige i dag?

Man kunne jo stille det spørgsmål: Hvad skal vi med kristendommen, når den tilsyneladende ikke har nogen politisk relevans? Når den ikke har til formål at gøre os til bedre samfundsborgere?

Hvad skal vi med en Gud, som vi ikke behøver at frygte?

Luther ville nok svare: Lytte!

Lytte til den stadige og intense kærlighedserklæring, som lyder fra vores inderste ophav.

Lytte til Guds Ord, for det er kun derved troen opstår - den barnlige tillid til vores himmelske fars kærlighed, som hele vores frygtssomme menneskeliv hér udenfor Paradis står og falder med.

Vi er ude på det dybe vand. Det har renæssancen og Luther sørget for. Menneskelivets vilkår er usikre, og vi ved hverken ud eller ind. Fremskridtet, som vi troede på, viser mere og mere sit dæmoniske ansigt - tilværelsen synes stadig mere uoverkommelig for flere og flere mennesker.

Tidligere tyede man til religionen og levede sit liv i henhold til de religiøse forskrifter, men det er et stort spørgsmål, om vi kan og også om vi skal vende tilbage til religionens relative tryk under de gamle autoriteter.

Den evangelisk-lutherske kirkes budskab til det moderne samfund og det moderne menneske er

som nævnt ikke nogen anvisning eller nogen løsningsmodel men en gentagen lidenskabelig kærlighedserklæring fra livets Gud og skaber. Et frihedsbudskab uden betingelser:

Hvad end I foretager jer - hvilken vej I så end vælger at gå, så går jeg med jer, og jeg slipper jer aldrig!

Det kan næppe undgås, at sådan et budskab skaber opstandelse.

Dels hos de elendige, som lider af skyld og angst, men så sandelig også hos de velbjergede, som mener at kunne bruge kirken som garant for netop deres livsførelse eller for netop det bestående system

Guds uforbeholdne kærlighedserklæring bliver på den måde nok det eneste budskab, som virkelig kan vække døde mennesker til live, og som også kan få forstenede samfund til at blomstre, for kun med kærligheden som livsgrundlag går det i virkeligheden an at fastholde usikkerheden, sandheden og dermed friheden i vores menneskeliv.

Hvor kærligheden ikke er - der hersker døden og løgnen uindskrænket.

Derfor skal der for alt i verden holdes evangelisk-luthersk gudstjeneste på søndag!

Birgit Sonne Andersen

Inger Bang

Erik Fonsbøl

Hans Aage Jespersen

Folkekirken

Indledning

Folkekirkens del af den statskirkelige sektor er fastlagt i Grundlovens § 4 og § 66.

I § 4 fastslås det, at den evangelisk-lutherske kirke er den danske folkekirke og som sådan understøttes af staten.

I § 66 fastslås det, folkekirkens forfatning ordnes ved lov.

Staten

Disse fem ord i grundloven har siden 1849 været genstand for mange fortolkninger. Det er givet, at de, der udarbejdede grundloven, gav et løfte om, at der skulle indføres en særlig forfatningslov for folkekirken med bestemmelse om et kirkeligt organ, der skulle afgøre alle forhold af betydning for kirkens "indre anliggender".

En anden fortolkning af § 66 går ud på, at grundloven alene fastslår, at folkekirkelige forfatningsspørgsmål skal ordnes ad lovgivningens vej - dvs af folketetinget.

Folketinget har gennemført en lang række love om folkekirkelige forhold, herunder bestemmelser, som regulerer visse af folkekirkens indre anliggender.

Kommunerne

Mens forholdet mellem staten og folkekirken altså er fastlagt i grundloven, er det samme ikke gældende for forholdet til kommunerne.

Den almindelige lovgivning indeholder imidlertid bestemmelser, som nødvendiggør et samarbejde i forbindelse med udskrivning af kirkeskat.

I modsætning til staten har kommunerne ikke pligt til at understøtte folkekirken.

I praksis yder mange kommuner støtte til kirkelige formål, f.eks. kirkegårdens drift og gratis byggegrunde til nye kirker.

Ministeriet

Kirkeministeriet har den øverste administrative myndighed indenfor folkekirken - både hvad angår ydre og indre anliggender.

Gennem decentralisering er ministeriets arbejdsområde i væsentlig grad frigjort for rutinesager, således at opgaverne i højere grad omfatter tilrettelæggelse af lovgivningen og fastlæggelse af generelle retningslinjer for lovens administration.

Ministeriet er således også ankeinstans for administrative sager, der ikke er henlagt til anden kirkelig myndighed.

Ministeriet er organiseret således:

Minister

Departementschef

1. kontor:

Sager vedr. kirker, kirkegårde, begravelsesvæsen, kirke- og kirkegårdsfunktionærer, trosforhold, trossamfund udenfor folkekirken, medlemskab af folkekirken.

2. kontor:

Sager vedr. præster, provster, biskopper, sogne- og pastoratsstrukturen, præsteboliger, valg- og frimenigheder, pastoralseminariet, præstehøjskolen.

Pensionssager for alle personalekategorier.

3. kontor:

Sager vedr. menighedsråd, provstiudvalg, stiftsøvrigheder, kirkelig ligning, landskirkeskat, finanslov, økumeniske forhold, kirkers og præsteembeders kapitaler og jorder. Sekretariatsager.

Stiftsøvrigheden

Stiftsøvrigheden består af biskoppen og stiftsamtmanden som ligeberettigede medlemmer.

Stiftsøvrighedens opgaver er:

- at bestyre stiftskassens midler
- overtilsyn med kirker, kirkegårde og præstegårde
- stadfæste kirkegårdsvedtægter
- godkende aftaler om gravstedsvedligeholdelse udover én fredningsperiode
- godkendelse af kirkerestaureringer, inventaranskaffelser og installationer i kirken
- mindre arealerhvervelser og -afståelser fra kirker og præstegårde
- istandsættelse af præstegårde
- godkendelse af finansieringsplaner
- bevilge lån af stiftsmidler
- lønservice overfor menighedsrådene m.m.

Provstiudvalget

Provstiudvalget består af provsten som født medlem og 4 læge medlemmer valgt af provstiets menighedsråd.

Provstiudvalgets opgaver er væsentligt koncentreret om sager af økonomisk art:

- forhandle med kommunerne om udskrivning af kirkeskatter
- godkende budgetter for de kirkelige kasser
- revidere og godkende disse kassers regnskaber
- forpagtningskontrakter for præstegårdsjorder
- kirkebetjenings ordning m.v.

Menighedsråd

Menighedsrådets sammensætning og arbejdsopgaver vedrørende såvel ydre som indre anliggender er beskrevet i afsnittet om menighedsråd.

Biskoppen

Biskoppen er som nævnt medlem af stiftsøvrigheden, men har herudover en række selvstændige funktioner og kompetence.

Den væsentligste af disse funktioner er nok medvirken ved uddannelse af stiftets præster og tilsynet med præsternes embedsførelse.

Blandt øvrige funktioner kan nævnes godkendelse af mindre ændringer i folkekirkens liturgi og ritualer. At godkende kirkers brug til andet end gudstjeneste og kirkelige handlinger.

Biskoppen kan også give dispensation fra visse regler om konfirmation samt afgøre visse klager i forbindelse med menighedsrådsvalg.

Provsten

Provsten har ud over almindelig sognepræstetjeneste opgaver i forbindelse med provstiudvalget og er biskoppens medhjælper i tilsynet med præsteembedernes betjening.

Provsten indsætter præsterne i deres embeder og er deres nærmeste foresatte.

Provsten leder således også de lovpligtige syn over kirker, kirkegårde og præstegårde.

Præsten

Se afsnittet "Om at være præst."

Kilder

Se efter kapitel 5.

Finn Skinderholm

Kirkens medarbejdere

Kirkens medarbejdere består på landet af præst, organist, kirkesanger og graver.

Her fortæller medarbejderne om deres arbejde.

Sangen i kirken

Kirkesangeren er overordentlig vigtig for en dansk kristen gudstjeneste.

Organisten og kirkesangeren leder menighedens fællessang og søger at få disse tre elementer, orgelspil, forsang og menighedssang til at gå op i en højere enhed.

Kirkesangerens fornemste opgave er at lede fællessangen og gøre det inspirerende og medrivende at deltage. Til hjælp herfor skal orgelet ledsage sangen.

Organistens spil har stor betydning for gudstjenestens rytme - dette at der kommer rytme i vekslen mellem tale og sang.

Man kan måske diskutere, om orgelet er det bedste instrument til gudstjenesten. Vi finder det umiddelbart svært at finde noget rimeligt alternativ, men orgelet bør vel ikke udelukke ikke-orgelvenlig musik?

Der er her ikke tale om en forestilling fra medarbejdernes side, men det bliver meget nemt til solosang i vores kirker i takt med, at salmetraditionen glider ud af opdragelsen i hjem og skole.

I de sidste 30 år er vores sprogs toneleje faldet med 2 toner. Det kan vi høre, hvis vi lytter til en film fra 50'erne. Den koralbog, som stadigvæk bruges, er fra 1954, og dengang virkede det ikke for højt for folk.

Men fordi vi synger så lidt, som vi gør, er det svært for os i dag at synge med på salmerne. Stemmen er ikke i træning, så den eneste løsning på problemet er at synge noget mere!

“Så syng da Danmark...!”

I øvrigt giver det en dejlig følelse af fællesskab, når hele menigheden synger med - også på korsvarene.

Udover de konkrete opgaver har kirkesangeren også en rolle som vært/værtinde ved gudstjenesten.

Der skal anvises pladser, deles salmebøger ud - i dag er det ikke så mange, der har deres egen! - følge grædende børn og forlegne forældre udenfor.

Det er vigtigt for gudstjenesten, at der er plads til børn, også selv om de snakker lidt eller løber lidt frem eller tilbage. Hvis de voksne ikke retter på de små og ellers ikke lader sig forarge eller forstyrre, opstår der sjældent problemer, og det er sundt for børnene at være lidt sammen med deres familie for en gangs skyld om noget, som ungerne mærker betydningen af. At man så at sige er sammen på lige fod i det religiøse fællesskab.

Også ved altergangen kan der blive brug for medarbejdernes assistance.

Det kan ske, at kirkesangeren må hjælpe til med uddelingen, hvis der er mange altergæster. Der kan være bægre, der skal vaskes op eller lign.

Forventningerne til kirkens medarbejdere er specielle i kraft af deres specielle arbejde. Der forventes en rolig og værdig fremtoning, og som der stod i reglerne for kirkesangere i gamle dage:

“...skal være til lejligheden sømmeligt påklædt.”

Det gælder stadigvæk. Siden 1600-tallet har præsten været iført præstekjolen, vel dels som et tegn på hans værdighed, dengang han brugte den altid, men i dag nærmest for at undgå, at præstens påklædning skal spille nogen rolle ved gudstjenesten. Den er bare sådan - altid.

En præstedragt koster i dag ca 12.000 kr.

Nogen synes måske, at det at være kirkeligt ansat er lig med at være "hellig" i en negativ mening. Men som oftest møder man en virkelig respekt for arbejdet. Den kommer vel også af, at man uanset hvad andre mener, holder af sit arbejde og fornemmer, at man har noget vigtigt for.

Orgel og organist

Orgelet er et af vores allerfineste instrumenter - et instrument med lunger, ja, et menneskeinstrument.

Et menneske med dårlige lunger fungerer meget dårligt - især i dårligt vejr. Et orgel fungerer også dårligt i fugtigt klima. Derfor, jo koldere og jo mere fugtigt, der er i en kirke, jo dårligere fungerer både organist og orgel.

Og hvorfor skal det være sådan? Hvorfor ikke lidt mere varme i kirken?

Fordi vi skal spare!!

Hvorfor er vi så få organister?

Ja, hvem kan holde til at sidde og øve klamt og koldt?

Men, siger menighedsrådene (nogle af dem), behøver I virkelig øve så meget?

Et spørgsmål ud i det blå. Det er kun Jul, Påske og Pinse én gang om året, og ikke én søndag er som en anden - kort sagt, at være organist er at øve sig til man dør!

Vi har fået vældig mange gode orgler her i landet, og der sker noget indenfor kirkesangen, men hvor er de unge organister?

Ja, hvad med at begynde med lønnen?

Hvis vi tager en kirke med 40-49 tjenester om året, kan en organist uden nogen form for eksamen få 13.647,91 kr. årligt og med eksamen 14.996,64 kr.

Læg mærke til forskellen!

Tager man en kirke med 120 tjenester årligt, kan man få 31.681,41 kr årligt, 34.974,09 kr. med eksamen - altså som en almindelig, stor

landsbykirke, men hvem kan leve af det? Og hvem vil tage en stor eksamen bare for at få en biindtægt. For ikke at tale om at stå til rådighed alle ugens dage.

Til sammenligning kan det fremføres, at begrundelseslønnen for organister i Den norske Kirke ligger på 110.228 kr pr år for organister uden særlig uddannelse. Hertil kommer diverse tillæg for tjenester på søn- og helligdage (!) samt hverdagstjenester efter kl. 17. Der tages i Norge væsentlige hensyn til organisters ubekvemme arbejdstider. (Se artiklen "Om at være organist i Norge" af Henning Holm i Dansk Kirkemusikertidende nr. 9, 1990.)

Hvad er det så, der gør, at vi "gamle" organister sidder på orgelbænken den ene søndag efter den anden - det ene år efter det andet?

Der er kun ét svar på det: Vi kan li' det!

Hvad kan måle sig med en søndagsgudstjeneste, hvor sangen klinger højt op i hvælvingerne, og hvor man kan mærke det gode fællesskab mellem kirkens medarbejdere. Hvor man kan høre en god prædiken, og hvor der er en god, naturlig altergang - kort sagt en god søndag.

Organistens fineste og fornemste opgave er at lede salmesangen på en god måde i nært samarbejde med kirkesangeren.

Det er helt forkert, hvis man som organist tror, at der skal spilles alenlange præludier - højst 2 minutter!

Vi holder jo også kirkekoncerter, hvis vi er betroet det, og dér kan vi jo lade vores kunnen vise.

Lad os nu håbe, der kommer nye kræfter til, der har lyst til at spille i kirken, og som forhåbentlig får samme glæde af gudstjenesten, som de, der sidder på orgelbænken i dag.

Og så var der den om den gamle organist, der hørte dårligt.

En søndag var præsten bleven dårlig, og degnen stod frem og bekendtgjorde, at gudstjene-

sten måtte ophøre, hvorefter organisten stemte i med: Gud være lovet for sit glædelige budskab...

Graver, klokker, kirketjener

Graveren i Føns har været graver i 35 år.

Da han var 10 år begyndte han at hjælpe sin far, som også var graver, ligesom hans bedstefar var det før ham. Hans første job var at stå i tårnlugen og give besked til klokkeren, hvornår der skulle ringes til begravelser. Senere har han trådt bælg på kirkens orgel.

Da han blev ansat som graver i 1954, fik han 800 kr om året i løn samt 7 kr. om året for at passe et gravsted.

Under krigen fyrede de med tørv i kirken, og da måtte de sidde vagt hele natten før søndagen. Først i 1970 fik man centralvarme i kirken - hvorefter graveren mistede sit fyringstillæg!

I dag er graveren ansat på fuld tid og lønnes efter tariffen. Han passer kirken og kirkegården under tilsyn af kirkeværgen.

Inden hver gudstjeneste bliver kirken gjort grundigt ren. Alle bænke bliver tørret af, der bliver støvsuget og pyntet med blomster på alteret.

Graveren sætter salmenure op, sørger evt for dåbsvand og dækker bord til altergang. Og selvfølgelig ringer han med klokken - 3 gange før hver gudstjeneste.

Der skal ringes med kirkeklokken hver dag. Engang ringede man solen op og ned, når den faktisk stod op og gik ned - dvs om sommeren mellem kl 3 og 4 om morgenen og mellem kl. 20 og 21 om aftenen!

I dag ringes der kl. 7 og 17 om sommeren - kl. 8 og 16 om vinteren.

Nogle steder ringer man, når én i sognet er død.

Da kong Frederik IX døde i 1972 blev der ringet i en time, men da Frederik VIII døde i

1912, blev der ringet i to timer hver dag i tre uger!

Den 4. maj 1945 ringede man freden ind i to timer.

I dag bliver der altså ringet hver dag, til gudstjeneste om søndagen, til begravelser, og der bliver kimet til bryllup og til højtider.

Det er klart, at graveren mest interesserer sig for arbejdet på kirkegården. Her har han en gravermedhjælper, og hvis denne fordyber sig for meget over gravstederne, lyder det:

“Du kan godt spare dig, de er væk!”

I perioder er der meget travlt. F.eks. til jul, hvor der bliver lagt gran på alle gravstederne, og også om foråret, hvor granen skal tages af, og der bliver plantet masser af stedmoderblomster.

Som for den øvrige kirkebetjening gælder det også for graveren, at man kan opleve ting, som er svære at klare, men som altså skal klares med ro og værdighed.

Det var svært at grave graven til den 17-årige pige, som havde været hans øjsten fra lille.

Men det skulle jo gøres....

Kirkegårdskultur

Når man igennem ca 50 år har deltaget i begravelser, dels som aktiv graver, del som almindelig deltager, kan det ikke undgås, man bemærker, at der også i denne fase af livet er sket store forandringer.

Ser man bare 50 år tilbage, var optakten til en begravelse helt anderledes. Dengang kom følget til fods ca 1 km før kirken. Folk var for de flestes vedkommende klædt i mørkt tøj - det gjaldt også hovedbeklædning.

I dag kommer folk i tøj som ved enhver anden lejlighed, og når vi ser dem, der er nærmeste pårørende, blive tydeligt berørt af hele begivenheden, så hører vi ofte én eller flere, der taler om, at de nærmeste faktisk skulle gå til lægen

for at få nogle nervepiller, så de kunne komme over den første tid...

Så er det, vi tænker, om folk ikke må græde mere?

Er tiden virkelig blevet så hård, at ingen må blive rørt - selv ikke over døden?

Der er i dag mange, som vælger ligbrænding, og urnen bliver i mange tilfælde nedsat i en fællesplæne.

Det er helt sikkert også den billigste løsning, der som sagt tiltaler nogen, men der er andre, der slet ikke kan tænke sig en sådan løsning på valget af gravsted.

Hvorfor mange mennesker ikke vil have et gravsted, men lader deres kære forsvinde i fællesplænen, skyldes nok, at udgifterne til vedligeholdelse af et almindeligt gravsted vil blive en økonomisk belastning for mange.

Enten vi kan lide det eller ej, så er der sket en stor forandring på dette område. Vil kirkegården om 20, 40 eller 60 år være som en minde-lund - én stor plæne?

Jeg tør næsten ikke tænke tanken til ende.

I dag kan vi på vores kirkegård i Ørslev se nogle gamle, særprægede gravsten på gravsteder, som ikke er sløjfet endnu.

Da jeg er født - og næsten hele livet har opholdt mig - i sognet, er det med en vis vemod, hver gang et gravsted bliver sløjfet.

Kommer man kørende, eller endnu bedre hvis man kommer gående fra Gammeldam eller Tellerup, så ser vi en af de vestfynske kirker, som er blevet skånet for bebyggelse næsten hele vejen omkring sig, som det er tilfældet mange andre steder. En fredning af området rundt om kirken har muligvis haft indflydelse på, at kirken i dag ligger så smukt som den gør.

Når vi går ind ad kirkelågen og går en tur på kirkegården, kan man se, at der er foretaget en omregulering - dvs der er en gangsti forbi alle gravsteder.

Forandringen blev udført fra midt i halvtredserne og foretaget i småbidder af hensyn til grave, som lå i vejen for nye gange. Økonomien spillede også ind. Der blev sat nogle få hundrede kroner af om året, og i løbet af ca ti år nåede vi vejs ende.

Når vi går på kirkegården, kan vi se nogle få særprægede gravsteder.

F.eks. Birkedommer Rose og hustru med flere, der er over 100 år gamle.

De dødes have, som vi også kalder kirkegården, er jo ikke så trist, som nogle oplever den.

Kirkegården er jo et sted, hvor mange uskrevede love holdes i hævd. Hvor mange af dem, der kommer på kirkegården, tænker på, at alle kisterne er sat ned sådan, at de døde vender mod øst?

Gravstederne er anlagt sådan nu til dags, at der ikke bliver plantet så mange forårs- og sommerblomster; men gravstederne kan være kønne alligevel.

Vi har her i Ørslev været oppe på at plante ca 3000 stedmoderplanter på den forholdsvis lille kirkegård.

Der er meget, der er forandret, bl.a. når vi tænker på priser på renholdelse af gravsteder.

Da jeg første år skulle ud med regninger, så priserne således ud pr. år:

Landmænd eller lign. betalte 5 eller 6 kr.

Husmænd betalte 4 kr.

Mindre bemidlede betalte 3 kr.

Det var i året 1944.

Jeg kan heller ikke lade være med at tænke på den rent kontormæssige side af sagen.

I dag er de fleste gravere fast ansat og oppebærer fuld løn, og der bliver skrevet regninger ud i 3 eksemplarer eller mere, og moms og andet moderne stads lægges oveni.

Vi havde hele kirkegårdens regnskab i en lille lommebog!

I vores tid har vi vel aldrig hørt så meget om krise og dårlige tider som netop nu. Vi kan godt komme i tvivl, om vore politikere kan gøre noget ved det, uanset hvilket parti, der har magten.

Vi kan vel også en gang imellem stille det spørgsmål, om folk i almindelighed er interesserede i at betale så mange penge for at holde kirken i drift?

Det er stof til eftertanke.

Nu er det selvfølgelig ikke det kirkelige, der koster alle pengene, men vi kan vel heller ikke fortænke folk i at regne på, hvor meget det koster, at holde Ejby kommunes 10 kirker i drift.

Det er dog ikke alting, der kan regnes ud - selv med en regnemaskine...

Efter en lille rundtur på kirkegården kommer jeg ofte til at tænke på, hvad biskop Vincent Lind nævnte om evt. nedskæringer:

“At lade kirkegården passe sig selv som et stykke natur...”

Det var i en radioudsendelse 14. oktober 1989.

Efter sådan en salut går vi ind i den gamle kirke, og vi bevæger os op ad de slidte trappe-trin. Der er 46 trin, så står vi oppe ved den gamle kirkeklokke, som er en svingklokke, dvs at kneblen svinger op på den øverste kant i modsætning til en faldklokke, hvor kneblen rammer den nederste kant, som f. eks den store klokke i Husby og mange flere.

Forandringen fra svingklokke til faldklokke er i mange tilfælde udført af August Nielsen, Roslev, som er specialist på dette område. Klokken er lavet om for at skåne klokkestolen, men i dag vil jeg tro, det ville svært at få tilladelsen til en sådan ændring.

I Ørslev er klokkestolen stivet af med et par ekstra bjælker, og i de ca 50 år jeg har haft min gang i tårnet, er der ikke sket synlige forandringer af klokkestolen.

I perioden 1944-69, hvor jeg var ansat som graver, fik jeg indskriften på kirkeklokken tydet

af pastor Johs. Jørgensen. Indskriften er på latin og lyder således:

“Hil dig Maria - fuld af nåde - Herren er med dig - velsignet blandt kvinder - og velsignet dit livs frugt - Jesus Kristus - Amen -

Jeg er lavet af Henrik Nielsen i det Herrens År 1426”.

To af seglene er støberens med overskrift S. Henric Nicolai, det tredje har et bomærke, men overskriften er ulæselig

Fra Henrik Niensens hånd kendes endvidere to klokker på Sjælland, foruden fem tvivlsomme.

Der er ikke lavet nogen modernisering i tårnet, men der er dog opsat en signallampe, der er en hjælp for graveren ved bryllup og begravelse.

Der har før været to klokker i tårnet. Vi kan se, hvor der har hængt en mindre klokke, som man mener er hængt op på Wedellsborg slot. Kirken har jo tilhørt grevskabet Wedellsborg indtil 1909, hvor kirken blev overtaget af Ørslev menighed.

Inden vi går ned fra tårnet, beundrer vi den gamle klokke endnu engang. Når vi tænker på, at den har hængt her i tårnet i ca 500 år, hvor den har ringet i sorg og glæde.

Særlige begivenheder har der været mange af.

Jeg husker især den 20. april 1947, da døde kong Christian X. I de følgende 8 dage skulle vi ringe med kirkeklokken fra kl 10-12 og igen fra kl 16-18. Det var fire timer dagligt.

Den time, jeg mindes mest i forbindelse med klokken, er den 5. maj 1945. Da ringede alle landets klokker en time om morgenen.

Jeg husker Niels Smed, som havde smedie ved Bøgebjergvej. Han blev af en landmand her fra byen forespurgt, om han ville sko fire heste. Men smeden sagde nej. Han ville høre kirkeklokken på nærmeste hold, og så ville han ellers have en god frokost. Han havde længe haft en flaske snaps liggende, og den skulle nydes nu på denne dag i den særlige atmosfære.

Jeg har talt med nogle gravere, som siger, at de har oplevet noget tilsvarende.

Der er desværre ikke så mange tilbage af de årgange.

Når vi kommer ind i Ørslev kirke, ser vi et meget lyst og smukt rum med en fin akustik.

Her i kirkerummet er der ikke sket de store forandringer. Samtidig med at kirken blev malet indvendig i 1970, blev det gamle fyr udskiftet med et oliefyr, som brænder helt automatisk.

Det må jo nok siges, at det er en lettelse for graveren, og dog - der var en vis charme ved det gamle fyr, når jeg i lyse nætter ved fuldmåne skulle ned i skuret og hente ny forsyning af brændsel og så, hvordan røgen pulsede op af skorstenen.

Idyllen var dog ikke altid den samme, når jeg var oppe at fyre, og det stormede så voldsomt, at de elektriske ledninger slog sammen, så mastesikringen røg. Resten af natten måtte jeg tænde stearinlys.

Den første vinter var jeg simpelt hen hunderrød for at færdes i kirken om natten.

Det var jo i slutningen af krigen med mørklægning og hvad dertil hørte, men da den første vinter var gået, rørte det mig ikke at gå i kirken på et hvilket som helst tidspunkt.

I 1987 blev der opsat et nyt orgel i Ørslev kirke.

Det var noget med en halv million kroner - en ordentlig mundfuld.

I den første tid, min kone og jeg var ansat ved kirken, skulle én af os ind og træde bælg, for at orgelet kunne spille.

Når vi havde været i kirken og fyre om natten, og vi var færdige med gudstjenesten ved 11-tiden, så var det helt rart med en middagsøvn!

Somme tider når jeg stod og trådte bælg, tog jeg vistnok forskud på middagsluren, men så stak organisten, frk. Johansen hovedet frem:

“Mere luft - mere luft!”

Så kan det nok være, vi blev vågne igen.

Om at være præst på landet

Ordet præst betyder “ældste”, og det går tilbage til dengang man anså alderdommen for at være et fortrin, fordi den forlenede mennesker med erfaring og visdom, og det var der brug for engang.

Ordet er altså en slags hædersbetegnelse, og det kan jo så godt være svært at skulle leve op til det, når man kommer som ung præst til et sogn.

Forventningerne til præsten er store - og ofte umulige at efterleve.

På samme tid vil man gerne se op til præsten som en slags åndelig vejleder, og samtidig må præsten for alt i verden ikke være noget særligt, men skal netop være et ganske almindeligt menneske.

Præsten skal have en klar holdning til tidens spørgsmål, og samtidig skal han være præst for alle og må ikke med sine holdninger og meninger støde nogen væk.

Præsten skal i sin livsvandel foregå andre med et godt eksempel, men samtidig må han ikke tro, at han er bedre end andre.

Engang var præsterne autoriteter i samfundet - i sognet.

Det er såmænd ikke så længe siden, man skulle tage hatten af, når man mødte præsten. Der stod respekt - måske ikke altid om hans person men i hvert fald om hans embede. Mange steder var præstens ord lov, og det kunne jo godt have sine fordele, men det har vel også skabt menneskelige skel, og af og til har den kongelige embedsmand vel følt sig ikke så lidt ensom i sit sogn.

Måske er vi så gået i den anden grøft i dag, hvor alt udjævnes til en smagløs leverpostej, og hvor der ikke må være forskel på nogen eller noget.

I dag er det måske sværere end nogen sinde at finde sine egne ben som præst, fordi præsterollen ikke længere er fastslået. Forventningerne skifter fra sted til sted, og det kan ofte være svært at finde den nødvendige forståelse mellem præst og menighed - den nødvendige følelse af at være medarbejdere på samme opgave: at skabe liv og vækst omkring kirken, så Guds Ord bliver forkyndt for hele folket.

Hvis alle, både præster og menigheder, fornemmede denne opgave som hovedsagen, ville mange skærmydsler blive undgået, og måske er det netop manglen på et virkeligt engagement - en manglende tro på Guds Ords livsnødvendighed - der alt for ofte gør menighedslivet til skueplads for dilettantiske magtkampe om sager, der i forhold til hovedsagen forekommer aldeles betydningsløse.

Man kan somme tider få en fornemmelse af, at det er lykkedes i kraft af statskirkens hyldest til ligegyldigheden at dræbe det danske kirkeliv, så det i dag forekommer stadig mere grotesk og uværdigt i forhold til det, som oprindeligt var opgaven, og af og til kan det være svært at være fuldtidsbeskæftiget i en institution som folkekirken, fordi den virker så tung og død, som den gør - en sløv organisme, hvor der for alt i verden ikke må ske noget. Men vi har vel den kirke, vi fortjener?

Og samtidig kan det så være langt det mest spændende og engagerende arbejde, der overhovedet findes.

At få lov til at være præst! At få lov og tid til at tænke! At få lov til at være med i menneskers væsentligste oplevelser i livet - at være med i glæden og i sorgen! At have tid til det væsentlige at forkynde evangeliet om Guds grænseløse og betingelsesløse kærlighed - og så oven i købet få penge for det, man har mest lyst til!

Kollats for præster ansat i Fyns Stift.

(Biskoppens ansættelsesbrev):

Da kirkeministeren under (dato) efter pågældende menighedsråds indstilling har ansat pastor N.N. i stillingen som sognepræst i N.N. pastorat i N.N. provsti, så bevidner jeg hermed på mit embedes vegne, at han er ret beskikket præst i nævnte pastorat.

Han har derfor i overensstemmelse med sin præstevielse og vilkårene for denne redeligt at forkynde Guds Riges evangelium om nåden i Kristus til synderes frelse, at forvalte de hellige sakramenter efter Jesu Kristi indstiftelse og i det hele øve sin præstegerning med flid og troskab efter de for folkekirken gældende bestemmelser og de foreskrevne ritualer samt i al sin færd at beflitte sig på at leve og virke som det sømmer sig en kristen præst.

Præsteløftet:

Jeg N.N., som lovlig er kaldet til..., og som i min samvittighed ved mig fri, at jeg ikke har benyttet mig af noget uhæderligt middel for at indkomme i dette embede, lover for den alvindinge Guds åsyn:

Først:

at jeg vil beflitte mig på at forkynde Guds ord rent og purt, således som det findes i de profetiske og apostoliske skrifter og i vor danske evangelisk-lutherske folkekirkes symbolske bøger - med al ærefrygt og sømmelighed forvalte de hellige sakramenter efter Kristi indstiftelse, og såvel her som ved de øvrige hellige handlinger udføre alt i overensstemmelse med de for folkekirken gældende forskrifter.

Fremdeles:

at jeg efter evne vil modarbejde misbrug af nådens hellige midler og bekæmpe sådanne lærdomme, som strider imod folkekirkens trosbekendelse - samt at jeg trolig vil arbejde for

ungdommens kristelige oplysning og vejledning.

Endelig:

at jeg vil stræbe efter ved flittig og alvorlig granskning af Guds ord og troens hellige lærdomme, altid fuldkomnere at danne og dueliggøre mig til dette hellige embede og beflicte mig på, som det sømmer sig en ordets tjener, at foregå menigheden med et godt eksempel, så og under udførelsen af min tjeneste i dennes forskellige dele med al skyldig lydighed rette mig efter de kirkelige love og anordninger og mod foresatte og embedsbrødre udvise et sådant forhold, at der ikke med grund skal kunne føres klage over mig.

Alt dette lover jeg med regnskabsdagen for øje samvittighedsfuldt at ville holde, efter den nåde, som Gud mig dertil vil forlene.

Det er på disse to, kollatsen og præsteløftet, præsteembedet hviler i den danske folkekirke.

Dertil kommer så tjenestemandsløven og måske ikke mindst menighedens forventninger, som ikke altid fremgår af de nævnte papirer.

Præsteløftet er formuleret i 1870, så hvad det angår, er der ikke sket særlige ændringer.

Det samme kan siges om kollatsen, som kan variere fra stift til stift, men grundindholdet er det samme og har været det i mangfoldige år.

Til gengæld er der sket væsentlige ændringer i andre af præstens forhold i løbet af de sidste 100 år.

De materielle forhold må siges at være væsentligt forbedret i den sidste menneskealder. I 1969 blev præster i folkekirken lønnet på lige fod med tjenestemænd i staten og folkeskolen (klassificeringsloven), dvs lønramme 16/31.

Præsterne lønnes dels via kirkeskatten, dels via det grundlovsfæstede tilskud fra staten til folkekirken.

For bare et par generationer siden var landsbypræsterne henvist til udbyttet fra præstegårdsjorden og bidrag fra menigheden.

Også på et andet område er der sket væsentlige ændringer for landsbypræsten. Det gælder sognestrukturen.

Fra at være en levende organisme i samfundet er landsognet de fleste steder sygnet hen til at være sovebyer, der står mere eller mindre tomme om dagen - kun befolket af enkelte ældre, der holder stand trods urimelige forhold, en enkelt eller to landmænd - og så præsten!

Så det er meget anderledes at være præst på landet i dag end for bare 40 år siden.

Spørgsmålet, man kunne stille sig, er, om det er rimeligt at opretholde de gamle sognepresteembeder på landet med præstebolig og bopælspligt for præsten?

Burde man ikke også på det kirkelige område følge med udviklingen og centralisere præsteembedet - f.eks oprette præstehuse i de større byer, hvor folk så kunne henvende sig, når man ønskede kirkelig assistance til dette eller hint?

Man har jo allerede taget et væsentligt skridt i den retning ved at sammenlægge flere små landsogne til større pastorater, og det er nok en udvikling, der vil fortsætte i fremtiden, så vi kommer til at se både 5- og 6-sogns pastorater.

Men man kunne jo også tænke den kætterske tanke, at kirken indtog det modsatte standpunkt og netop satsede mange ressourcer på de små, døende landsogne i erkendelse af, at landsoggenes liv ikke blot er af ornamentær betydning for samfundet som helhed men også har en såre reel betydning for bevarelsen af det, de gamle kaldte dansk kultur?

Måske bør der være et præsteembede i hvert eneste danske kirkesogn!?

Desuden kræves der et kursus på pastoralseminariet af ca 4 måneders varighed, hvor man

forventes at lære sjælesorg, sociallære, psykologi og pædagogik, prædikenlære, kirkeret - kort sagt alt det, man får brug for som præst i folkekirken.

Den rent teologiske og teoretiske uddannelse er normeret til 5-6 år!

Det er nok værd at understrege denne vægtning af det teologiske stof i uddannelsen i forhold til det praktiske, eftersom menighedens forventninger ofte synes at forudsætte den modsatte vægtning, altså 6 års praktisk øvelse i at være præst og 4 måneders teologi!

Et overordentligt vigtigt aspekt i præstens arbejde er selvfølgelig hans forhold til menigheden. Det er vigtigt at holde sig for øje, at man er præst for alle og enhver, og som præst er det derfor ikke muligt at støde nogen mennesker fra sig eller nægte nogen mennesker kirkelig betjening.

Der var engang en præst, som var så sur på menighedsrådsformanden, at hun nægtede at give ham nadveren. Herefter blev hun med rette fyret.

Som privatperson derimod - hvis en præst har lov til at optræde som sådan - går det vel an at tage del i det normale menneskeliv med alle dets sympatier og antipatier.

Det er som bekendt menighedsrådet, der vælger præsten, og de vælger en person, hvis kvalifikationer, de for det meste ved ret lidt om. Hvad får man ud af at høre én prædiken og en enkelt samtale?

Men man vælger en person på godt og ondt til at være i sognet både som præst og som menneske.

Man forventer selvfølgelig, at vedkommende skal være en fremragende prædikant, en glimrende sjælesørger, en dygtig iscenesætter, et menneske, enhver kan se op til, en engageret medborger med et dybt socialt sindelag, en vir-

kelig pædagog, en morsom entertainer og taler og en god og stabil familiefar.

Det er ikke altid, præsten kan leve op til alle disse forventninger sådan lige med det samme.

Til gengæld forventer præsten, at hele menigheden altid kommer i kirke om søndagen, at den ustandselig kommer i præstegården for at få en snak om godt eller skidt, at konfirmanderne og deres forældre sætter alt andet til side i konfirmationsforberedelsestiden, og at alle forstår alt, hvad han siger fra prædikestolen.

Også præstens forventninger rammer en gang imellem lidt ved siden af de faktiske forhold.

Det påvirker selvfølgelig en menighed, hvis præsten ikke lever op til forventningerne f.eks. om at udføre et socialt arbejde i sognet - også selv om det rent faktisk ikke er det, han er ansat til.

Og på samme måde kan de ikke undgå at påvirke en præst, hvis menigheden aldrig sætter sine ben i kirken, for den præstelige selvransagelse sniger sig lynhurtigt ind med spørgsmålet: Hvad i alverden er det egentlig, du går og bruger dit dyrebare liv på, når ingen gider høre på, hvad du siger?

Præster er nok lidt mere afhængige af andres opmærksomhed end normalt og godt er - det er måske derfor, de er blevet præster?

Præstens forhold til menighedsrådet er mærkeligt derved, at præsten selv er født medlem af rådet og således spiller en underlig dobbeltrolle i menighedslivet.

Det er spørgsmålet, om dette er en hensigtsmæssig ordning, for samtidig er præsten i sin embedsførelse uafhængig af rådet, og disse mærkelige forhold kan give årsag til gnidninger.

Det var måske en overvejelse værd, om præsten som i frimenighederne blev ansat og lønnet af den lokale menighed via menighedsrådet.

Det er som om, man i folkekirken vil både blæse og have mel i munden samtidig i et forsøg på at gøre alle parter tilfredse.

Det kan betyde, at alle bliver utilfredse.

Skal præsten være uafhængig af menighedsrådet?

Skal menighedsrådet kunne fyre en dårlig præst?

Arbejde og/eller kald?

Skal man være kristen for at være kirkeligt ansat?

Det skulle vel ikke være nødvendigt, man man bliver det nok.

Vores påstand er, at man faktisk må være troende kristen for at være kirkeligt ansat.

Det er ikke bare et kald, sådan som det tidligere blev anset for at være af dem, der skulle lønne de ansatte, men når man tager den lille løn i betragtning, så må det være et arbejde, vi er glade for at udføre, og som betyder noget for os.

Måske er det ikke et arbejde, man går på barrikaderne for at få mere i løn for. Det er sjældent, de kirkeligt ansatte ligefrem strejker.

Sparsommelighedens pris

Dette kunne se ud som en fordel for menighedsrådene og skatteyderne, men vi tror, det efterhånden bliver svært at skaffe kvalificerede medarbejdere til den danske folkekirke, hvis man ikke betaler væsentligt mere i løn.

Vi er ansat i en rådighedsordning, der betyder, at uanset hvornår der er kirkelige handlinger - selv ved midnatstid - skal man være til rådighed, undtagen på sin ugentlige fri dag, men selv den er det ofte så som så med, for når man nu allerede har bestilt begravelseskaffen i forsamlingshuset til mandag kl. 15...

Menighedsrådene bør tage disse forhold i betragtning, når de kirkeligt ansattes forhold skal

vurderes. Vær god ved de ansatte! Det lønner sig i sidste ende. Giv dem de faciliteter, de har brug for - ikke bare dem, de har krav på. Varm kirken op en ekstra dag om ugen, så organisten kan øve sig uden at få nyrebækken betændelse. Giv graveren alle de redskaber, der vil kunne lette ham i hans arbejde. Forkæl præsten med en god præstebolig, osv osv.

For pludselig kan menighedsrådet stå i den situation, at sparsommeligheden har kostet muligheden for at få stillingen besat med kvalificerede og engagerede mennesker.

Kirken kan meget nemt i løbet af ganske kort tid spare sig selv ihjel.

Vilkårene i dag er nu engang sådan, at det koster penge at få kvalitet, og det gælder også på det kirkelige område. Der er sket meget, siden dengang præsten levede af præstegårdsjorden og menighedens offergang eller dengang menighedsrådet sad og diskuterede, om det var rimeligt at stikke organisten 20 kr. om måneden!

Gudstjenestens ægthed

Det, som de kirkeligt ansatte yder til gengæld for rimelige løn- og ansættelsesvilkår, er dygtighed og frem for alt ægthed i deres arbejde.

Og dermed er vi tilbage ved påstanden om, at man skal være kristen for at være kirkeligt ansat - det må også være et kald i dette ords oprindelige betydning.

Hvis gudstjenesten skal have en sådan kvalitet, at den hver søndag appelerer til folk, der gerne vil høre budskabet og være en del af fællesskabet, så må der være en ægthed til stede, som kun kan komme til udtryk, hvis medarbejderne selv finder handlingen værdifuld og afgørende nødvendig.

Gudstjenesten må ikke blive et professionelt skuespil med de ansatte som aktører og menig-

heden som tilskuere - så er det ikke længere en gudstjeneste.

En gudstjeneste kan aldrig blive god nok, men noget af det, som får de ansatte til at blive i deres stillinger, er vel netop denne underlige søndagsgudstjeneste, som for en kirkevant har en værdi, som hverken kan forklares eller gøres op i noget andet.

Dejligt er det, når alting lykkes, og vi mærker et roligt hjerteslag gennem gudstjenesten og fornemmer, at vi står overfor noget stort - ja, at vi har været tæt på Gud, så vi går styrkede derfra som frie mennesker.

Samarbejdet

Kirkens medarbejdere udgør et team med præsten som den ansvarlige for gudstjenestens forløb.

Dette team skal kunne samarbejde. Samarbejdet består i hjælpsomhed og en positiv indstilling til hinanden. Dårlige vibrationer kan mærkes med det samme ved en gudstjeneste, så samarbejdet kræver velvilje, overbærenhed og omhu.

Ydermere kræver det en god portion humor, selvironi, evne til at være både højtidelig og uhøjtidelig til rette tid og på rette sted, og så kan vi anbefale det sociale samvær også udenfor arbejdstiden.

En god fest en gang imellem styrker det nødvendige samarbejde.

Der skal være plads til diskussioner, uenighed, irritation, som i ethvert samarbejde, hvor noget står på spil, men grundholdningen, at vi samarbejder om noget stort og ægte og nødvendigt, må aldrig begraves af personlige skærmydsler.

Det er en fordel for menigheden, når den mærker en god atmosfære i kirken, og selvfølgelig er det også en fordel for de ansatte, når de får et vist feed-back på deres indsats.

De fleste præster har vist oplevet at holde en elendig prædiken og så mærket glæden, når én kom hen efter gudstjenesten og betoede, at det var lige de ord, han havde brug for i dag.

Vi har vel alle sammen behov for at blive påskønnet en gang imellem.

Derimod bør det ikke være nogen kilde til irritation, at der ofte er meget få kirkegængere. Selvfølgelig er det ærgerligt, når der slet ingen er, men en gudstjenestes kvalitet er ikke afhængig af, om der er én eller hundrede til stede.

Selvfølgelig er det mere festligt, når vi er mange - men det er ikke afgørende.

Som en engelsk præst engang sagde til en ensom kirkegænger, der var kommet frem med det også her til lands velkendte udslag af selvslettende beskedenhed:

“I skal da endelig ikke holde gudstjeneste bare for min skyld.”:

“Nej, det kunne vi da heller aldrig drømme om” svarede præsten, “her tilbyder vi den korsfæstede og opstandne frelser vor Herre Jesus Kristus!”

En begravelse...

Noget, som kirkeligt ansatte ofte taler med hinanden om, er begravelser.

En begravelse kan ofte være en smuk oplevelse, hvor et gammelt menneske var “mæt af dage”, eller hvor et sygt menneske kun havde døden som udvej for at slippe for smerter og sygdom.

Men det kan sandelig også være en tragisk og barsk oplevelse, hvis dødsfaldet er kommet for pludseligt, og når det drejer sig om børn og yngre mennesker.

Her er det de ansattes opgave at virke stabile og objektive.

Det kan være svært i begyndelsen, man er ansat, især hvis man bærer rundt på en personlig sorg, der evt dukker frem ved bestemte salmer.

Men vi lærer at distancere os fra de pårørendes følelser, bl.a. ved at tale meget om de oplevelser, vi har med det. Og de fleste kender vist den grove humor, som ofte er nødvendig for mennesker, der arbejder meget med liv og død.

Som graveren og hans medhjælper, der sidder på kanten af den nygravede grav og drikker en velfortjent øl, og en mand kommer forbi og siger forbavset:

“Nåh, har I fået lov til at være lidt oppe i dag?”

Men det kan være svært at distancere sig og bevare roen og værdigheden, når man f.eks. skal være kirkesanger ved en begravelse, hvor nabosens treårige søn skal begraves, eller når den unge mand, som blev viet for en uge siden, nu skal begraves fra den samme kirke.

Men det skal jo gøres...

Det er nok vigtigt ved en begravelse eller bisættelse, at alt går rigtigt til.

De pårørende er meget lydhøre og ømfindtlige i situationen - det er som om, sorgen åbner vores sanser - intet må gå galt, for intet uvedkommende må forstyrre handlingen.

Men lad os prøve at følge en begravelse fra ende til anden - eller rettere, så langt som vi kan gå:

På sygehuset dør et menneske, og som oftest kommer oven i sorgen over tabet af en nær ven, rådvildheden: Hvad gør man?

Sygehuset henviser mange gange til en bedemand, selv om det naturligste i situationen vel var at henvise til de pågældenes sognepræst, der faktisk er begravelsesmyndigheden.

I virkeligheden virker det ret så beklemmende som præst at skulle tale med de pårørende gennem en bedemand, når der skal aftales begravelsestidspunkt.

Men det har jo nok sine grunde.

Det er altså som regel bedemanden, der kommer som den første til de pårørende, og man aftaler de praktiske foranstaltninger med hensyn til begravelsen: kiste, ligklæder, pyntning, udsyngning, annoncering, tidspunkter m.m.m.

En begravelse er måske vigtigere for de pårørende, end man umiddelbart forestiller sig, så bedemanden har et overordentligt stort ansvar for, at de pårørendes ønsker efterkommes, og at alle muligheder gennemdrøftes.

F.eks. bør man vide, at det eneste, som er nødvendigt ved en begravelse, er meddelelsen til begravelsesmyndigheden (præsten) samt et gravsted på en kirkegård. Alt andet kan man stå for selv, uden at indblande offentlige eller private foretagender. Der er således intet til hinder for, at man bliver begravet i sit eget tøj i sin egen kiste.

Heldigvis er de fleste bedemænd helt på det rene med disse forhold, og dertil har de ofte uddannet sig i i sorgbearbejdelse og forholdet til de pårørende.

Den næste, de pårørende møder, er præsten.

En præst er ikke terapeut og slet ikke ekspert i at tale med sørgende mennesker. Efter en årække får han vel en vis livserfaring, men først og fremmest er han et medmenneske, som altid har tid til at tale med andre.

Han taler med de pårørende om det, der er sket - om den afdøde og om døden. Om begravelsen, hvad der skal ske, og i fællesskab vælger man salmer.

Somme tider har den afdøde for længst valgt salmerne til sin begravelse - til andre tider må præsten selv finde salmerne, da de pårørende intet kendskab har til salmer.

Præsten orienterer organist og kirkesanger om begravelsestidspunkt og salmenumre.

Der er nogle af medarbejderne, der gerne vil vide, hvem der er død, mens andre netop ikke ønsker at vide det.

Den næste, de pårørende skal i kontakt med, er graveren.

Man mødes på kirkegården og udvælger et gravsted.

Også graveren må kunne tale med mennesker i sorg, og det er ofte en stor hjælp for folk at tale med en erfaren og menneskelig graver.

Det betyder noget ved valg af gravsted, hvem der ligger i nærheden, og hvordan udsigten er. Det kan godt lyde underligt, men sådan er det bare.

Med graveren kan man også aftale pyntning af kirken m.m.

På sygehuset har bedemanden lagt liget i en kiste, og nu står kisten nede i kapellet på sygehuset. Som regel bliver den her til begravelsesdagen, hvor den skal "synges ud".

Det er ofte bedemanden, der foretager denne udsyngning, men faktisk påhviler det kirkesangeren, der ligesom præst og graver ikke må tage imod betaling for arbejdet.

Udsyngningen består af en salme, en bøn og/eller trosbekendelsen og fadervor og slutter med endnu en salme.

Det er ofte en meget smuk ceremoni - især når den foregår fra hjemmet.

Dagen før begravelsen er graven gravet. Den skal være så dyb, at der er 1 meter jord over kistelåget. Graven pyntes med gran.

Det tager ca 5 timer for to mand at grave en grav. I gamle dage ringede man med kirkeklokken, når graven var gravet færdig.

Efter udsyngningen køres kisten til kirken, hvor den ankommer på det fastsatte tidspunkt - ikke senere end kl. 14 af hensyn til gravkastningen. Når man har fået øje på ligfølget fra kirketårnet, ringer man, indtil kisten er blevet sat ind i kirken.

Der tages imod kranse og blomster, som lægges ind i kirken.

Nu følger så selve begravelseshøjtideligheden - først inde i kirken. Det er noget forholdsvis nyt, at kisten bæres ind i kirken. Tidligere satte man først kisten i jorden og holdt efterfølgende gudstjeneste i kirken, men der er noget smukt ved dette, at den døde er med i kirken og ligger tæt ved døbefonten, hvor hun blev modtaget med nøjagtig de samme ord om det levende opstandelseshåb, som nu lyder igen i afskedens øjeblik.

Salmerne ved en dansk begravelse er ofte ægte derved, at de beskriver menneskelivet uden omsvøb, sådan som det er - siger ting, som vi normalt vælger at fortrænge - og netop vores barske, nøgne liv tør digteren se i øjnene, fordi han er båret af tilliden til Guds kærlighed.

Det samme tema går som regel igen i prædiken, som er en forkyndelse af Guds ord langt mere end en opremsning af afdødes evt dyder. Det personlige i talen er Guds tiltale til hver enkelt af os, men hvis præsten har kendt vedkommende, er det svært og vel også unaturligt at forblive både uberørt og upersonlig i sin tale.

Efter gudstjenesten i kirken bæres kisten ud til graven. Ved hjælp af reb sænkes kisten ned i graven. Den skal vende, så den døde kan se mod øst - mod opstandelsens morgenrøde.

Der ringes med kirkeklokken fra kisten kommer ud af kirken til den står i graven.

Så foregår jordpåkastelsen med lovprisningen fra 1. Petersbrev (se afsnittet om begravelse under Gudstjenesten), og der kastes tre skovle jord på kisten med ordene:

“Af jord er du kommet,
til jord skal du blive,
Af jorden skal du igen opstå!”

Man taler til den døde, som om han var i live, ligesom man ved dåben taler til et nyfødt barn, som om det var voksent. Der er noget grænseoverskridende både ved dåben og ved begravelse-

sen, og på den måde vidner de jo også om kristendommens væsen.

Man slutter med at bede Fadervor og synger et vers eller to til sidst.

Der takkes ved graven, og man går til begravelseskaffen eller hjem.

En dansk begravelse er kort, fyndig og meget meget ægte!

Når folk er gået, går graveren og hans medhjælper i gang med at dække graven. Herefter pyntes den med kranse og blomster, og så ringes der over grav.

De pårørende kommer tilbage for at se den færdige grav.

Når blomsterne visner, tages de af, graven jævnes lidt, og der plantes blomster på den.

Senere, når graven er sunket, anlægges gravstedet, og der kommer en sten på.

Et gravsted er gratis for folkekirkemedlemmer med bopæl i sognet. For andre koster det ca. 70 kr. Man kan selv vedligeholde gravstedet, men man kan også overlade det til graveren mod betaling. Renholdelse af 1 gravplads koster godt 200 kr. årligt. Merudgiften for grandækning og plantning af forårs- og sommerblomster er ca. 170 kr. årligt. Priserne kan variere.

En begravelse er en vigtig handling for alle pårørende.

Her markeres for alvor den vanskelige afsked med et medmenneske, og denne markering er nok nødvendig rent psykologisk.

Mange vælger i dag stilheden frem for markeringen, når det drejer sig om døden, men i sandhedens interesse bør vi vel ikke fortrænge det uomgængelige - tværtimod med kristen frimodighed se døden i øjnene i tillid til, at den ikke får det sidste ord.

Men det er jo nok noget af det sværeste, der findes!

Vi har nok også brug for et gravsted, selv om den kolde fornuft vil benægte det.

Et sted at komme tilbage til lidt endnu. En lille plet, hvor man kan sidde lidt og mindes det, der var engang. Sidde ved stenen, som er millioner af år gammel og nærmest uforgængelig. Den sten, der nu bærer et afholdt menneskes navn.

Vi har brug for stille stunder - vi har brug for ensomheden og eftertænksomheden en gang imellem...

Ja, vi har egentlig brug for så meget, som fornuften slet ikke forstår.

Bent Andersen	Erik Fonsbøl	Ivar Jørgensen
Johannes Larsen	Birgit Sonne Andersen	Johanne Andersen
Inge Johansen	Kaj Andersen	Jørgen Duus
	Inger Margrethe Jørgensen	

Menighedsrådet

I 1903 blev der ved lov oprettet menighedsråd til varetagelse af menighedskredsens tarv. Menighedsrådene arbejder efter kirkeministeriets love.

Tilsynet med menighedsrådenes økonomiske forvaltning varetages af provstiudvalg og stiftsøvrigheden, efter de herom fastsatte regler. Tilsyn med menighedsrådenes øvrige funktioner udøves af biskoppen.

Menighedsrådet består af de præster, som er ansat i pastoratet, samt mindst 6 og højst 15 valgte medlemmer, - efter antallet af folkekirkelige medlemmer i sognet. Der afholdes valg hvert 4. år, efter lov om valg til menighedsråd. I modsætning til valg af kommunalråd, hvortil der er borgerlig pligt, er det frivilligt at blive valgt til menighedsråd. Men alle nyvalgte menighedsrådsmedlemmer skal afgive skriftlig erklæring på ære og samvittighed, at ville udføre det betroede hverv i troskab mod den danske evangeliske lutherske folkekirke, så at den kan byde gode vilkår for den kristne menigheds liv og vækst.

Hvorfor er der en så ringe interesse for menighedsrådsvalg? Og for at blive valgt?

Er det fordi man i vores samfund, med alt for mange love og regler, frasiger sig det som er frivilligt - for ikke at blive overbelastet, - eller er det fordi man ikke tør og vil påtage sig et ansvar. Har mennesker i dag ikke mod til frivilligt at tage del og ansvar i at tjene andre? - for det er jo det, menighedsrådsmedlemmer bør påtage sig overfor medlemmer af folkekirken. Er menighedsrådene bare formidlere af kirkeministeriets love?

Menighedsrådsforeningen

For menighedsrådsmedlemmer er der en landsdækkende forening, som varetager medlemmernes interesser ved bl.a. udgivelse af et månedsblad, afholdelse af møder og kurser samt konsulentbistand. Endvidere har foreningen et forlag som udgiver håndbøger og blanketter m.m.

Konstituering

Menighedsrådet konstituerer sig med at vælge formand og næstformand. Denne afstemning skal være skriftlig og disse skal vælges for et år af gangen.

Menighedsrådet vælger derefter kirkekasserer og kirkeværge i eller udenfor rådet, desuden vælges blandt medlemmerne en sekretær og en kontaktperson for kirkefunktionærerne, samt et udvalg som varetager tilsyn af kirke og kirkegård, og måske et udvalg for præstegården, som har særskilt regnskab.

Arbejdet i menighedsrådet er ulønnet, dog kan der gives honorar til kasserer og kirkeværge, evt. til formanden. Honorarets størrelse skal godkendes af provsten.

Menighedsrådsmøder

Menighedsrådet planlægger sine møder, men hvis formand, præst eller mindst 3 medlemmer ønsker det, skal der indkaldes til møde. I møderne, som formanden planlægger og leder, træffes alle beslutninger, som sekretæren indfører i den pligtige beslutningsprotokol.

Administrative opgaver

1. Administration af kirke og kirkegård.
2. Administration af kirkens og præsteembedets indtægter og formuer.
3. Ansættelser ved kirke/kirkegård og præstestillinger
4. Deltage i valg af provstiudvalg og biskop

Ad 1

Med hensyn til restaureringer og vedligeholdelser af kirke/kirkegård, ved tilbygninger og udsmykninger er det stiftsøvrighed - kirkeministerium og nationalmuseet som bestemmer, hvad der skal og må foretages. Provsten fører sammen med en arkitekt tilsyn med kirke/kirkegård og præsteboliger, og kan pålægge sognet/kommunen restaureringer og vedligeholdelsesarbejder, som menighedsrådet ikke finder nødvendige, og menighedsrådets ønsker om anskaffelser og vedligeholdelser kan tilsidesættes af øvrigheden.

Skulle menighedsrådene f.eks. ikke have lov til selv at bestemme hvordan de ønsker deres kirke udsmykket?

Ad 2

Menighedsrådene er de eneste folkevalgte, som uden at være omfattet af loven om borgerligt ombud, - er forpligtet til at administrere offentlige midler.

Menighedsrådet skal finde en kasserer som kan varetage denne opgave, indbefattet budgetlægning og regnskabsafslutning. Kasserer og menighedsråd udfærdiger sammen et budgetforslag, som skal godkendes af provstiudvalget som forhandler med kommunerne før ansættelse af kirkeskatteprocenten.

Kirkekasserne er omfattet af statsautoriseret revision, evt. kommunernes og den koster samfundet mindst lige så meget som kassererne får i de særdeles beskedne honorarer, som skønmæssigt bliver godkendt af provstiudvalget.

Var det bedre om kommunerne overtog kirkekassefunktionen, eller er det bare godt at nogle lægfolk vil udføre det arbejde for en minimumsløn?

Ad 3

Menighedsrådene ansætter selv kirkebetjening efter gældende regler, og har stor indflydelse ved ansættelse af præster, - så meget, at hvis et menighedsråd har en enstemmig indstilling af en præst, kan biskop og kirkeministerium ikke modgå denne beslutning. Herudover deltager man i valg til provstiudvalg og af biskop.

Kirkelige handlinger

Præsten har ansvaret for alle kirkelige handlinger og afholdelsen af disse, men menighedsrådet er medbestemmende om f.eks. tidspunkt for gudstjenester - afvigelser eller mindre ændringer fra den autoriserede liturgi og ritualer, samt indsamlinger i kirken.

Skal menighedsrådene blande sig i det, eller lade eksperterne - biskopper og præster være enebestemmende om, hvad der sker i kirken?

Denne beskrivelse af menighedsrådets lovbundne opgaver belyser forhåbentlig hvor bureaukratisk den danske folkekirke arbejder. Hvordan skal vi kæmpe imod dette embedsmandsvælde??

Rådighedsbeløb

Menighedsrådets rådighedsbeløb skal bruges til fremme af det kirkelige liv. Hvad der er fremme af det kirkelige liv, vil altid være åbent for fortolkning.

Men mange af de kulturelle og sociale aktiviteter der kan finansieres over rådighedsbeløb, kombinerer problemløst det kristelige og det folkelige. Rådighedsbeløbene bliver ofte brugt til menigheds møder, kirkekoncerter - kirkebil - kirkeblad, men det kan bero på et skøn om man også kan bruge en del på andre aktiviteter.

Menighedsrådets øvrige virke

Alle medlemmer skriver under på en erklæring om at ville gøre et arbejde til fremme af kirkens sag i sognet, og det vil i praksis sige at støtte sognepræsten i dennes arbejde. Og hvor det er muligt, at støtte og fremme andre kirkelige arbejder i sognet, oftest i samarbejde med præsten. Man må også helst være nogenlunde regelmæssig kirkegænger.

Hvad kan menighedsrådets medlemmer i øvrigt gøre for menigheden?

Man kunne, i det omfang tiden tillader det, lære sognets beboere nærmere at kende ved at arrangere besøgstjeneste. Måske er der nogle som er ensomme. Man kunne måske glæde dem ved at læse lidt, eller bare drikke en kop kaffe sammen og derved få snakket om evt. problemer. En god snak kan altid opmuntre og glæde. - Man kan samle børn eller unge i klubber. Nu er der bare det at hverken børn eller unge har ret meget tid tilovers, da tiden for det meste er besat af skole og sport, - dertil kommer fjernsynet som er blevet mange forældres barnepige. Man må bare ikke glemme, at børn har meget brug for at snakke og især blive hørt. Der er alt for mange forældre, der i deres fortravlethed svarer børnene hen i vejret for at få ro. Men vi må ikke glemme at børn bliver forvirrede, hvis omgivelserne er det, og har større chancer for at blive harmoniske, hvis de vokser op i harmoniske hjem.

Hvis menighedsrådet også interesserer sig for det lille samfund, som det er en del af, vil interessen for menighedsrådets arbejde og dermed tilskyndelsen til egentlige valg vokse. Resultatet heraf vil være, at menighedsrådet med større vægt overfor andre myndigheder kan varetage opgaver, som gælder det lille samfunds helhed. Der er mange steder tradition for, at menighedsrådet påtager sig sociale og kulturelle opgaver, som ligger ud over de lovbestede opgaver.

Kan man opnå en vekselvirkning mellem Guds ord og det, der i øvrigt sker omkring os, vil folk måske igen erkende, at de har brug for kirken.

Menighedsråd som lokalråd?

Efter kommunesammenlægningen, hvor vi fik storkommuner, melder tanken om lokalråd sig. Vi har stadig de små sogne, hvor menighedsrådet normalt er det sidste folkevalgte råd, der er blevet tilbage. Tilslutningen til menighedsrådsvalg er desværre ikke særlig stor, langt de fleste sogne har fredsvalg. Da valg til menighedsråd er meget lokalt og upolitisk, forstår vi ikke rigtig den ringe interesse. Hvis interessen for valget blev styrket, ville der ikke hos andre myndigheder herske tvivl om, at rådet repræsenterer lokalsamfundet.

De fleste små sogne har i dag hverken brugs, købmand eller posthus, og mange steder heller ingen skole og bibliotek. Man møder ikke mere de lokale sognerødder, hvor muligheden for at ytre sig er til stede. Men mange steder er der opstået borgerforeninger, og kirken er der da stadigvæk, hvortil menighedsrådet hører. Menighedsrådets midler skal stort set bruges til kirkelige formål, men ved at være aktiv i lokalsamfundet, kunne det let tænkes også at gavne det kirkelige liv i vore sogne.

Også sognebladet er en vigtig ting for sognet. Man kunne godt tænke sig kirkebladet som en mulighed for sognets beboere, hvis der var ønsker eller problemer, man havde lyst til at komme frem med på lokalplan.

Man skal prøve at bruge de midler, der er til rådighed lokalt, og altid huske på, at kirken er folkets kirke, og at kirken og sognets beboere kræver noget af hinanden for at trives.

Efter en høring i Husby forsamlingshus, hvor lokalbefolkningen var indbudt med henblik på udnyttelse af det netop erhvervede graverhus,

oplevede vi en ringe interesse fra beboernes side. Sognepræsten var fremme med en ide om et kirkekontor. Det mødte massiv modstand, da man var inde på, at det kom til at koste for dyrt.

Kunne borgerforening og menighedsråd ikke finde en form for samarbejde? Det skulle jo nødvendig komme dertil, hvor der udviklede sig et magtspil!

Spørgsmålet er så, om man ikke sommetider skal tænke på andre værdier end lige den økonomiske side af sagen? Mon ikke det ville gavne sognelivet og fremme kirkelivet i vore sogne?

Vi skulle vel nødvendig frem til, at vore kirker i de tyndt befolkede sogne, blev truet af lukning?

Sognepræst Claus Oldenburg skriver i en artikel: Der er ikke i den kirkelige lovgivning noget til hinder for, at et menighedsråd påtager sig opgaver, som svarer til lokalrådenes. Så derfor, støt hvad der er tilbage at støtte.

Efter høringen kan det undre, at ingen møder op til det årlige budgetmøde. Var det ikke en ide at møde op og se, hvordan kirkens budget bliver til?

Eet menighedsråd til flere sogne?

En gammel præst sagde engang: "Et firesogns pastorat har fanden skabt". Så forfærdeligt er det nu heller ikke at være en fjerdedel af et pastorat, tværtimod. Når hver fjerdedel yder sit bedste, går samarbejdet ganske af sig selv op i en større helhed. Resultatet er bl.a. denne debatbog.

Hvert af de fire menighedsråd mister ikke deres identitet, fordi man er positivt indstillet overfor samarbejdet med de øvrige tre menighedsråd.

Der kan gøres en del arbejde i det enkelte menighedsråd for at styrke kirkelivet i positiv retning. Det kan sognets beboere hjælpe med til ved at slutte op om menighedsrådets arrange-

menter, men som det vigtigste af alt ved at være kirkegænger, når kirkerne kalder til gudstjeneste. Da der ikke kan være gudstjeneste i egen kirke hver søndag, kan man jo vælge en af de andre kirker, som vi har fælles præst med. Afstandene bliver ikke længere af den grund, det er faktisk de samme antal kilometer, som når der køres til foredrag eller bankospil i nabosognene.

Der er vel ingen af de fire menigheder, der ønsker at netop deres kirke skulle gå hen og blive "museumskirke", som kun blev tilgængelig ved særlige lejligheder?

Sparekniven er fremme i dagens Danmark og rede til at skære, hvor skæres kan. Man kunne meget vel tænke sig, at sparekniven ville slå ned på de kirker, som i forvejen ikke har det store antal kirkegængere. I de små sogne er menighedsrådet snart det eneste, der er tilbage. Brugsen, købmanden, slagteren og mange andre har forlængst drejet nøglen om for sidste gang. Måske bliver det enkelte menighedsråd i et flersognspastorat det næste, der må gives afkald på. Det kan være besparende på mange områder og være yderst rationelt, hvad møder, skrivelser til og fra provsti og stiftsøvrighed angår. Mange vil, når de læser disse linier ryste på hovedet og mene, det er det rene vrøvl, men der findes flere steder i landet, bl.a. i Jylland, hvor flersognspastorater med et menighedsråd har fungeret i over tredive år endda på frivillig basis og tilmed gnidningsløst.

Modellen, der her bliver beskrevet, er fra et tresognspastorat i Jylland, hvor menighedsrådet er meget velfungerende. Befolkningsgrundlaget er 800 beboere. Forholdstal der danner rådet = 2, 1, 3 plus præsten. Præstestillingen er på trekvart tid + en fjerdedel tid som hjælpepræst i nabosognet. Det afstedkommer 2 konfirmatio-

ner for præsten om året, men kun en i pastoratet.

Der er tre kirkeværger, tre organister, fælles kirkesanger, to graverstillinger på 80% og 100%, som er besat af et ægtepar. Der er vikar for graverne, men ikke medhjælpstimer. Graverarbejdet i forbindelse med begravelse bliver udført af en maskinstation. Der er fælles kasserer, som også har regnskabet for kirkekassen. Der afholdes to gudstjenester hver søndag skiftevis i kirkerne. Budgettet bliver lagt hvert år, sådan at de store udgifter til de tre kirker går på skift.

Alt dette giver stof til eftertanke, for det kunne sagtens gennemføres i vores pastorat, blot er befolkningsgrundlaget på 1500 beboere. Menighedsrådet ville så komme til at se sådan ud: Husby 2 medlemmer, Udby 2 medlemmer, Føns 2 medlemmer og Ørslev 1 medlem + vores præst.

Det ville være en besparelse og en rationalisering, der kunne mærkes. Men er det det, vi vil?

Udover menighedsrådets arbejde er det også vigtigt at beskæftige sig med samarbejdspartnerne udadtil.

For ikke så længe siden var kirken midtpunkt i det kulturelle samfund med arme ud til alle sider skole, hjem og mange andre.

I dagens Danmark bliver der skrevet den ene kommunale rapport efter den anden, som omhandler, hvor meget de forskellige kommuner gør for at fremme det kulturelle liv. Hvor er kirken henne i den sammenhæng? Den er overhovedet ikke nævnt. Det kan ikke passe, de har glemt, at den eksisterer, for de husker godt nok på den med nidkærhed, når dens budgetter skal godkendes, for budgetterne bliver hvert år beskåret ret så kraftigt.

Hvorfor er det gået sådan? Er folk for blufærdige til at bekende deres kristne tro?

Folkets kirke er det ikke det samme, som folkekirken? Mød op og fortæl, hvad der burde være anderledes, men lad være med at svigte kirken og den kristne tro.

Menighedsrådsarbejdet er heller ikke altid en dans på roser, men vi svigter ikke arbejdet af den grund. Vi bliver stadig og prøver at få tingene rettet til det bedre. F.eks. er landets stiftsøvrigheder meget bureaukratiske.

De små grå mænd kan til tider være svære at råbe op. De er trods alt vores rådgivere, men de har helt glemt i de grå støvede lokaler, at udenfor er livet dejligt, og at der bagved hver eneste skrivelse fra Danmarks menighedsråd befinder sig levende, selvstændige og ansvarsbevidste mennesker.

Kilder:

Menighedsrådsloven

Ib Møller Jensen, Hornslet

Fyns Stiftsårbog 1987

Herdis Andersen

Martha Andersen

Anny Jensen

Gladys Skinderholm

Gudstjenestens form, indhold og funktion.

Hvad er en gudstjeneste?

Lige så længe der har været menneskelige fællesskaber, har der været holdt gudstjeneste under en eller anden form.

Den religiøse fest har altid spillet en overordentlig vigtig rolle i samfundet.

Disse fester knyttede sig oprindeligt til livets højdepunkter: livets gang i naturen, hvor såning, høst, solhverv, regntider, isens opbrud etc. er blevet markeret religiøst på samme måde som menneskelivets højdepunkter: fødsel, pubertet, ægteskab, død m.v.

Festerne har ofte været knyttet til helligsteder - først i naturen: marken, skoven, det gamle træ, et særligt bjerg, eller en hellig flod. Senere har man bygget helligdomme - templer på de hellige steder, hvor folket samlede sig til gudstjeneste på de fastsatte højtider.

Offeret

Den centrale begivenhed ved disse religiøse fester var i langt de fleste tilfælde offerhandlingen, hvor man på den ene eller anden måde nedkaldte Guds velsignelse over folket - lige fra bøn over ekstatiske seancer til det konkrete offer i form af en del af afgrøden eller et dyr af hjorden - alt sammen med det formål at formilde guderne og gøre dem venligt stemt overfor folket.

Naturligvis har dette religiøse offer også fået karakter af en politisk manifestation, hvor folket stod pænt samlet omkring den fælles helligdom og dermed også om den fælles høvding eller konge.

Den kristne offertanke

Den kristne gudstjeneste har for så vidt sine rødder i dette urgamle, religiøse offer, idet den ældste menighed samlede omkring den hellige nadver til minde om det store offer på Golgata, men der er jo byttet væsentligt om på rollerne - i hvert fald i teorien.

Nu er det ikke længere folket, der betaler en tribut til guden i form af et offer - nu mindes man Guds egen offerhandling, da han ofrede sin søn til døden af kærlighed til sit oprørske skaberværk.

Den første menighed var jødisk, og den jødiske synagogegudstjeneste kom til at sætte sit præg på den kristne gudstjeneste med salmesangen, oplæsningen af de hellige skrifter, prædiken, velsignelse. Som noget nyt kommer så nadveren og dåben påskemorgen.

Det er naturligt nok med de oldkirkelige elementer: dåb, nadver, læsninger, prædiken, bøn, lovsang og velsignelse, gudstjenesten har fundet sin faste form i den kristne kirke, og det er vel stadig disse elementer, der konstituerer en gudstjeneste som kristen?

Problemerne

Problemet i dag er bl.a. forholdet imellem tradition og udvikling.

Skal gudstjenesten i sin form og i sit sprog forandres i takt med den øvrige samfundsudvikling, eller skal man tværtimod holde fast i den oprindelige form som et fast holdepunkt i tidens forskellige strømninger?

Der synes i dette århundrede - i hvert fald på landsplan - at være sket en markant afvandring fra gudstjenesten, således at kun ca 2 % af den danske befolkning går jævnlige i kirke.

Anklagepunkterne mod gudstjenesten er, at den virker kedelig, uforståelig, kold, og at den savner enhver form for begejstring.

Derudover er den fuldstændig meningsløs for moderne mennesker!

Er udviklingen løbet fra gudstjenesten - fra kirken i det hele taget?

Eller er kirken og dens gudstjeneste god nok - det er bare de 98% af befolkningen, der er for dumme til at indse det?

Vi tager problemet op på den måde, at vi vover os frem med et alternativt gudstjenesteforslag, hvor vi forsøger at tage hensyn til det faktum, at de fleste kirkegængere i dag er "kirkefremmede".

Derfor prøver vi at opløse den noget stive form, som synes at kræve stor baggrundsviden for at virke forståelig.

Samtidig prøver vi at bevare de oldkirkelige elementer.

Gudstjenestens nødvendighed

I den evangelisk-lutherske kirke er gudstjenesten uden al tvivl den helt centrale begivenhed i det religiøse liv.

Det er ved gudstjenesten, Guds ord forkyndes, og kun, hvor denne forkyndelse lyder - hvor menigheden samles om dåb og nadver - kun dér skabes den nødvendige tro i menneskehjertet i kraft af Guds ånd.

Den moderne opfattelse af troen som et privat-anliggende er altså i hvert fald ikke luthersk.

Derfor går det selvfølgelig ikke an, sådan som det er tilfældet i dag, at gudstjenesten i den grad nedprioriteres i menigheden, at kun ca 2% af medlemmerne kommer i kirke.

Det ville svare til, at 98% af medlemmerne i en fodboldklub ikke interesserede sig for fodbold!

Så spørgsmålet er, om vi ikke snart i redelighedens interesse må overveje foreningens fremtid og evt lukke den - i vores tilfælde altså afskaffe folkekirken, således at de få, som har

interesse i gudstjenesten, danner deres egne menigheder.

Eller også må de passive medlemmer af menigheden se at blive aktive og begynde at interessere sig for det, som det hele drejer sig om!

For der er jo det ved ligegyldigheden, at den ikke bare er uskadelig, så man kunne sige: "Skidt med dem - bare de betaler deres kontingent."

Nej, ligegyldigheden er dræbende for alt folkeliv - også menighedsliv!

Så enten må man altså tage sit ansvar op og være med fuldt og helt, eller også må man sige nej til det bestående og så lave det om.

Man kan ikke tillade sig bare at være ligeglad. Eller kan man?

I dag har vi fuldstændig religionsfrihed her til lands, således at enhver har mulighed for at vælge, om han vil være med eller ej.

Denne valgmulighed er nært knyttet til den demokratiske frihedstanke, men der er stadigvæk et meget væsentligt "skal" knyttet til denne frihed:

Du skal vælge! Du skal tage parti!

Hvis ikke du vælger - hvis ikke du tager parti og dermed ansvar, så falder hele den demokratiske frihed sammen som et korthus. Så bliver det måske nok et demokrati af navn men ikke af gavn.

Så går det, som det er gået med vores kirke, som kun er folkekirke af navn og i teorien - ikke for alvor!

Hvordan er det kommet så vidt med kirken?

Hvorfor har medlemmerne i den grad forladt dens gudstjeneste, og hvorfor er der så ringe interesse i det hele taget, at det kan være forbundet med de største vanskeligheder at få samlet bare 6 medlemmer til et menighedsråd?

Begejstringen

Der synes at være sket et og andet, siden den første gudstjeneste blev skabt af begejstring over det formidable frihedsbudskab, som evangeliet forkynder. Det tør vel nok antydes, at denne begejstring er kølnet noget i vores folk.

Når de fleste danskere en sjældnen gang kommer til gudstjeneste, så er det ikke længere deres egen gudstjeneste, de kommer til - det er de andres. De er på besøg i kirken og har som alle turister vanskeligheder med at finde den rigtige grimasse, der passer til de fremmede forhold.

Men hvorfor så bevare sit medlemskab på trods af denne fremmedgørelse?

Det kan selvfølgelig skyldes en eller anden form for sikkerhedsforanstaltning i forholdet til Vorherre, men det kan også skyldes en helt ny opfattelse af kirken som et serviceorgan eller en underholdningsfaktor.

Spørgsmålet er så, om man fra menighedsrådets side bør imødekomme dette krav om service og underholdning, når vi laver vores gudstjeneste, eller om vi skal stå fast på en gudstjenesteform, som på det store flertal virker uforståelig og kedelig?

Eller er der en mellemvej?

Forslaget

I vores gudstjenesteforsøg vil vi helt klart stå fast på den evangelisk-lutherske grund.

Der findes efter vores opfattelse ikke noget alternativ, som bare kommer i nærheden af det gudsbillede og den menneskeopfattelse, som kirkens gudstjeneste udtrykker.

Men kan det kristne budskab udtrykkes klarere og mere ligefremt, så ingen behøver at føle sig fremmed i kirken, så skal vi selvfølgelig forsøge det.

Et af gudstjenestens dilemmaer er forholdet mellem forståelse og oplevelse.

Kræver en sand gudstjeneste forkundskaber?

Bør den ikke i lighed med sand kunst tale umiddelbart til ethvert menneskehjerte - til barnet som til den gamle?

Skal alt forstås for at have betydning, eller er det mest betydningsfulde måske netop det, som er hævet over forståelsen?

I vores trang til at begribe alting kan vi måske nemt komme til at forgribe os på noget, som skulle have haft lov til at stå uberørt?

På den anden side skal vi vel heller ikke lade oplevelsen løbe af med os og helt sætte forstanden ud af funktion, når vi træder ind i kirkerummet. Prædikens skal der i hvert fald ved en luthersk gudstjeneste, og prædikenen taler nu engang til fornuften.

Uden at befamle det hellige skal vi måske varsomt prøve at gøre gudstjenesten mere tilgængelig for de 98% af medlemmerne i folkekirken.

Og nu til selve forslaget:

Således kom den forsørgsgudstjeneste til at se ud, som vi afholdt hhv i Føns kirke den 4. marts og i Udby kirke den 18. marts 1990:

1. Klokkeringning med bedeslag
2. Præludium
3. Gudstjenesteindledning v/præsten
4. 1. salme
5. 1. læsning (epistel eller lektie) v/lægmand
6. Trossalme (Aleneste Gud i Himmerig...)
7. 2. læsning (Dagens evangelium) v/præsten
8. 3. salme
9. Prædiken, lovprisning og apostolsk velsignelse v/præsten
10. 4. salme
11. Altergang
12. 5. salme
13. Kirkebøn
14. Bønsvers (Gå da frit, enhver til sit...)
15. Velsignelsen
16. Postludium

Gudstjenesterne var velbesøgte med hhv 72 og 63 deltagere, heraf hhv 52 og 48 altergæster.

I alt 62 afleverede udfyldte spørgeskemaer efter gudstjenesterne, og de gav udtryk for en overvejende positiv holdning til forsøget.

Eksempelvis gav 28 udtryk for, at denne gudstjeneste var bedre end højmassen, mens bare 5 fandt højmassen bedst.

Kirkegængerne var i gennemsnit 51 år.

Hvis vi ser lidt nærmere på ændringerne, ser de således ud:

Ad 1: Præsten går frem, i kordøren, introducerer evt dagens tema eller tekster, foretager bekendtgørelser og slutter med en kort indgangsbøn.

Eksempel:

Den første salme, vi skal synge i dag, er Grundtvigs gendigtning af den gammeltestamentlige salme 92, og ligesådan den 3. salme, Himlene, Herre, fortælle din ære, er hans gendigtning af salme 19.

Også i salmesangen er der stærke bånd mellem det jødiske folks historie og kultur og kristendommen. Ja, vi forstår ikke ret meget af Det nye Testamente uden at kende De Gamle.

Men forholdet er ikke bare harmonisk. Det skal vi høre om i dag i dette voldsomme skænderi, som er dagens tekst fra Johannesevangeliet - et barsk opgør mellem Jesus og hans eget folks talsmænd.

Derudover skal vi høre fra Johannes' Åbenbaring stærke ord til menigheden i Efesus om at holde fast ved den første kærlighed.

Altså kamp, årvågenhed - dette enten-eller, som ikke levner plads for nogen tilbagetrukket neutralitet eller ligegyldighed - det kunne være denne gudstjenestes tema.

(Meddelelser om gudstjenester og møder).

Lad os bede:

Vor Gud og far i Himlen. Vi takker dig, fordi vi har frihed til at samles til gudstjeneste i dit navn. Giv os nu frimodighed til at være sammen med hinanden og med dig på kærlighedens grund. Syng med på vores famlende lovsang, bed sammen med os og tag os med til dit bord.

Gør du selv denne vores sammenkomst til en sand gudstjeneste, så vi på dit ord må gå styrkede herfra som dine frie børn. Amen.

Denne indledning virkede naturlig og god på de fleste, idet nogle dog savnede den normale indgangsbøn.

Ad 5: Lægfolks læsning af teksterne blev vel modtaget - også af oplæserne, der kom dybere ind i teksten end normalt. Der var dog også nogen, der mente, at læsning er præstens opgave.

Ad 6: Denne salme i stedet for trosbekendelsen, som en hel del dog savnede.

Ad 11: Alle skulle op i eller omkring koret i forbindelse med altergangen - også de, som ikke ville til alters. Dette for at fremhæve fællesskabet omkring Herrens bord.

Vi forsøgte os med en nadverintroduktion eller -forklaring inden det sædvanlige ritual, og det syntes at gøre indtryk - både positivt og negativt.

Man kunne også understrege sammenspistheden ved at præsten bevægede sig ned i kirkerummet og dér indledte nadveren.

Ad 13: Kirkebønnen er foruden kirkebøn også takkebøn for altergangen og udgangsbøn.

Eksempel:

Gud, vi takker dig for livets gave - for dagligt brød - for fællesskab og glæde.

Vi takker dig for livets brød og vin, som du giver os, når vi samles ved dit bord - i dit navn.

Lad nu kærlighedens og sandhedens ånd finde vej til vores hjerter, så også vi må erfare din kærlighed som livets grund - som vores inderste ophav.

Kom til os i vores glæde og lad ikke gode kår føre os bort fra dig.

Kom til os, når vi sørger - når vi ængstes - når vi fortvivler, og lad ikke angsten røkke vores tillid til dig.

Vi beder for din kirke på jorden. Hjælp de rådvilde menigheder, som trues af ydre og indre fjender. Lad folket samles om dine sakramenter, og lad altid dit ord have frit løb overalt på jorden - også her hos os.

Velsign og bevar vores folk og fædreland. Giv landets øvrighed og os alle frimodighed til at føle ansvar for vores liv, for vores medmennesker og for det land, som vi holder af.

Vi takker dig for denne gudstjeneste - fordi vi igen har hørt ordet om vores synders forladelse og det evige liv - at vi er dine frie børn, som bæres i liv og død af din kærlighed, Amen.

Bønnen afsluttes med et bønsvær - også til understregning af det kollektive.

Ad 16: Vi havde problemer med gudstjenestens afslutning, idet vi forsøgte os med "en stille stund" efter velsignelsen med bedeslag og postludium — en kort tid til selvfordybelse eller bøn eller ingenting, men placeringen var nok forkert. Man kunne evt. lægge "stilheden" lige inden altergangen.

Det er vores hovedindtryk, at disse forsøg lykkedes på den måde, at vi fik mod på at fortsætte hen imod en gudstjeneste, som vi føler er den bedst mulige.

Det er en lang proces men også en god proces - en skabelsesproces, og det at være kirke er måske netop en sådan proces?

Måske er gudstjenesten altid ved at blive til?

Kirkemusikken

Et af de vigtigste elementer ved gudstjenesten - ifølge vores meningsmåling den næstvigtigste efter prædikenen - er kirkemusikken.

Den har som de fleste andre led i gudstjenesten sin rod i den jødiske synagogesang.

Det var imidlertid pave Gregor den Store (590-604), der indførte den efter ham opkaldte gregorianske kirkesang - en enstemmig sang uden akkompagnement og harmonier, der strakte sig over et lille interval.

Munke skrev både tekst og melodi med de såkaldte neumer, der angiver melodien gang op og ned men ikke intervallet.

Senere kom noden uden hals og først i 12-1300-tallet kommer så noderne, som vi kender dem i dag

Danmark var omkring 960 blevet et kristent land, og efterhånden som kristendommen bredte sig, arvede man kirkesangen sydfra. Man sang bl.a. de bibelske salmer, men kirkesangen stod ret svagt. Omkring år 1000 havde endnu kun bykirkerne det, man kalder en liturgi - altså en fast gudstjenesteform.

Ved de store kirker var der ansat en cantor til at lede musikken og sangen, som stadig var den gregorianske.

Efterhånden som de mindre kirker skød op i de små landsogne, kom degnen til at lede kirkesangen her - dog havde man kun orgler ved de store kirker - f.eks. fik Ribe domkirke sit orgel allerede o. 1200.

Efter reformationen i 1536 forandrede kirkesangen. Der kom flere salmer til, hvoraf Luther selv skrev en del, og til disse salmer brugte man ofte tidens vise- og dansemelodier. Der blev også skrevet nye melodier, og med reformationen kom de første salmebøger:

I 1528 kom Malmøsalmebogen, der bestod af tyske til dansk oversatte salmer. Samme år kom

Hans Tausens salmebog, og den første officielle salmebog, Hans Thommisøns udkom i 1569.

I 1673 udgav Thomas Kingo "Aandeligt Sjungekor" og i 1699 udkom den berømte og helt op til vore dage brugte "Kingos Salmebog", hvor netop tidens gængse melodier blev benyttet, fordi salmerne skulle synges!

Kendt er sikkert episoden hos "De stærke Jyder" som vedblev at synge efter Kingos salmebog på trods af, at både præst, degn og organist brugte den nye (Evangelisk-kristelig Salmebog).

I 1685 kom det autoriserede "Danmarks og Norges Kirkeritual", og nu blev orgelet en medvirkende faktor ved gudstjenesten. Ritualet foreskriver:

"...Hvor Orgelværk i Kirken er, der begynde Organisten strax derpaa at lege...dog ikkun ganske kort, at at tjenesten ikke derover opholdes..."

I parentes skal bemærkes, at en lut på den tid var et meget benyttet instrument, som både Luther, Kingo og Brorson beherskede.

I 1739 udgav H.A.Brorson "Troens rare Kleodie" og i 1765 udkom hans "Svanesang". Derudover har han skrevet mange salmer, som bruges den dag i dag.

I 1740 udkom Pontoppidans salmebog, og i 1764 én af de første melodibøger: Breitendichs Choralbog med pietistiske melodier fra Tyskland.

I 1798 kom "Evangelisk Christelig Salmebog" og i 1838 kom så Weyses Koralbog. Det er Weyse, der har skrevet nogle af de mest folkekære melodier, vi har bl. a. til Ingemanns Morgen- og Aftensalmer.

N.F.S. Grundtvig skrev mange salmer, men begyndte først i 1845 at lade sine salmer trykke og bruge dem ved sine gudstjenester. Også han brugte bl.a. de gængse melodier og også folkevisemelodier til sine salmer.

I vor nuværende salmebog har Grundtvig skrevet 271 af 754 mulige salmer!

Som tiden gik, kom der flere koralbøger:

Barnekows i 1878, Berggreens i 1898, Bielefeldts i 1901 og Thomas Laubs i 1918.

Laub foretog et mægtigt arbejde både praktisk og musikalsk med at gennemarbejde melodier helt fra oldkirken, men han komponerede også en hel del melodier selv, hvoraf mange i dag er blevet folkeeje.

Et supplement til Laubs "Dansk Kirkesang" blev udgivet i 1936 af Mogens Wøldike: "130 Melodier til Salmebog for Kirke og Hjem" og endelig i 1954 kom så "Den danske Salmebog" og "Den danske Koralbog" med melodier også af "nyere" komponister som Carl Nielsen, Oluf Ring, Th. Aagaard m.fl.

Siden 1954 er der udkommet en del tillæg til salmebogen:

'78 tillægget udgivet af Kirkeligt Centrum

46 Salmer udgivet af Kirkeligt Samfund

Salmer og Kirkeviser for Børn, udgivet af Kommissionen Børn og Kirke

129 Salmer, udgivet v. Jørgen Glenthøj.

Bibelhistoriske Sange og Salmer, udgivet af Kirkeligt Samfund.

Der er i nævnte samlinger mange smukke og nutidige salmer med både gamle og nye melodier.

Foruden salmerne handler kirkemusikken også om for- og efterspil samt de såkaldte korsvar.

Præludiet skal svare til den tekst, der prædikes over i tekst eller tonart, og til det brug er der udgivet mange værker af forskellige komponister lige fra Bach til Finn Widerø.

Nævnes kan Aksel Andersen, Georg Fjeldrad og Jesper Madsen.

Til en dansk gudstjeneste hører også korsvarerne, hvilket vil sige, at menigheden besvarer præstens hilsen, evangelium, velsignelsen m.m.

Disse korsvar går helt tilbage til kirkeritualet af 1685 og er blevet revideret siden af Berggreen i 1898 og Jens Peter Larsen i 1954.

Endelig skal det nævnes, at samme Jens Peter Larsen har udgivet "Messe-toner" dvs melodier til brug for præsten, hvis han ønsker at messe hilsen, kollekter, bibeltekster eller nadverritualet.

Det står enhver præst frit for, om han ønsker at messe, og det er der vel nok en del, der kan være taknemmelige for...

Det spørgsmål, som melder sig efter en sådan ultrakort gennemgang af kirkemusikkens historie er, om man ikke i alt for høj grad har set stort på de sidste tre generationers umådelige påvirkning fra den rytmiske musik: jazz, beat, rock, gospel og blues, og om denne tilbageholdenhed har været en medvirkende faktor ved afvandringen fra kirken?

Tidligere tiders salmedigtere kunne godt bruge datidens "schlagere" til deres salmer - kunne man ikke gøre det samme i dag? I langt højere grad gøre brug af det, som faktisk er tidens musik?

Det som konstituerer musik som kirkemusik er vel musikkens budskab og dens ægthed. Vel ikke rytmen eller valget af instrumenter?

En virkelig fornyelse af kirkemusikken kunne måske medføre en helt anden holdning til kirkens gudstjeneste blandt de mange, som i dag måske med rette føler sig som "kirkefremmede".

Konfirmation og barnedåb

Der er en uhyre interesse for og tilslutning til konfirmationen i Danmark.

Flere og flere udøbte unge bliver i dag døbt med henblik på konfirmation, og det er vel ikke for meget sagt, at konfirmationen sammen med julen udgør de største folkelige, religiøse fester i vores land.

Denne folkelige opbakning bag konfirmationen er forståelig, når man betænker, at nogle af konfirmationens rødder går helt tilbage til de primitive religioners markering af overgangen fra barn til voksen - en markering, som ofte indeholdt svære udholdenheds- og manddomsprøver, inden man blev optaget i de voksnes fællesskab med rettigheder og pligter.

Men hvad er det egentlig, der sker ved en evangelisk-luthersk konfirmation?

I tidens løb har der været ikke så få forskellige opfattelser af konfirmationen og dens betydning, og det afgørende spørgsmål her har altid været konfirmationens forhold til barnedåben.

Konfirmation betyder bekræftelse, og man kunne spørge:

Hvem eller hvad er det, der skal bekræftes ved denne højtidelige handling?

På et meget tidligt tidspunkt i kirkens historie bliver voksendåb afløst af barnedåb - måske allerede i det 1. århundrede, og så melder spørgsmålet sig jo, om denne dåb af umyndige små så at sige slår til, eller skal der en personlig bekræftelse til senere?

For Luther var barnedåben altafgørende. Dåben skænker et menneske alt, hvad der er nødvendigt til frelse, og dåben slår til for hele livet. Den trænger hverken til fornyelse eller bekræftelse.

Luther fører en hård kamp mod de såkaldte gendøbere, som praktiserede voksendåb, og som søgte den bogstavelige efterfølgelse af Kristi bud, som de fremstod f.eks. i Bjergprædiken.

Man kunne så forestille sig, at Luther forkastede konfirmationen, men det gør han ikke. Han anser konfirmationen for at være en ganske nyttig skik, og ikke mindst konfirmationsforberedelsen havde stor betydning.

Luthers berømte "Den lille Katekismus" er blevet til, bl.a. fordi han opdagede, hvor dårligt det stod til med menighedernes - herunder også præsternes forståelse af kristendommen.

Det var nødvendigt med oplysning, og hertil var konfirmationsforberedelsen velegnet.

Selve konfirmationen med overhøring, håndpålæggelse og bøn blev også bevaret, men det er nok vigtigt at understrege, at det ikke er konfirmanden, der her bekræfter sin dåbspagt - det var jo ikke nødvendigt.

Man kan måske sige - for nu at bevare ordet bekræftelse - at det er Gud, der bekræfter konfirmanden og gentager sin velsignelse over hendes liv.

Det er også fra reformationstiden den skik stammer, at konfirmationen var en forudsætning for at komme til alters. Igen går rødderne helt tilbage til primitiv religion med manddomsprøven som adgangstegn til det religiøse fællesskab.

Konfirmandaltergang er som bekendt en skik, der er på retur, fordi det nu ikke længere er forbudt for børn at gå til alters.

Det er blevet hævdet, at børns deltagelse i altergangen tager alvoren ud af den, men så kunne man jo spørge, om barnedåben da ikke er alvorlig?

Vi springer et par hundrede år frem til den periode i kirkens historie, som kaldes pietismen. Denne vækkelsesbevægelse, som kom som en livgivende reaktion på tiden tørre ortodoksi og kaldte til personlig omvendelse og personlig bekendelse.

Det siger sig selv, at pietismen fik stor indflydelse på opfattelsen af konfirmationen. Det var bl.a. i pietismens blomstringsperiode, konfirmationen blev indført i Danmark i 1736.

For pietisterne var konfirmanden helt klart i centrum. Nu skulle hun selv bekende sig til det,

som andre havde svaret for hende, da hun blev døbt som barn, og der lægges stærk vægt på det personlige løfte, der ligefrem antager form af en ed til Gud, og der er vel stadigvæk mange mennesker, der kan huske konfirmationens højtidelige håndtryk til præsten.

Men spørgsmålet er, om ikke dåben derved mister noget af sin afgørende betydning?

Bliver kristendommen ikke snarere et spørgsmål om menneskets personlige indsats end det bliver et tilsagn om Guds?

Hvorom alting er, så er det nok ikke en helt forkert antagelse, at det er denne pietistiske opfattelse af konfirmationen, der også i dag er den mest udbredte.

Det er ligesom svært for os at begribe, at dåben af spædbørn virkelig skulle være nok, og selvfølgelig må man sige, at der for menneskelivets skyld hører en oplæring med til dåben.

Hvad gavner det dig, at du er døbt, hvis du ikke ved det?

Hvad gavner det dig i dag, at Gud er kærlighed, hvis du tror, han er ond?

Selvfølgelig skal barnedåben følges op af forældrenes evt. faddernes oplæring i kristendom, men det er vigtigt at fastholde, at denne oplæring ikke medfører nogen ny status overfor Gud, således at denne indsigt skulle medføre en fornyet stillingtagen med dertil hørende offentlig bekendelse eller bekræftelse.

Dåben og indvielsen af umyndige spædbørn er vel nok det bedste af alle de tegn, vi benytter os af i kirken, når vi skal forkynde Guds betingelsesløse kærlighed. Intet sted som i barnedåben kommer denne uforbeholdne kærlighed til udtryk i ord og handling.

Man kunne endda spørge, om det er rimeligt, som det er skik i dag, at bruge trosbekendelsen som en slags betingelse for dåben?

Et lille menneskebarn lukkes for altid ind i Guds rige.

På dramatisk vis - symboliseret ved vandet - gribes dette lille væsen ude på dybet - gribes af kærlighedens begærlige hænder - af Guds hænder - og bæres op på livets land, fordi kærligheden opsøger og frelser det fortabte - altid!

Det er så stort, det som sker i barnedåben, at det ville være utroligt, om nogen forældre ville undlade at fortælle det videre til deres barn, som de elsker over alt i verden.

Hvis man tager barnedåben alvorligt, så bliver den noget af det glædeligste, vi overhovedet har - og samtidig noget af det mest forargelige. For her forkyndes det uden omsvøb, at Guds kærlighed ikke er noget, der skal efterleves - ikke er noget, vi på den ene eller anden måde skal anstrenge os for at opnå, men simpelt hen er noget, vi får forærende ganske gratis - ja, uden at vi engang ved af det.

Og så får vi at vide, at intet nogen sinde kan rukke os fra den kærlighed.

I barnedåben ligger der en helt ny tilværelsesforståelse gemt, som går på tværs af al menneskelig visdom og livserfaring, så det er vel ikke så underligt, at vi somme tider har behov for at gøre den lidt mere menneskelig, f.eks. ved at gøre den foreløbig eller betinget af en senere bekræftelse.

Ikke mindst i vores europæiske kultur har vi en sær forkærlighed for at opdrage på hinanden og belære hinanden om, hvad der er sandhed og hvad der er løgn, og vi viger ikke tilbage for at inddrage Gud i vores synspunkter. Det er ikke småting, vi i tidens løb har gjort ham til talsmand for - men i al vores velmente iver for at få vores egne synspunkter igennem og få alle de onde ned med nakken, går det vel ikke an at glemme, at Guds kærlighed altså gælder os alle sammen uden undtagelse - alle vi, som blev døbt til at tilhøre ham. Ja, vel også alle de an-

dre, hvis ellers Guds kærlighed er både betingelsesløs og grænseløs, som evangeliet forkyn-der det.

Somme tider er det godt at minde hinanden om, at vi alle er under den samme faderlige kærlighed.

Selvfølgelig kan vi ikke lade være med at kæmpe lidenskabeligt for det, som vi tror på. Vi må nu engang være politiske i vores liv med hinanden, hvis sandheden skal frem, men ind i vores politiske kamp skal der til stadighed lyde denne kærlighedserklæring fra vores inderste ophav - fra livets Gud.

En gang imellem skal vi samles på et andet grundlag end magtkampens - standse op et øjeblik og møde hinanden på kærlighedens grund. Det kan vi godt.

Lægge våbnene fra os i det dertil indrettede våbenhus og for en kort stund være sammen på fredens og kærlighedens vilkår.

Det ville nok give både det enkelte menneskes og ikke mindst folkets liv en dybere dimension.

Lad os bare holde fast ved konfirmationen og den dejlige fest, som knytter sig til den - bare det ikke går sådan, at konfirmationen kommer til at overskygge dåben.

Bryllup og begravelse

Siden tidernes morgen har der knyttet sig religiøse ritualer til livets højdepunkter som fødsel, overgang fra barn til voksen, ægteskabets indgåelse og døden.

Og kirken har naturligt nok forsøgt at imødekomme dette religiøse behov, som mennesker har i disse vigtige situationer - eller skulle man være barsk og sige "havde"?

For vi kommer jo nok ikke udenom, at begrebet "højtid" som tidligere spillede en afgørende rolle i menneskers liv, ikke længer synes at have den samme betydning.

Det religiøse spiller ikke den samme rolle i dag som for bare 100 år siden, hvilket bevirker, at de tidligere religiøse fester og højtider mere og mere bliver til ceremonielle forestillinger, hvis værdi bestemmes - ikke som tidligere af deres religiøse og dermed livsvigtige indhold - men snarere af deres underholdningsværdi.

Følelser, stemninger og til dels også intellektuel fornyelse spiller hovedrollen ved sådanne ceremonier, hvis heldige afvikling står og falder med de optrædendes evne til at få de rigtige stemninger manet frem.

Vi har i det foregående søgt efter det evangelisk-lutherske indhold i dåben og konfirmationen, hvilket ikke voldte vanskeligheder for dåbens vedkommende, mens konfirmationen var misforståelig.

Det samme kan måske siges at gælde for brudevielsen i kirken.

Hvad er det, der sker?

Ja, der sker jo noget juridisk, idet kirkens præster er vielsemyndighed på linie med borgmestre, skibskaptajner og andre, så det ægteskab, der indgås i kirken, har juridisk gyldighed.

Dertil kommer, at et kirkebryllup er en offentlig gudstjeneste - altså ikke et privat familieforetagende.

Det er altså en handling, som foregår i menighedens fællesskab.

Fra gammel tid har ideen med kirkebrylluppet været den, at kirken på denne måde sagde god for den ægteskabelige samlivsform - ja ligefrem henførte netop det monogame, livslange ægteskab mellem mand og kvinde til en guddommelig orden, hvilket naturligt indebar en fordømmelse af andre samlivsformer - eksempelvis det polygame ægteskab, ægteskab mellem to personer af samme køn eller det ægteskab, som blev afbrudt af anden årsag end dødsfald.

Man må så spørge, om det er en holdning, som er forenelig med det kristne budskab, som bar-

nedåben forkynder om Guds uforbeholdne kærlighed til alle og enhver?

Er det rigtigt, det som kirken siger om det livslange, monogame ægteskab mellem mand og kvinde, at det er en guddommelig orden i modsætning til alle andre ordninger?

Eller er denne samlivsform blot den mest hensigtsmæssige for samfundet under de givne forhold?

Spørgsmålet er blevet meget aktuelt i disse år, hvor ægteskab mellem to personer af samme køn har fået lovgivningsmagtens velsignelse - mere eller mindre - det såkaldt "registrerede partnerskab" - og spørgsmålet er blevet rettet direkte til kirken:

"Vil kirken indføre et vielsesritual for en anden samlivsform end det monogame ægteskab mellem mand og kvinde?"

Som debatten tydeligt har vist, er kirken i et dilemma.

Det var kirken allerede dengang, den blev spurgt, med hensyn til det livslange:

"Vil kirken vie fraskilte?"

I begyndelsen sagde de fleste præster klart nej - men lidt efter lidt var det, som om man indrettede sig efter de givne forhold, og i dag er det vel de færreste præster, der benytter sig af deres ret til at sige nej til at vie fraskilte.

Vil det gå ligesådan med de registrerede partnerskaber?

I øjeblikket er det under trussel om afsked nærmest forbudt præsterne at vie bøsser og lesbiske i kirken!

Måske står vi her ved et spørgsmål, som rokker ved hele statskirkens fundament.

For hvad er egentlig kirkens opgave i samfundet?

Er det dens opgave at billige eller misbillige diverse forhold i samfundet, eller skal den være holdningsløs og alene koncentrere sig om sin

opgave: at forkynde evangeliet om Guds uforbeholdne kærlighed til alle mennesker?

Staten understøtter kirken økonomisk, og man kunne jo nok få den tanke, at statsmagten gerne ville have noget til gengæld for denne støtte udover hals- og håndsret over kirken.

Det kunne være dette, at kirken sanktionerede det bestående system eller sagde god for alt det, som lovgivningsmagten gennemførte.

Men kan man bruge en evangelisk-luthersk kirke til det?

Harmonerer det med budskabet om Guds kærlighed?

Dilemmaet i kirken skyldes måske, at det var en fejl, man gjorde, dengang man indførte brylluppet i kirken og gjorde kirkens præster til vielsesmyndighed.

Det var nok en overvejelse værd, om kirken nøjedes med at være "velsignelsesmyndighed", således at kirkedøren stod åben for alle og enhver, der ønskede at høre Guds velsignelse over deres liv - også ved livets højdepunkter.

Det ville måske harmonere bedre med budskabet.

Men vil staten finde sig i det?

Der melder sig overordentlig mange spørgsmål i forbindelse med kirkebryllupper, men hvordan det nu end forholder sig, så har kirken også ved et bryllup en god lejlighed til at forkynde evangeliet og udtale Guds velsignelse og inddrage nogle mennesker, der står ved en skelsættende begivenhed i deres liv, i menighedens forbøn.

Dette sidste gælder i høj grad også for begravelsen.

Også her påtager kirken sig et arbejde for staten, idet kirkens præster også er statens begravelsesmyndighed.

Men langt vigtigere er det, at præsten her gennem samtaler med døende og med efterladte og

ikke mindst ved højtideligheden i kirken får lejlighed til at forkynde netop Guds uforbeholdne og grænseløse kærlighed - en kærlighed, som selv døden ikke kan få bugt med.

Den evangelisk-lutherske kirke forkynder de dodes opstandelse - ikke sjælenes opstandelse, som det er blevet moderne i vores rationelle tidsalder, men kødets opstandelse.

Det er som om, man ikke vil lade sig nøje med et sjæleliv efter døden men holder fast ved den stærke om end uforståelige påstand, at mennesket opstår i en helt ny skikkelse - sådan som Kristus opstod - ikke som en ånd, men som én disciplene kunne røre ved og spise sammen med.

Det er igen denne grænsesprængende kærlighed, som får os til at håbe og tro det umulige - ikke bare antage det sandsynlige.

Derfor er sjælevandringslæren med den tale om en sjæl, der vandrer fra legeme til legeme nok tilsyneladende så spændende, at den har slået an her til lands, men den har dog ikke det fjerneste med kristendom at gøre, for det er simpelt hen ikke en kristen tanke at adskille sjæl og legeme - det er filosofisk tankespind!

I virkeligheden er sjælevandringslæren noget af det mest uhyggelige, man kan tænke sig, og som sådan blev den da også opfattet i sit moderland, Indien.

Der er selvfølgelig ingen, der ved noget om, hvad der er på den anden side døden, men det spiller en afgørende rolle for vores menneskeliv, hvad vi tror på - også om vi er overbeviste af naturvidenskaben om, at der intet som helst er.

Her er der ikke tale om at have ret i sin anskuelse, men her er under alle omstændigheder tale om en tro på noget.

Og dette "noget" eller "ingenting" påvirker os her og nu.

Kirken har ofte fremført den modsatte holdning, at livet her og nu kom til at påvirke livet efter døden.

Talen om en eller anden form for retssag efter døden, hvor de onde straffes og de gode belønnes, har med rette fået mennesker til at vende sig med afsky fra kirkens gudstjeneste, og tanken negligerer da også fuldstændig det aller mest centrale kristne budskab om Guds grænseløse kærlighed - ikke blot mod elskværdige mennesker men mod alle og enhver.

Den kærlighed, som hele påskebegivenheden handler om.

Når den rædselsfulde hævnergud har kunnet vinde indpas i kirken og såmænd også i dens skrifter, hænger det sammen med menneskers evne til at slå politisk mønt af hvad som helst - det er et ganske godt magtmiddel at kunne hen vise til helvedes flammer, hvis de andre ikke opfører sig hensigtsmæssigt.

Men hævnmotivet skal måske også ses som et naturligt og sundt udtryk for had mod de magter, som vitterligt virker livsødelæggende.

Hvem ville ikke gerne se det menneske brænde i helvede, som bevidst smadrer og forkrøbler din egen eller dines tilværelse?

Det er måske meget nemt og letkøbt at forkynde kærlighed, når man ikke har noget særligt i klemme?

Men i kirken skal denne guddommelige kærlighed altså forkyndes - også når vi har mest lyst til at forkynde alt andet end kærlighed.

Den skal forkyndes ved dåben - ved konfirmationen - ved brylluppet og ved begravelsen - ellers forstener kirken i holdninger og meninger og tomme ceremonier.

Og som kirken - således også samfundet!

Inger Bang
Erik Fonsbøl
Hans Aage Jespersen

Birgit Sonne Andersen

Sognelivet i Føns

Hvad er landsbyliv?

Hvorfor vælger nogle, også unge mennesker med børn, at flytte til en landsby, hvor der som i vores tilfælde ikke engang er en skole?

Nogle tænker nok ikke så meget over det.

Der er det rigtige hus til den rigtige pris på det rette tidspunkt, og så bliver det Føns, man flytter til.

For en del er det vel en eller anden romantisk forestilling om bindingsværkshuse og gadekær og lyse sommeraftener. Men virkeligheden er en anden. Besværligheder med transport af børn til skole og fritidsvirksomhed. For lille og for dyrt udvalg i den lokale butik. Lang og besværlig vej til arbejde om vinteren i dårligt føre. Frygteligt nysgerrige naboer.

Men der må da også være fordele, der opvejer ulemperne?

Ja, i vores landsby er det meget svært at forblive anonym (det vil nogen måske ikke opfatte som en fordel, men det gør vi "gamle" fønsere).

Den "utålelige" nysgerrighed gør også, at man henvender sig til nyttilflyttere - så at sige giver dem en chance.

Hvis man ved disse første henvendelser forbliver reserveret eller ligefrem afvisende, ja, så bliver man lige så ene og isoleret som i en storby.

Har vi svært ved at acceptere, at nogle ønsker at holde sig for sig selv?

Så synes vi, de er sære, for vi er jo da så dejlige!

Tager man imod med imødekommenhed, bliver man meget hurtigt en del af fællesskabet - eller fællesskaberne. Der er nemlig mange for-

skellige cirkler, i hvert fald i Føns, men på et eller andet sted berører disse cirkler hinanden.

En meget stor rolle i fællesskabet spiller landsbyens forsamlingshus - her i Føns den nedlagte skole.

Ved en nærmere gennemgang af indbyggerne - og vi kender jo alle, flere er vi ikke - viser det sig, at det er meget få, der ikke på en eller anden måde kommer til noget i skolen.

Børneklubben, hvor de unge mødre kommer sammen med børnene og lærer hinanden at kende. Kniplekursus og sykursus, hvor en masse damer mødes. Privatorganiseret motionsgymnastik og aftenskolegymnastik. Fønsoniorkestret, som er berømt uden for landsbyens grænser. Ældreklubben for Føns og Udbys pensionister. Kortklubben, hvor byens modne herrer mødes. Beboerforeningens foredrag. Bankospillene. Beboerfester, dilettant og revy, hvor man hele tiden forsøger at få nye med.

Nogle går til det hele, nogle går kun til en enkelt ting, men på den måde får alle kontakt til mindst én gruppe andre mennesker i landsbyen.

Hvis vi ikke havde lokalerne, hvor alt dette kunne foregå, ville en stor del af fællesskabet - det at komme hinanden ved - forsvinde.

Desuden er der, som i ethvert samfund, private aktiviteter:

Føns Frivillige Brandværn, en selskabelig forening af herrer, der mødes en gang om måneden på det lokale hotel. Private kortklubber og selvfølgelig almindelig selskabelighed.

Et lille samfund som vores kan slet ikke undvære originaler, eller hvad man nu skal kalde dem. De, der kan få skøre ideer og forstår at få andre til at gå med på dem.

De, der med stor entusiasme kan få rusket op i os.

Eksempel:

Da der første gang skulle laves en Sct.Hansrevy, var vi nødt til at skulle leje et

stort telt, og det ville koste mange tusinde kroner.

De penge skulle findes et sted - ja, så fandt man på at lave et loppemarked. Det var dengang, der endnu var økonomi i det.

Den lokale antikvitetshandler var så flink at lade gruppen få et helt dødsbo, og som man dog knoklede med at hente ting, sortere, flytte dem igen til skolen (den uundværlige), stå og sælge.

Sikken et arbejde, og hvor var det sjovt! Nej, hvor vi lærte hinanden at kende.

Eller da vi skulle bygge og opstille den verdensberømte heks og lave revy igen. Alle mand kom af hus, nogle for at hjælpe, nogle for at se på, men alle snakkede med hinanden.

Og det kan lade sig gøre at få alle med, fordi man kan se et formål med det store arbejde. Men ideerne og begejstringen kom fra en enkelt person, som vi slet ikke kan undvære i landsbyen.

Vi tør godt påstå, at hvis man føler sig totalt isoleret, så er det ens egen skyld!

Men havde vi ikke skolen, var der en masse af ovenstående, som ikke havde eksisteret.

En anden ting, som vi dårligt kan undvære, er vores butik, for Føns' vedkommende Brugsen.

Hvis der ikke er et sted, hvor vi kunne handle lokalt, ville vi ikke kunne få så stor berøring med hinanden.

Det er i Brugsen, vi hører, hvorfor ambulancen kørte til Skovløkken, og at de nye i nr. 14 venter en lille, og at nu har Jensen 60-års fødselsdag. Og vi kan der diskutere, hvem der skal have en gave, hvem der samler ind, hvor meget vi skal give osv.

I øvrigt en ting der giver årsag til ustandselig mukken, fordi man ikke kan blive enige om nogen ting.

Er det mon specielt her i Føns?

I Brugsen kan vi sige dav til dem, vi ellers ikke har noget at gøre med og få en snak og

finde ud af, at han/hun nu slet ikke er så mærkelig, som vi troede.

Det er nok også der, man f.eks. kan få luftet, at man mangler nogen til at passe ens barn i en snæver vending. Det er der nogen, der hører, og de foreslår så den og den, og så kan man spørge direkte.

Men uden de indledende kontakter ville man ikke vide, hvad man skulle gøre.

Rent praktisk kan man ikke undvære Brugsen.

For de mennesker, der ikke arbejder ude, ville det være frygteligt besværligt absolut at skulle udenbys hver gang der skulle handles.

Kirkeliv/Religiøst liv

Vi mener heller ikke, at vi kan undvære kirken.

Der bliver vores børn døbt. Hvorfor?

Ja, vel mest fordi det er en tradition. Sådan noget gør man uden egentlig at gøre sig klart, om det er fordi, man tror på noget.

(I hele det følgende har vi generaliseret. Vi ved godt, at der er troende personer, der måske vil føle sig stødt over, hvad vi her skriver, men vi mener alligevel, at vi udtrykker "de flestes" holdninger.)

I den lokale kirke bliver børnene konfirmeret - igen fordi det er en tradition, og det er nok sværere for både børn og forældre at sige nej end at sige ja og være som de andre.

For de fleste børn og forældre er konfirmationen en fest, der markerer et punkt i et livsforløb og ikke noget, der er forbundet med tro. For de fleste - naturligvis er der nogle, for hvem den kirkelige handling virkelig er det vigtigste.

Bryllup? Ja, det er noget mere romantisk at stå brud i en landsbykirke. Igen - for de fleste er det romantik, for de få en sag om tro.

Endelig er det jo også rart at vide, hvor man skal begrave bedstefar, når hans tid kommer.

Så vores smukke landsbykirke, den kan vi ikke undvære.

Nu er der forskel på kirkebygninger. vi ville nok have et andet forhold til en moderne kirke.

De fleste får, når de træder ind i en gammel kirke, en fornemmelse af fred, ro, harmoni, som de ikke får ved at gå ind i et moderne kirkerum.

Vi er nødt til igen og igen at sige "de fleste", for der er også nogle, der, når de nødvendigvis må gå i kirke, føler sig dårligt tilpas - som om en klam hånd hviler over dem.

Hvorfor?

Selv om måske ingen af parterne tror på noget - hvorfor får de så disse følelser?

Kunne vi bære, at præstegården stod tom - at præsten boede i Nr. Aaby eller Udby?

Ja det kunne vi vel nok. Kirken og landsbyen kunne godt fungere endda. Men det er et stort plus for landsbyen, at præsten bor og arbejder her. Det giver vores landsby en vis status. Desuden er det godt at blive "betjent" i kirken af en præst, der kender én.

En præst kan også i kraft af sin uddannelse og sine meninger være igangsætter på mange områder af ikke-religiøs art og på den måde være af stor betydning for samfundet.

Præsten kan være den landsbyoriginal, der er omtalt tidligere, og desuden er det vel også en del af hans arbejde og virke som den samlende i sognet.

Vi kan vel også lidt provokerende sige, at det at skifte præst er som at skifte læge - vi ved, hvad vi har, han kender os på godt og ondt, men vi ved ikke, hvad vi får.

Når vi nu er så glade for vores kirke og vores præst, hvorfor går vi så ikke noget mere i kirke?

Er det fordi, vi har det så godt med os selv, at vi ikke har behov for det?

Er det fordi der om søndagen er så mange andre ting, som vi også skal nå?

Prioriterer vi forkert?

Det, man vil, kan man vel altid få tid til?

De fleste i en landsby går i kirke en gang imellem. Det hører med til landsbykulturen. Det er hyggeligt, og når man så ovenikøbet kan få en god prædiken - så hvorfor ikke?

Men er det ikke mere, fordi det er en del af det at bo i en landsby, end fordi vi er dybt religiøse?

Og i øvrigt er det vel den del af fællesskabet, hvor vi faktisk ikke skal yde noget - undtagen at bruge den time, det tager.

Bønderne går til høstgudstjeneste.

Er det virkelig for at takke Gud?

Ja, for nogle få, men for de fleste snarere fordi det gør MAN.

Det med kirkegang er nok ligesom når vi spiller

i tips og lotto og køber lodsedler:

Vi tror egentlig ikke på, vi vinder, men det kunne jo være...

Det hænger nok også sammen med en vis ansvarsfølelse, ligesom når vi går til foredrag i skolen. Det bør vi deltage i, når nu tilbuddet er der, og vi går hjem med en tilfredshed både efter foredrag og gudstjeneste. Vi har hørt noget godt, og vi har levet op til visse krav, vi stillede til os selv.

I gamle dage skulle der være mindst én person fra hver husstand repræsenteret ved søndagsgudstjenesten. Om vedkommende så sad og sov, gjorde mindre.

Var det mere ærligt end i dag, hvor folk går i kirke uden at gå til alters?

Hvis man går i kirke for at høre Guds ord, kan man vel også tage nadveren med?

Det, at mange ikke tror på Jesu Legeme og Jesu Blod, er måske en bekræftelse af, at man ikke kan forstå, at der er mere, end vi fatter. Vi vil ikke forstå, men alligevel tror vi, at der må være et eller andet ud over os selv: en Gud - en højere retfærdighed - et eller andet.

I ulykkelige situationer søger mange jo kirken.
Tilbage til udgangspunktet:
Der kommer for få i kirken.
Skal gudstjenesten laves om?
Meget delte meninger:
Kirkens ritualer er en tradition, der skal holdes fast ved. Det er dejligt at komme i kirken og høre de kendte salmer.
Får man de yngre mennesker i kirke ved at lave gudstjenesten om?
Jamen når folk nu har så meget søndag formiddag, så lad os få nogle aftengudstjenester!
Ja, der kommer flere, ingen tvivl om det. Men er det med den rigtige motivation?
Det er igen som tidligere nævnt:
Det, man brænder for, det har man tid til!
Er man så den rette kirkegænger, fordi man har tid om aftenen men ikke om formiddagen?
Martha og Maria!
Det må være præstens vurdering. Vil han have både de ægte troende og de vaklende.
Vil bjerget ikke komme til Muhammed osv.
Når vi nu er så dårlige til at gå i kirke, kan og vil vi så overhovedet gøre noget, hvis vi bliver konfronteret med en beslutning oppefra (altså Kirkeministeriet - ikke højere!), om at kirken lukker og præsten skal rejse?
Kan og vil vi gå i protest med bannere og slagord et eller andet sted hen?
Nytter det?
Kan vi mobilisere personer nok?
Vi tvivler.
Kunne vi lave en valgmenighed?
Så bliver det noget med at betale meget mere, end vi gør nu, hvor allerede en del melder sig ud af folkekirken.
Er vi nok her i Føns, der ville være interesse-rede i selv at holde præst og kirke?
Hvad så hvis kirken lukkes?
De få, der kommer der virkeligt af behov, kunne jo bare tage et andet sted hen.

Så kan vi lave kirken om til et koncerthus - orgelet er der jo, og akustikken er vist udmærket! Så kunne der spilles klassisk og jazz og pop og beat, og hvad det alt sammen hedder.

Eller kirken kunne blive et museum.

Så kunne f.eks. cykelturisterne bruge det nye graverhus til at tage bad i og sidde og hygge sig over en madpakke og en øl (købt i Brugsen!) eller en kop kaffe.

Vi kunne selvfølgelig også rive bygningen ned og sælge stenene og kirkestolene. Det ville være lækkert med et par af de lange kirkestole i gildesalen, ikk?

Eller... Ja, hvad kan man gøre med en lukket kirke?

Og kirkegården? Byens flotteste udsigt er oppe fra kirkegårdsdiget. Så kunne vi jo bygge et hotel deroppe og så begrave bedstefar i Nr. Aaby eller Udby.

Hvorfor er interessen for kirken faldende?

Har vi det for godt?

Se i østlandene, hvor kirken har været undertrykt i mange år, og hvor det nu viser sig, at den blomstrer og har levet i trængselstider også.

Tager vi kraftigere stilling til religion, når vi bliver presset af sult og ulykker?

Har vi så større behov for noget at tro på?

Kan menighedsrådene gøre noget for at øge interessen ved at blande sig mere i landsbylivet?

De har jo offentlige penge at forvalte og gøre godt med og kunne indgå i lokalråd.

Generelt er det nok en god ide, men lige netop her i Føns er det ikke nødvendigt.

De ting, som et menighedsråd kunne beskæftige sig med, er her:

Børneklub, ældreklub - og medlemmerne af vores menighedsråd er ikke en eksklusiv skare, men mennesker, vi allesammen kender fra andre sammenhænge.

Vi kunne dog tænke os, at menighedsråd og beboerforening gik sammen om foredrag, da det er vores påstand, at det er én gruppe, der kommer til foredrag i præstegården, og en helt anden, der kommer til foredrag i skolen.

Som afslutning vil vi give mange roser til det nye sogneblad.

Det er en fin ide at integrere landsbyliv og kirkeliv til sogneliv.

Karin Hansen

Poul Hansen

Birte Holmgaard

Mogens Holmgaard

Gerda Jeppesen

Verner Jeppesen

Olaug Kirketerp

Kirsten Rande-Jørgensen

Tegninger: Annette Hansen

Sognelivet i Husby og Ørslev

Landsogdenes nyere historie lægger op til en vurdering af landsogdenes overlevelsesmuligheder i fremtiden.

Udviklingen i Husby og Ørslev sogne efter 2. verdenskrig har gjort, at indbyggerantallet er ca halveret.

Det har haft stor betydning for sognelivet, at landbruget blev mekaniseret. Der skete store strukturelle ændringer som sammenlægning af landbrug og store industrielle husdyrhold på enkelte gårde med kun få beskæftigede.

Godserne Wedellsborg og Tybrind blev affolket for karle og piger, der fik beskæftigelse i industri, handel og kontorlag i byerne.

Kommunalreform og kommunesammenlægning i midten af tresserne betød, at Husby og Ørslev blev en del af Ejby storkommune.

By- og landzonenloven var medvirkende til, at der ikke blev bygget nye boliger i landområderne, mens tid var, for at opretholde befolkningsgrundlaget for nærbutikker og skoler i lokalområdet.

Skolerne i Husby og Ørslev blev nedlagt og børnene henvist til skolerne i Tanderup og Ejby.

Der blev oprette kollektive busruter til skolekørsel m.v.

Købmandsbutikkerne blev udkonkurreret af billige tilbudsvare fra supermarkederne i de større byer, så der i dag ikke er nogen nærbutik i de to sogne.

Kultur- og foreningslivet i sognene har sin udfoldelse omkring forsamlingshusene.

Husby har en borgerforening og en idrætsforening med stor aktivitet, mens Ørslev forsamlings-

shus kun har enkelte aktiviteter og private fester.

Fremtiden for sognelivet

Hvordan tegner fremtiden sig for Husby og Ørslev sogn, hvis befolkningen bliver yderligere reduceret?

Vi forudsætter, at der ikke er plads til en udvidelse af de økonomiske midler (kirkeskat) og andre kommunale tilskud til f.eks. forsamlingshuse m.m.

Der kan komme en reaktion på skattetrykket ved, at man melder sig ud af folkekirken - især folk med store indkomster.

Fremtiden for kirken og kulturlivet i sognene ser ikke alt for positiv ud.

Befolkningsudskiftningen er større nu end tidligere på grund af landbrugsnedlæggelser, og folk skifter oftere bolig, end de gjorde tidligere. Ældre flytter fra landdistrikterne ind til byerne, hvor serviceniveauet er betydeligt større.

Dette stiller store krav om nytænkning fra befolkningens og kirkens ledelse, hvis de små sogne skal kunne opretholdes, som de er i dag.

Hvis vi ikke kan bevare sognene, hvad så med vore landsbykirker, som snart er det eneste, der holder sognene adskilt fra hinanden?

Skal vore smukke gamle landsbykirker være bryllups- og begravelseskirker?

Skal der kun holdes gudstjeneste en gang om måneden, eller skal kirkerne i højere grad integreres i kulturlivet, end de er i dag?

Man bør ikke sammenlægge kirker - kun samarbejde.

Hver kirke skal have sit eget menighedsråd.

På længere sigt kan skoledistrikter m.v. måske være med til, at der ændres ved grænser på kirkesognene? Har vi råd til at holde liv i kirkerne?

Hvis de økonomiske midler ikke er til stede på grund af nedskæringer og udmeldelser af folke-

kirken, kan en nedskæring af gudstjenesten til f.eks. en gang om måneden blive nødvendig, fremfor helt at lukke for de kirkelige handlinger.

Hvad kan vi gøre, når man som f.eks. i Ejby kommune har 10 kirker til ca 9.500 indbyggere?

Vi bør samarbejde bedre over sognegrænserne om skole og kirkeaktiviteter. Konfirmationsforberedelsen bør og må ikke skille skolebørn fra hinanden, hvilket også betyder øgede transportudgifter for skatteborgernes penge.

Hvad kan vi gøre for at bevare kulturlivet i sognene?

Oprettelse af lokalråd kan være en mulighed for at styrke det lokale samfund i landsognet og være bindeled til kommunalbestyrelsen i Ejby, så evt problemer og ønsker hurtigt kan drøftes.

De praktiske ting omkring forsamlingshus og sportsplads er en oplagt opgave for et lokalråd at administrere.

Ændring af pastoraterne

Fra januar 1990 er det biskoppen, der har den endelige afgørelse, hvis der skal ske ændringer i præsteembeder indenfor hans stift.

Der er det samme antal stillinger som hidtil, hverken mere eller mindre, men hvis byområder med stor befolkningstilvækst gør krav om at få en præst mere, kan det kun ske, hvis stillingen spares et andet sted i stiftet.

Skal der ske ændring af pastoraterne på Vestfyn?

Og kan det få betydning for Husbys og Ørslevs samarbejde med Udby og Føns sogne?

Vi i gruppen mener, at et præsteembede bestående af Tanderup, Husby og Ørslev vil være den bedste løsning, da der består et nært og godt samarbejde om skole, kultur og idræt indenfor dette område.

Men hvis der skal ændres noget, så skal de berørte menigheder og menighedsråd høres, og der skal gøres et meget grundigt forarbejde.

For at det skal kunne lykkes at ændre pastoraterne på Vestfyn, må der ikke tages hensyn til de berørte præster og deres nuværende geografiske områder.

Hanne Bang Andersen
Sigrid Ellegaard
Flemming Hansen
Anthoni Høeg
Peder Nørregård Hansen
Ole Larsen

Sognelivet i Udby

Udby sogn er et udpræget landsogn med mange små og store landbrug fordelt i fire landsbyer:

Udby, Rolund, Ronæs og Viby.

Kirken

Beboernes fælles tilholdssted er Udby kirke, og den har stået i ca 800 år.

Der er sket meget i alle de år, uden at kirken har forandret sig væsentligt. Der bor måske lige mange mennesker, men det kan næsten se ud, som om de er blevet mere materialistiske i takt med industrialiseringen.

Alle har så travlt med at arbejde til hverdag og holde fri om søndagen uden at tænke på kirken og kristendommen.

Vi må ikke kassere alt, hvad slægterne før os har levet for og bygget deres tilværelse på.

Kirken er ikke for særligt indviede eller hellige. Den er åben hver dag, og alle kan gå ind og sætte sig og fundere over tilværelsen eller nyde det store, stille rum.

Om søndagen ringer kirkeklokken for at invitere til gudstjeneste. Man behøver kun at tage imod invitationen uden anden indsats end at gå derhen og deltage.

Kirken skal ikke bare være til pynt. Den må gerne bære præg af, at der kommer mange mennesker.

Men så koster det jo også at vedligeholde den.

Har vi råd til det?

Har vi råd til at lade være?

Vi vil i hvert fald ikke være med til at sælge kirken - den skal være der, når vi har brug for den.

De fleste mennesker tænker på kirken, når de har fået et lille barn.

Barnet skal da døbes, og det kan præsten gøre i kirken.

Desværre går det ofte sådan, at mange glemmer kirken i nogle år, indtil barnet skal konfirmeres - så er der brug for kirken igen.

Hvordan skal man gøre disse mennesker begribeligt, at kirken også kan bruges en ganske almindelig søndag?

For vore børns og efterkommeres skyld må vi være med til at bevare kirkelivet som en del af sognelivet.

Forsamlingshuset

I Rolund ligger der et andet samlingssted, forsamlingshuset, som er blomstret op efter stiftelsen af beboerforeningen, hvis fornemste opgave er at arrangere aktiviteter for alle sognets beboere.

Hidtil har der været god tilslutning til møder, sport og fællesspisning.

Som noget nyt er der oprettet en fritidsklub for små og store børn samt en madklub for alle.

Mange børn er mødt op og har deltaget i bl.a. juleklip og fabrikation af fastelavnsris.

Hvis man vil have sognelivet til at udvikle sig, må man prøve at aktivere børnene, så de får grunden lagt til at videreføre det kulturelle liv.

I madklubben kan man komme og hygge sig, og der er lagt op til, at det er mænd, der står for madlavningen.

På skift sørger 5-6 personer for tilberedningen og serveringen - de øvrige deltagere betaler omkostningerne

Den slags arrangementer er rigtignok ikke efter gammel skik, hvor man gik til foredrag i forsamlingshuset, men hvem ved, hvad det hele kan ende med?

Måske kan vi få noget mere lødigt puttet ind i de mennesker, som har fået noget godt i maven?

Landsbylivet før og nu

Før var landbruget grundlaget for lokalsamfundet, men faktisk var alle beboere afhængige af hinanden og fik skabt et sogn, hvor der skete noget både før og efter fyraften.

Omgangsformen har ændret sig.

Man kender måske kun naboen på hans bil eller hans hus. Det er en overfladisk måde at kende sine medmennesker på.

Før i dage følte man nok større ansvar for hinanden, fordi man følte samhørighed med naboen.

I dag er vi mere præget af tilbageholdenhed og væren sig selv nok.

Måske har vi ikke de samme interesser og meninger, men netop derfor kunne vi da have så meget mere at tale med hinanden om.

Hvordan kan man komme tættere på hinanden uden at sidde lårene af hinanden?

Landsbylivet har ændret sig.

Hvor der før var arbejdsfællesskab, er der nu fritidsfællesskab.

Udskiftningen af beboerne i husene og på gårdene har bevirket, at mange tilflyttere har arbejde udenfor sognet.

De føler måske ikke noget særligt kulturelt ansvar for sognelivet, men hvor længe er man tilflytter?

Alle er nødt til at gøre en indsats for at skabe en tilværelse, som er attraktiv.

I en landsby eller et landsogn er der ikke flere beboere, end at de har mulighed for på en naturlig måde at lære hinanden at kende.

Det kan ikke undgås, at der bliver sladret, men det er ikke altid negativt eller ondt. Den gode sladder over hækken er udtryk for interesse for naboens ve og vel.

Den onde sladder er derimod nedbrydende og hård mod dem, det går ud over. De har ikke rigtig mulighed for at forsvare sig.

Foreningerne

I Udby sogn har der været mange foreninger, som var kendt ud over sognets grænser.

Vi kan nævne foredragsforening, skytteforening og ungdomsforening.

Desuden var der bestyrelser til at tage sig af den daglige drift i sognet, f.eks. sogneråd, menighedsråd, sygekasse, elektricitetsværk og vandværk.

I dag er der bestyrelser for beboerforeningen og vandværket samt et menighedsråd.

Udby sogn er blevet en del af Nr. Aaby kommune, som påtager sig det administrative omkring skat og veje.

Sygekassen er overdraget til den offentlige administration, og elektriciteten udgår fra store, centrale steder.

Vi ønsker ikke "gamle dage" tilbage, men vi holder heller ikke af at se vores lille sogn blive tværet ud og opslugt af stordrift.

Vi ser gerne, at i hvert fald stednavne bibeholdes for vore efterkommere. Ligeledes vil beboerne gerne påtage sig ansvar og pligter for at være medbestemmende omkring kirke, beboerforening og vandværk.

For nylig har lystfiskerne dannet en forening, som påtager sig at holde øje med miljøet og vandforureningen i Viby å.

Der er også oprettet en lokalhistorisk forening, som vil prøve at holde sammen på fortiden for fremtiden.

Som noget meget nærliggende har lokalhistorikerne inddraget den forhenværende Rolund skole til hovedsæde.

Ingen tror nemlig på, at der kan genoprettes en skole i vort sogn. Ej heller er det god politik at oprette industri i de nedlagte landbrugsbygninger.

Man kan ikke genoplive landsbyen på den måde.

Men vi ville gerne have beholdt vores sportsplads!

Pludselig kunne man læse, at den lokale sportsplads var blevet solgt og dermed nedlagt.

Man græmmes over, at beboerforeningen ikke blev spurgt til råds af storkommunens bestyrelse.

Netop i disse tider kunne der blive brug for et sted til udendørs aktiviteter for alle sognets beboere.

Er vi ikke vågne nok i de små sogne?

Vi må alle være på vagt for at værne om sognekulturen.

Det er muligvis en god ide at skæve ud over sogneskellet og mænge sig med de udensogns, som jo er i samme situation.

Fremtiden

Der er en fremtid for lokalsamfundene, bare der bliver givet tid til, at folk kan finde sig selv og en form, der passer til den tid, vi lever i.

Love og paragraffer er hæmsko for det private initiativ.

Det har sin pris at bo på landet, men de som har valgt den livsform, ønsker vel heller ikke storbyens service og fristelser overført på landsbyen?

Der er værdier, som ikke kan gøres op i penge - bl.a. lysten til at skabe og være med til at præge sine omgivelser.

Ved at stille krav til folk opnår man ofte, at de med glæde påtager sig opgaver, som styrker sognefællesskabet.

Det kan se ud som en håbløs umulig opgave at holde sammen og bevare et fællesskab, når man bor på et sted, hvor alt er forsvundet i løbet af den sidste menneskealder: skole, forretninger, sognefoged og sogneråd.

Der er kun kirken tilbage.

Just fordi kirken står så ene tilbage, kunne der være grund til at lade den og søndagsgudstjenesten urørt.

Folketallet i yderdistrikterne er dalet, men det er ikke en naturlov, at det derfor bliver ved med at falde.

For beboerne i de mindste landsogne er der ikke andet at gøre end at stå ved det, vi har og slås for det.

Hvem kan tåle at nedlægge deres eget sted og lukke deres egen kirke?

Hvordan skal man svare for sig, når man en gang skal gøre rede for, hvordan man forvaltede det, som fædrene gav os i arv, og som har bestået i tusind år - og som alle tidligere slægter, der alle var fattigere end vi, har haft råd til at tage vare på og vilje til at beholde?

Det kunne være vores fælles opgave at bevare det, der er - det, vi har, og det som vi altid før har haft råd til at have - fordi vi vil have råd, og fordi vi ikke vil være bekendt, at kirken skal stå tom og tavs

Man skal tro, man er noget!

På forhånd er man intet, men måske bliver man noget, hvis andre lægger mærke til en.

Kilder:

Præsteindberetninger til Ole Worm II (1623-25) v/ Frank Jørgensen. Landbohistorisk Selskab 1974.

Fynske Minder 1960.

Skik og Sæd hos Bønderne sidst i 18. og først i 19. århundrede.

De kendte manuskripter af Eskild Sørensen (Gelbjerg) 1771-1835 v/ Laust Kristensen. Landbohistorisk Selskab okt. 1989.

Vildtreservatet Gamborg Inddæmning (Undersøgelse og driftplan af Erik Poulsen.). Vildtbiologisk Station, Kalø 1982.

Odense Amts bebyggelsesnavne v. J.Kousgaard Sørensen 1969.

Danmarkshistoriens Hvornår skete det? v. Kaj A. Petersen 1985.

Danske Kalkmalerier, Nationalmuseet , Chr Ejlers Forlag .

Fynske Årbøger

Ewald Tang Christensen: Danske Sagn II og III.

Indberetninger til Nationalmuseet.

Bidrag til Udby sogns historie, Vedel Simonsen 1832. Landsarkivet, Fyn.

Om Udby sogns hoveri til Tybrind se:

Skik og Sæd hos bønderne (De kendte manuskripter af Eskild Sørensen 1771-1835). Laust Kristensen 1981.

Fyns Bispearkiv, Vends Herreds breve 1550-1711. La.F.

Vend Herreds Provstearkiv. La.F.

Kirkebogen f. Udby sogn 1689 (- 1748-81).

Peder Jespersen. Højbogaards arkiv.

Forarbejdet til hartkornsætningen 1844, Kort og Matrikelstyrelsen

Originalkort 1 for Udby, Rolund og Ronæs byer - opmålt 1796 eftermålt 1810 og påsat de nye matrikelnr. 1811.

Samme kort fra Viby. Skriftlige meddelelser fra Juul Christiansen, Kr. P. Hansen, Palle Blinkenberg og pastor Skovmand.

Venlige meddelere med tilknytning til Udby sogn.

Aage Andersen

Karen Andersen

Inger Marie Høj

Esben Pedersen

Kirsten Pedersen

Jens Petersen

Sigrid Petersen

Bjarne Schødtz

Lise Schødtz

Fra nutid til nytid

Arbejdsmetodeomlægning
Reorganisering
Effektivisering

Indledning

Vores samfund undergår og har undergået store forandringer i den periode, vi befinder os i.

Industrisamfundet, der for bare få generationer siden afløste et udpræget landbrugssamfund, er nu ved at ændre karakter til noget helt andet.

Ingen kan sige, hvordan fremtiden kommer til at se ud - det afhænger for en stor del af, hvad vi selv vil - men at det bliver anderledes, kan vi vist alle blive enige om.

Man taler om det postindustrielle samfund som en samlebetegnelse for det, andre kalder servicesamfundet eller informationssamfundet.

Vi går fra nutid til nytid.

Dagspressen bringer os næsten daglig information om, hvad andre gør for at gå fra nutid til nytid. Firmaer, banker m.fl. sammenlægges til store enheder alene for at overleve ved at nedbringe driftsudgifterne gennem stordrift.

Ligeså er det indenfor den offentlige sektor, hvis hele eksistensberettigelse er at betjene det øvrige samfund. Sektoren må ændre sig i takt med dette.

I denne vældige omstillingsmanøvre kan det ikke undgås, at kirken og lokalsamfundet vil blive berørt.

Den røde tråd i alle kendte aktiviteter - både når det drejer sig om den private og den offentlige sektor er ordet SPARE.

Bogstaverne i ordet er hver for sig begyndelsesbogstav til de midler, der tages i anvendelse, nemlig:

Serviceniveauændring
Personalereduktion

Folkekirken er en del af den offentlige sektor, men dens opgaveområde adskiller sig væsentligt fra de øvrige i sektoren.

Dette forhold betyder ikke, at kirken ikke berøres af omstilling.

Naturligvis påvirkes også folkekirken af den udvikling og de ændringer, der sker i vore dages samfund. Ligesom sådanne ændringer påvirker den enkeltes tankeverden og stillingtagen, således påvirkes også folkekirkens medlemmer som enkeltpersoner.

Sekulariseringen - verdsliggørelsen - stiller således kirken overfor store udfordringer.

Kirkens forkyndelse og kirkens undervisning forbliver uændret, hvad indhold angår, men samfundets hastige udvikling stiller store krav om stadig ajourføring af former og metoder.

Det kan og vil betyde ændringer i kirkens strukturelle opbygning.

Kirkens funktion i sognet

Når vi kører gennem landskabet, er det, øjet hyppigt møder, vore smukke, varierede landsbykirker.

De ligger sået ud i landskabet med mild hånd, som en landskabsarkitektonisk finish.

Prøver vi at nærme os en af disse kirker og give os tid til at gå ind i kirken, fornemmer man generationernes sus - en fornemmelse af mennesker, der alle har sat deres spor i rummet - båret deres sorger og glæder ind i rummet - og nogle ved bare at slide på stenene i gulvet.

Sæt dig på en bænk og lad tankerne vælde ind over dig, så vil spørgsmålet også melde sig:

Hvad er kirkens funktion i sognet?

Når vi tænker på kirken - hvem der kommer der, hvem der bruger den - tænker vi ofte, at det

er ældre, lidt krumbøjede og bekymrede mennesker, som lever som en delvis udgået gren på livets og samfundets træ - en gren, som snart vil falde af.

For dem er kirken muligheden for tro på det uforgængelige.

Men er det alt?

Hvornår bruger den almindelige dansker kirken?

Det sker vel til jul - på landet også til høstgudstjeneste, for sådan har man jo altid brugt det - at takke Gud for udbyttet. Det er jo en smuk tradition.

Yderpunkterne i vores liv - fødsel og død - markeres også af kirken.

Ja, så er der alle mærkedagene, konfirmation og bryllup...

Vil det sige, at kirken for ca 80% af den danske befolkning er indskrænket til en servicefunktion - til at højtideligholde vores mærkedage?

Hvad har kirken at byde på, eller hvad er der galt, siden dette budskab om KUN at modtage Guds kærlighed ikke vinder gehør?

Tidligere havde kirken en social funktion i sognet - den er væk!

Kirken deltog i den kristne opdragelse af både små og store - det meste af dette er væk!

Når præsten som en mørk, lidt fremmed og ukendt, lidt højtidelig person kommer til et hjem med en alvorligt syg for evt at tage vedkommende til alters, så vil der fra mange sider - bl.a. lægelig side - blive rettet kritik mod denne handling:

“Lad være med at tage livsmodet fra vedkommende!”

Hvad skal han så?

Kommer han på besøg på landet, hvor bedstemor er gået bort, så sidder man ved kaffen - stemningen bliver trykket, man tysser på børnene. Bedstefar taler om bedriften, en enkelt

bemærkning falder om savnet. Man taler ikke om Gud - livet skal jo gå videre, og kalvene skal også fodres...

Sådan forestiller vi os situationerne.

Men skal præsten gå rundt som en salgsgent fra dør til dør - med den anonyme distance, som salgssituationen giver?

Tidligere, da hvert sogn havde sin egen præst, deltog han i beboernes liv og færd på en helt anden måde. Han gik ud og ind i hjemmene og kendte næsten alles sorger og bekymringer og glæder, og kunne på den måde være sjælesørger.

Er kirken ikke blevet til en økonomisk administrativ faktor med en ideologisk overbygning, som er statsligt støttet og pålagt offentlig ligning med en medlemskare på 90% af den danske befolkning?

Spørgsmålet er:

Skal kirken (præster, menighedsråd og menighed) ikke deltage i socialt arbejde (børne- og ældrearbejde også på institutionsbasis)?

Foredragsforeninger og andre meningsdannende foreninger og organer?

Skal kirken ikke være synlig der?

Skal kirken ikke deltage i de styringsmæssige processer i samfundet - være aktiv i lokalråd, skolebestyrelser og kommunalbestyrelser?

Skal kirken ikke være synlig der?

Hvis kirken - og dermed menes stadig præst, menighedsråd og menighed - ikke lever i det samfund og i størst muligt omfang deltager i tværkulturelle tiltag som aktive og som katalysatorer for en hele tiden nærværende proces for mennesker i deres søgen, politisk, menneskeligt, moralsk, kulturelt, religiøst og også praktisk med henblik på ældre- og børnearbejde - vil kirken så ikke blot være en servicefunktion og et vartegn?

Med andre ord:

Deltag og skab det lokale netværk!

Præsten skal ikke nødvendigvis være involveret i det hele men være en støtte og igangsættende faktor og derved blive kendt med den størst mulige del af befolkningen, så han er på nært hold af mennesker og derfor bliver nem at opsøge som sjælesørger. Således at afstanden til kirken bliver kort for alle, der lever i lokalsamfundet.

Men da præsten ikke står som primus motor i det hele, kan han også om søndagen fortælle os, at vi måske er ved at skabe os afguder.

Er kirken, som den fungerer i dag i Danmark, ikke stået af?

Vi hører og ser den aldrig!

Er enhederne stadig for små, således at der er sogne, der ikke kan fungere på grund af svigtende kirkegang og af det administrative - for mange menighedsrådsmøder og økonomisk stillingtagen - for mange breve til provsti og stift?

Er løsningen ikke, at vi prædiker i alle kirker hver søndag, men lukker nogle på en sådan måde, at de fungerer som lejlighedskirker til bryllup og begravelse?

Så med denne forenkling og med de økonomiske ressourcer, det giver, får de menigheder, der syder af aktivitet som medlevende mennesker i et lokalt netværk og et kirkeligt fællesskab, mulighed for at støtte det fælles folkekirkelige arbejde i lokalsamfundet.

Som det er nu - vil det sige, at Guds kærlighed er reduceret til noget, der kun forkyndes om søndagen?

Undersøgelse af kirkens rolle i samfundet.

Den gamle Vesterdal Højskole fra 1880 havde i 1960 udtjent sin rolle som højskole.

Derfor oprettede skolekredsen en efterskole, der begyndte sin aktivitet i de gamle højskolebygninger i 1961.

I dag har skolen 94 elever.

Af disse har 86 deltaget i en undersøgelse om deres tilknytning til kirken og opfattelse af dens rolle i dag.

78 elever er døbt men kun 70 er blevet konfirmeret.

Begrundelsen for at blive dette dækker sandsynligvis udmærket befolkningens holdning til folkekirken i almindelighed:

“Bare for at prøve det.”

“For at bekræfte mine forældres udsagn ved min dåb.”

“Jeg havde på fornemmelsen, at jeg ville få brug for det, på en måde. Det er ikke sket endnu.

“Det blev de andre.”

“Det blev man bare.”

“Fordi jeg synes, det hørte sig til”.

“Jeg tror på Jesus.”

“For gavernes skyld.”

“Det er faktisk den eneste gang i sit liv med den kristne tro, hvor du er midtpunkt alene, og det syntes jeg ikke, jeg ville gå glip af. Det sjoveste var i kirken.”

“Fordi jeg troede, at jeg var kristen.”

“For at lære noget om Gud og derfra dømme, om jeg var kristen.”

“Tradition.”

“Fordi jeg tror på Gud på min måde.”

“Jeg ville først se, hvad forberedelserne gik ud på - bagefter følte jeg, at det var indoktrinering. Jeg var for ung.”

“Jeg måtte have noget at tro på efter min fars død. Et sted, jeg kunne sige, han var og havde det godt.”

“Fordi i et landsbysamfund skal man helst være som de andre.”

Den generelle begrundelse for ikke at blive konfirmeret er naturligt nok manglende tro (dette anføres også som årsagen til, at nogle ikke er døbt).

71 er medlem af folkekirken, 3 ved ikke, og 3 er medlem af andre kirkesamfund.

Næsten ingen elever går i kirke udenfor højtidene eller i forbindelse med dåb, begravelser o.lign. Seks elever anfører, at de går i kirke 4-6 gange om året, og kun 4 kommer i kirken mere end 10 gange årligt.

I forbindelse med disse fire er det vigtigt at notere sig, at kun den ene kommer i folkekirken, mens de andre tre er tilknyttet andre kirkesamfund!!!!

På den baggrund kan det ikke undre, at mange af de unge ikke har en færdigafklaret holdning til spørgsmålet om kirkens rolle i samfundet i dag.

Hos den gruppe, der ikke rigtig ved, hvad de skal mene, fordi man ikke har tænkt over det, siges generelt:

“En kirke er bare noget, der er der.”

“Folks opfattelse af en kirke er, at man går i kirke til en højtid.”

En gruppe af samme størrelse betragter generelt kirken som en kedelig og usmart institution og mener, de fleste unge føler, at hvis man ikke er kristen, går man ikke ind i en kirke.

Gudstjenesterne er for kedelige og bør gøres mere spændende.

Heroverfor mener 31 elever, at kirken er vigtig for mange...men ikke for mig! Man mener, at kirken er et godt holdepunkt for ældre og svagelige mennesker.

Kun ganske få mener, at kirken overhovedet har betydning for samfundet i dag. Som en udtrykker det på manges vegne:

“Den har en meget lille rolle i forhold til tidligere. Men jeg tror, den får en større rolle i fremtiden, når den engang fornyer sig.”

Andre skriver bl.a.:

“Det er vigtigt for mig at have min kristne tro, det er det for mange... Vores samfund er bygget op på De ti Bud...Jeg er konfirmeret, men det

var mere fordi, de andre i klassen blev det, og familien syntes, jeg skulle. Nu holder jeg mig til ... Frikirke, fordi der udtrykker man glæde ved at være kristen...”

“Jeg tror på Gud, men selve kirkerummet har ingen betydning. Jeg kan bedre li’ kirken udenfor gudstjenesten.”

Hvis kirken skal ændre disse unge menneskers oplevelse af og forhold til kirken, skal der omstilling til.

NUTID SKAL GØRES TIL NYTID!

Forslag til ny struktur for folkekirken.

Efter at have arbejdet med kirkens struktur, funktion i sognet og rolle i samfundet var alle berørte enige om, at som kirken blev oplevet og brugt i dag, var der en opgave, der skulle løses - eller som man i dagligt talesprog ville udtrykke sig:

“KIRKEN ER FULD AF PROBLEMER”.

En moderne virksomhedsleder ville efter en sådan erkendelse sende bud efter en virksomhedskonsulent/managementkonsulent, som ville få til opgave at kulegrave organisationen, udarbejde beslutningsgrundlag i form af digre rapporter indeholdende tids- og handlingsplaner, konsekvensberegninger m.v.

Resultatet bliver som oftest indførelse af nyeste teknologi med fyringer i kølvandet. Udskiftning af ledelsen på alle niveauer, nedlægelse af ikke-lønsomme afdelinger m.v.

Sådan kan der ikke arbejdes, når man arbejder med kirken og kirkens forhold, men på trods af dette blev der alligevel arbejdet med tanker om en radikal omstrukturering af folkekirken med udgangspunkt i det nære - nemlig lokalsamfundet og dets kirke:

Hvorfor ændre den nuværende struktur i lokalsamfundet?

1. Dalende befolkningstal som følge af afvandring fra land til by. (Dette forhold kræver også en strukturændring i de hastigt voksende byer!)

2. Ændret kommunal struktur.

3. Ændret skolestruktur.

Befolkningstallet er mange steder dalet til det halve af, hvad det var for bare 50 år siden.

I 70'erne ændredes den kommunale struktur, og den vil antageligt blive ændret igen i 90'erne i retning af større enheder.

Skolestrukturen er ændret med nedlæggelsen af mange landsbyskoler, og også indholdsmæssigt er der sket en løsrivelse mellem kirke og skole, hvilket har medført en fremmedgørelse overfor kirken.

Under disse forhold er der ikke længere politisk vilje til at opretholde de bekostelige præstestillinger i samme omfang som tidligere på landet. Dette giver sig udslag i - og vil også fremover give sig udslag i sognesammenlægninger.

Forslaget

Under de givne forhold er det nødvendigt at overveje, hvordan vi bedst muligt tilgodeser menighedernes interesser. Derfor følgende forslag:

1. Der foretages en administrativ sognesammenlægning til pastorater af en levedygtig størrelse, f.eks. 2-5000 mennesker.

2. Hvert pastorat indeholder en hovedkirke samt et antal annekskirker.

3. Til administration ansættes en kirkegårdsleder, en økonomisk medarbejder samt en kordegn.

4. I hvert pastorat etableres et menighedsråd.

(Det nuværende menighedsrådsløfte er udgangspunkt for menighedsrådets arbejde).

5. Der holdes højmesse i pastoratets hovedkirke hver søndag formiddag kl. 10. ved præsten,

og der kan holdes gudstjenester i alle pastoratets kirker hver søndag.

6. Til varetagelse af gudstjenester i annekskirkerne udpeger menighedsrådet personer, som påtager sig at lede og gennemføre gudstjenester i sognets kirke - evt mod et mindre honorar - i stil med den grønlandske kateketordning. Disse gudstjenester tilrettelægges i samarbejde med pastoratets præst.

7. Der udarbejdes budget en gang årligt for pastoratet som helhed.

8. Der ansættes en musikalsk leder til varetagelse af kirkemusikken i pastoratet.

9. Rationaliseringen af den kirkelige struktur medfører, at de nuværende provstier bliver overflødige. Pastoraterne refererer direkte til et stiftsråd.

Denne ordning sigter primært på at bevare og styrke kirkelivet i de enkelte sogne.

Gennem administrationsordningen frigøres der tid og energi i de enkelte sogne til at drage omsorg for kirkens liv og vækst, samtidig med at man bibeholder menighedernes indflydelse på økonomien.

Man undgår truslen om, at sognets kirke bliver lukket ovenfra eller reduceret til ceremonikapeller. Hvor der er vilje til kirkeligt liv, er der også mulighed. Det er dit eget ansvar, om kirken skal lukke eller ej!

Ved at overlade en del af forkyndelsen til lægfolk, undgår man at stå med den præstekirke, som folkekirken reelt er i dag. Det vil skabe mulighed for et mere aktivt og engageret kirkeliv i det enkelte sogn, samtidig med at der spares på de kirkelige midler.

Forkyndelsen er som i dag bundet af Den evangelisk-lutherske kirkes bekendelsesskrifter.

Ideen bag forslaget er at skabe forholdsvis autonome enheder, som evt kunne være sammenfaldende med kommunale administrative

enheder (lokalområder med lokalråd) og skole-distrikter (en skole i hvert lokalområde).

Det ville være med til at genskabe den efterhånden tabte identitet på landet og samtidig eliminere de nuværende problemer med klasse-delning til konfirmationsforberedelsen.

Pastoratets opbygning

Menighedsrådet

Det fremtidige menighedsråd sammensættes af 2 valgte medlemmer fra hvert sogn samt præsten.

Menighedsrådet tænkes organiseret med tre stående udvalg nemlig:

Økonomiudvalg - Aktivitetsudvalg - Bygnings- og Kirkegårdsudvalg.

Økonomiudvalget:

Udvalget består af formand samt to øvrige menighedsrådsmedlemmer samt den ansvarlige økonomiske medarbejder.

Udvalget udarbejder:

Budget og regnskab

4-årigt budgetoverslag (dette gælder også for kirkegårde med særskilt regnskab).

Udvalget varetager:

Anlægsbevillinger - tillægsbevillinger - frigivelse af rådighedsbeløb - afskrivninger - likviditet - kassebeholdning - driftskapital - takster - moms og afgifter - kontrakter Til gengæld skal der påregnes et beløb til afholdelse af tjenester i annekskirkerne - o. 100.000 kr. pr. år.

En af tankerne bag "storpastoratet" er bl.a. at give mulighed for lokale initiativer i de enkelte sogne. Ingen kirke vil således blive lukket hen over hovedet på sognets beboere, men det lokale kirkeliv kræver nu engang et lokalt engagement. Tiden har med al tydelighed vist, at økonomiske ressourcer alene ikke skaber et kirke- og menighedsliv. Man kunne tænke sig at de barske konsekvenser af et manglende lokalt

engagement (lukning af kirken m.v.) ville skabe grobund for det nødvendige engagement.

Provstiudvalget

Udvalget nedlægges, idet opgaverne overtages af hhv. menighedsrådene og det efterfølgende beskrevne stiftsråd. De nuværende udgifter i forbindelse med opretholdelsen af provstierne kunne tænkes fordelt mellem menighedsrådene og stiftsrådet.

Stiftsrådet

Stiftsrådet består af 7 medlemmer, hvor biskoppen er født medlem og formand. De øvrige medlemmer vælges blandt stiftets menighedsrådsmedlemmer for en periode af 4 år.

Stiftsrådets opgaver omfatter de overordnede tilsynsopgaver, personaleadministration (præster), og økonomiske koordineringsfunktioner.

Denne koordineringsfunktion kan anvendes i forbindelse med påligning af kirkeskat, hvor en ensartet kirkeskat for stiftets sogne kunne betyde, at kirkeskatteprocenten ikke blev så stor i de kommuner, der i forvejen er hårdt trængt.

Stiftsrådet er herudover ankeinstans for menighederne.

Stiftsrådet arbejder tæt sammen med stiftamtmandens kontor, således at stiftsamtet varetager budgetlægning, regnskab og revision (den nuværende kommunale revision spares), personale- og lønforhold, forhold til organisationer. Således udarbejdes her et 4-årigt budget til brug for stiftsrådet, der godkender og ansætter den kirkelige ligning som en ensartet procent for hele stiftet (maksimalt 1%). Til udligning af de enkelte pastoraters budgetter anvendes det samlede kommunale kirkeskattegrundlag samt oparbejdede kapitaler i form af tiendekapitaler, grav-stedskapitaler og indtægter fra ejendomme og jorder.

Det er således ikke meningen, at stiftsrådet oparbejder store kapitaler men anvender pengene som bevillinger til ansøgte bygnings- vedligeholdelses- og anlægsarbejder.

Dertil kommer bevillinger til sogneaktiviteter i annekssognene under forudsætning af menighedsrådets og stiftsrådets godkendelse.

Engagement og kirkelig aktivitet bør kunne belønnes - også økonomisk!

Statstilskuddet til folkekirken anvendes til dækning af statslige opgaver såsom lønninger af præster og biskopper (fællesfonden), tilskud til personregistrering (kordegneløn), begravelsesvæsen samt vedligeholdelse af nationalklenodier.

Stiftsøvrigheden

Nedlægges

Vi ved godt, at sædvaner, normer og konventioner er en del af folkekirkens kultur (struktur), og disse lader sig ikke ændre, blot fordi der er kommet sparetider med heraf følgende lovgivning.

Der skal også en holdningspåvirkning til - og den er hermed givet...

Litteraturfortegnelse

Ackoff, Russel: En ny fremtid formes. Nyt Nordisk Forlag, København 1976

Johnsen, Erik: Kommunernes særpræg i ledelse og organisation. Dafolo, Frederikshavn 1987

Møller, Bent: Mødet med skrankesproget. Dafolo, Frederikshavn 1983

Mostrup: Kommunalhåndbogen

Fyns Stiftsbog 1988 og 89

Olofsen, Peter: Folkekirken og Nyreligiøsitet. Lohse 1989

Dansk Kirkeliv 1962

Nielsen, Egon: Kirkenøglen 1964

Aagaard, Erik: I kirke. Aros 1967

Andersen, Ejnar: Kirker og bygninger, Geodætisk Instituts arkiv 1974

Kent Bauer Hansen
Mogens Steinrud

Finn Skinderholm

Epilog

Og debatten går videre - måske?
Eller måske sker der ingenting. Der kommer så meget, og hvem kan nå at tage stilling til alt?
Vi har så travlt.
Eller måske - måske kunne vi...

En samling smukke blomster udfoldede deres blade til stor fryd for en sommerfugl, der kyssede dem og sang:

“Livet er en glæde!”

“Kald det hellere en kort sommer”, mumlede en melankolsk flue, der fløj forbi.

“Jeg synes, det kun er slid og slæb”, klagede en myre, der arbejdede sig frem med strå mange gange større end den selv.

Smørblomsten lo for at skjule sin mangel på evne til at tænke.

“I tager fejl“, råbte ørnen, idet den sejlede gennem luften på sine majestætiske vinger,

“livet er frihed og styrke”.

“Livet er en drøm”, hviskede vinden.

Stilhed hvilede over land og by, og det var daggry, da en ensom videnskabsmand slukkede sin lampe og sukkede:

“Livet er en skole”.

“Det er et mysterium”, hviskede den nyfødte morgenvind.

Da steg solen op i den østlige horisont og forgyldte træernes toppe og bræmmede de lette skyer med sin guldglans, og da den kyssede den opvågnende jord, klang det i stolt harmoni ud over verden:

“Livet på jorden er en begyndelse”.

Og dette sidste svar dækkede bedst, synes jeg.

Livet på jord er en begyndelse på det, der kommer efter livet her. Og da livet her er en begyndelse på

en evig tilværelse, så må vi da se at leve livet således, at begyndelsen kan blive god, thi
“Godt begyndt er halvt fuldendt!”

Fra en gammel scrapbog

Tillæg

Et debatspil om kirken til brug ved enhver sammenkomst, hvor kirkelivet anses for at være en debat værd.

Spilleregler:

Spillet består af ca. 100 kort med forskellige påstande om kirken.

Det kan spilles af mellem 4 og 10 deltagere.

Kortene blandes og deles ud med 6 kort til hver deltager. Resten lægges på bordet i en bunke med bagsiden opad.

Spilleren til venstre for giveren begynder, og spillets første runde går ud på at komme af med de kort hvis påstande, man ikke kan gå ind for.

Dette forgår ved, at man læser et kort op og tilbyder det til en medspiller. Ønsker vedkommende ikke at modtage kortet, udbydes det til resten af medspillerne.

Ønsker ingen at modtage kortet, lægges det for sig selv på bordet med forsiden opad.

Hver gang en spiller kommer af med et kort, skal han tage et nyt i bunken, indtil bunken er væk.

Spillet går nu videre til næste spiller.

Således fortsætter spillet, indtil alle spillere er kommet af med de kort, hvis påstande de er uenige i. 1. runde slutter altså med, at alle spillere er godt tilfredse.

I 2. runde skal spillerne gøre rede for deres synspunkter. Hver spiller fremlægger efter tur en påstand. Er alle enige i påstanden, lægges den i en ny bunke på bordet med forsiden opad - ved siden af bunken med de kort, som alle var uenige i.

Hvis der er nogen, som ikke er enig i påstanden, må de angribe den, og spilleren med påstanden må forsvare sit synspunkt. Efter påstandens fremlæggelse må alle spillere udtale

sig - men kun én gang! Herefter går påstanden til afstemning og lægges i én af de to bunker på bordet. I tilfælde af stemmelighed er den forsvarende spillers stemme afgørende,

Når en påstand er færdigbehandlet, går spillet videre til spilleren til venstre.

Når alle spillere er kommet af med deres kort, læses påstandene i de to bunker op, og dermed slutter spillet - men mon ikke debatten går videre?

Nedenstående påstande er til fri afbenyttelse, men der kan selvfølgelig inddrages mange andre påstande om kirken i spillet.

Køb en æske visitkort og skriv påstandene ned på dem - så kan spillet begynde.

God fornøjelse!

100 påstande om kirken:

Gudstjenesten:

Der bør samles ind til velgørende formål ved gudstjenesten.

Der er intet virkeligt fællesskab ved en dansk gudstjeneste.

Præsten er for meget i centrum ved gudstjenesten.

Sproget ved gudstjenesten er forældet og uforståeligt.

Ved menighedens gudstjeneste er man sammen på kærlighedens grundlag.

Ritualer er nødvendige.

Der bør være altergang ved hver eneste gudstjeneste.

Gudstjenestens centrale øjeblik er velsignelsen.

Der skal bedes for dronningen ved Den danske Højmesse.

Uden gudstjeneste - intet folk.

Det vigtigste ved gudstjenesten er præstens prædiken.

Gudstjenesten skal gøres mere publikumsvenlig.

Man kan godt holde gudstjeneste uden at gå i kirke.

Lægfolk bør læse teksterne ved gudstjenesten.

Gudstjeneste er først og fremmest tradition.

Trosbekendelsen hører ikke hjemme ved gudstjenesten.

Der skal holdes gudstjeneste hver søndag i alle kirker.

Det gamle Testamente hører ikke hjemme i kirken.

Etikken:

Som kristen kan man ikke gå ind for fri abort.

Kirken skal gå imod overtrædelser af menneskerettighederne.

Som kristen bør man gå i kirke.

Det er ukristeligt at bedrive hor.

Der findes ingen særlig kristen moral.

Man skal altid elske sin næste.

Mennesket har en fri vilje.

Kristne kvinder skal adlyde deres mænd.

Kvindelige præster er en uting.

Er man fraskilt, bør man ikke igen lade sig vie i en kirke.

At elske er en viljesag.

Vi skal efterligne Kristus, så godt vi kan.

Hvis man ikke adlyder Guds bud, går det galt.

Kærlighed koster livet.

Alt er tilladt.

Kirken bør være fuldstændig holdningsløs i politiske spørgsmål.

Personer af samme køn bør også kunne vies i kirken.

Din "næste" er alle og enhver.

Ydmyghed er en god, kristen dyd.

En asket er et bedre menneske end én, der spiser, drikker og elsker meget.

Det åndelige er vigtigere end det kropslige.

Læren:

Videnskaben har gjort kristendommen overflødig.

Man kan godt blive frelst, selv om man ikke er døbt.

Intet kan forhindre et menneske i at komme ind i "Guds Rige".

Verden er skabt.

Privat kristendom er ikke kristendom.

Det er nødvendigt for en døbt at blive konfirmeret.

Gud er kærlighed.

Talen om kødets opstandelse skal ikke forstås bogstaveligt.

Enhver er salig i sin egen tro.

Budskabet om syndernes forladelse er alt for nemt.

Guds kærlighed er betingelsesløs.

Ondskaben kan afskaffes, hvis vi gør en indsats for det.

Din livsførelse bestemmer livet efter døden.

Jesu død var udtryk for Guds kærlighed.

Alle mennesker er syndere.

Alle kommer i Paradis.

Gud er død.

Når man er død, er alting forbi.

Man må tro, for at blive frelst.

Kærlighed er vores egentlige livsgrundlag.

Gud står bag alt, hvad der sker.

Kristendom og politik har ikke noget med hinanden at gøre.

Kirkens struktur:

Det er kirkens hovedopgave at sørge for, at der holdes gudstjeneste.

Kirken skal understøttes af staten.

Kirken skal skabe opstandelse og vække forargelse.

Kirken har en stor social opgave.

Sognestrukturen er forældet.

Provstierne er overflødige.

Vi savner et kirkeligt overhoved i Danmark.

De kirker, som ikke kan opvise et rimeligt antal kirkegængere, bør lukkes.

Der bør være en kirke, en menighed og en præst i hvert eneste dansk sogn.

Kirkens medarbejdere bør føle sig kaldede til at udføre deres arbejde for en symbolsk løn - eller gratis.

Kirkens medarbejdere bør være kristne.

Præsten skal kunne afsættes, hvis han ikke opfylder menighedens forventninger.

Menighederne bør have selvbestemmelse i alle kirkeligespørgsmål.

Menighedsråd i flersognspastorater bør sammenlægges.

Præstens opgave er først og fremmest en social opgave.

Stiftsøvrighederne bør nedlægges.

Menighedsrådet bør aktivt støtte arbejdet med at bevare de små landsogne.

Præsten bør ikke være medlem af menighedsrådet.

Menighedsrådsmedlemmer skal gå i kirke.

Menighedsrådet bør gå aktivt ind i sognets sociale og kulturelle liv.

Menighedsrådsløftet er urimeligt.

Stiftsmidlerne skal bevilges - ikke lånes.

Pastoraterne bør ikke være på færre end 2000 mennesker.

Lægfolk må gerne lede gudstjenesten.

Undervisningen:

Man skal tro på Gud, før man kan blive konfirmeret med god samvittighed.

Konfirmanderne skal lære De ti Bud.

Dåben skal følges op med undervisning.

Konfirmationsforberedelsen bør ligge udenfor skoletiden.

Der bør være overhøring i forbindelse med konfirmationen.

Man skal lære kristendom, før man kan blive døbt.

Konfirmanderne skal lære de gældende moralregler at kende.

Konfirmationsforberedelsen ligger på et forkert alderstrin.

Det er forældrenes ret og pligt at undervise deres døbte børn i kristendom.

Konfirmandforældre skal følges med deres børn i kirke.

Præsten må ikke indoktrinere konfirmanderne.

En ikke-kristen kan ikke undervise forsvarligt i kristendom.

Al sand undervisning er forkyndelse.

Voksenundervisning i kristendom hører med til menighedslivet.

Erik Fonsbøl

Appendiks

Fuldstændig matrikelfortegnelse for Udby sogn

Fællesskabets ophævelse 1796

Ved udskiftning til fællesskabets ophævelse, indvarslet ved Wedellsborg Birketing på Kællingebjerg, 17/9 1796, blev jorden delt således: (I det følgende er numrene til venstre lig numrene på udskiftningskortet fra 1796, og nummeret til højre i princippet de nævnte ejendommers nuværende matrikelnr.)

Viby

Nr. 20=matr.nr.1A. Vesterdalgården:

Løkke på Viby Mark 60 tdr land. 8 tdr, 6 skp 3 fjdk. 2 alb. htk. solgt fra Ronæs præstegård ved auktion 1862. Gården opført af Morten Nielsen f. 1825. (Se "Fra Strømpeskift til Sparekasse" Nr. Aaby Sparekasses 100 års jubilæumsskrift. Fynske Årbøger 1948, 1966: (En gård bygges). 1989: (Om krigen i 1864). d. 1910 efter bl.a. at have været sognefoged i 40 år. Udbygningerne brændt i 1929.

t = 1B: Gl. Assensvej 11 og 13 v. Rolundbro. Husplads og have i Vesterdal Udlod, Gl. Assensvej 6, 3 1/3 tdr land, fæste under præsteembedet, bortsolgt 1864. Her er først friskole for bl.a. Morten Nielsens børn. Senere udstykses jord, hvorpå der bygges højskole, som virker fra 1.11.1880 en kort periode som børnehjem, herefter igen højskole, og fra november 1961 efterskole.

z = 1C: Gl. Assensvej 5 og 3, Vibyvej 39. Husplads og have i Vesterdal Udlod, Gl. Assensvej 2. 3 tdr land. Solgt fra præsteembedet

1885 på Gl. Assensvej 5. Bevilling til høkerhandel 1888.

y = 1D: Vibyvej 37 og 35. Husplads og have i Vesterdal Udlod, Gl. Assensvej 4. 3 tdr land. Solgt fra præsteembedet 1864. Måske var det her i det såkaldte "Grevskab", friskolen i Vesterdal startede.

37 = 2: Ellegaard og Højbogaard:1928 Gårdsplads og have. Indlod, udlod og moselod. 95 tdr land, 11 tdr htk, 1664. Ejer Erik Sehested, herefter Sivert Urne. 1761 skøde fra Rasmus Rasmussen til Jørgen Rasmussen. 1778 skøde til grev Wedell.

38 = 3: Viby Toftegaard. Indlod, gårdsplads og have. 2 udlodder og moselod. 55 tdr land, 7 tdr htk. 1664 Anders Madsen i Kolding. 1688 Borgmester Jens Madsen. 1796 Wedellsborg. 1787 sognefoged og lægsmand.

32 = 4: Hvilestedgaard. Flyttet til nuværende plads. Lå tidligere på nordsiden af Vibyvej, hvor Ellegaardsvej går fra. Gårdsplads og Have. Indlod, engen v. åen, udlod og moselod. 50 tdr land 7 tdr htk. 1664 Jakob Lindenow. 1688 Knud og Hans Urne. 1700 Wedellsborg.

31 = 5: Enggaard. Gårdsplads og have. Indlod, udlod og moselod 54 tdr land 7 tdr htk. 1664 og 88 Fru Idee Lindenow. 1710 Wedellsborg.

30 = 6: Bygbjerggaard og Nybogaard bygget 1935. Hovedlod gårdsplads og have, englod og moselod. 51 tdr land 7 tdr htk. 1664 Claus Andersen, laugmand i Skien, Norge. 1688 Morten Skænkel. 1688-1750 provstens enke i Sandager. 1778-1916 Wedellsborg.

29 = 7: Vibygaard. 1872 Flyttet til nuværende plads fra Viby, hvor den lå sammen med Aulbjerggaard. Hovedlod gårdsplads og have, englod udlod og moselod. 55 tdr land 7 tdr htk. 1664 Fru Christine Lindenow. 1688 Fru Karen Grubbe. 1748 sælger fru Agathe Rodsten Uhrne, major Walkendorffs frue til Billehave, til Wedellsborg samme gård som hun ved auktion i 1744 har tilhandlet sig. Udbygningerne brændt 1927.

På denne gårds englod ved åen fandt Hans Andersen o. 1880 fire hestekranier. Ved det ene kranie hang en stigbøjle af jern med messingbeslag, som vejede flere pund. Den blev solgt til en strandkontrollør fra Håre, som vistnok stod i forbindelse med tyske museer. Bag dette fund kan ligge sagnet om, at fruene på Højborg i Gamborg en mørk aften på vej fra aftengudstjeneste i Viby kirke kørte vild og forsvandt i Hengesækken med karet og fire heste. I marken ovenfor nævnt 1572 Hengekilden (nu rørlagt)

28 = 8: Aulbjerggaard. Hovedlod gårdsplads og have, udlod englod og moselod. 54 tdr land 7 tdr htk. Sammen herskab som Vibygaard. Til sammen én gård indtil 3.5.1747. Herefter fæstet ud til to forskellige. Indmuret plade: Er Gud for os, hvem kand være imod os - Anno 1611.

Nord for Aulbjerggaards englod ved åen på madevejen anlagt vold til skydebane for skytteforeningen (ophævet 1928). Som bane benyttet ganske lidt efter krigen 1940-45.

27 = 9: Pytten 9. Nu afbrudt gård med haveplads og toftelod, hovedlod, englod og moselod. 47 tdr land 7 tdr htk. 1664 Hindsgaul. 1688 Jens Lassen. 1745 Peder Madsen, samme år får grev Wedell skøde på gården.

26 = 10: Mindegaard. Flyttet ca 100 m til nuværende plads. 1796 gårdsplads have og indlod, udlod vest og udlod nordvest for byen, englod. 51 tdr land 7 tdr htk. 1664 Fru Sophie Rosenkrantz. I 1719 Wedellsborg.

25 = 11: Viby Nygaard. Flyttet til nuværende plads efter brand. Lå opr. øst for Mindegaards indkørsel fra Vibyvej. 1796 gårdsplads og have, indlod, udlod og moselod. 26 tdr land 3 1/2 tdr htk. 1664 Assens provst. 1688 Jens Lassen. Matriklen 1688-1750 Hans Knudsen i Langelod. 1771 tilstås den møller Th. Mortensen ved auktion. 1796 Wedellsborg. Udbygninger brændt 1926.

24 = 12: Elmegaard. Gl. Assensvej 7, Gårdsplads og have, hovedlod og udlod. 55 tdr land 7 tdr htk. 1664 Assens provsti. 1688 kgl Maje-stæt. 1796 Wedellsborg.

I hovedlodden ovenfor det lave ved åen er et markstykke, en ager, der i markbogen 1682 hedder Guuden Dihl. I 1796, Gudens Hutter (hutte = kort, bredt markstykke). 1923: Guen eller Guden.

Man antager, at Vi i Viby er det gamle danske ord, der betyder helligdom, og at den del af åen, der løber forbi Viby, har heddet Guden (den til guderne indviede) af samme oprindelse som Gudenåen i Jylland.

23 = 13: Maegaard. Indlod med gårdsplads og have, og udlod. 1664 Henrik Hansen (Ødegaard har tilforn tilhørt Folchivar). 1688 landsdommer Poul Mathiesen. 1730 Rasmus Andersen, Fredriksgave. Før 1774 har Rasmus Rasmussen på Tybrind solgt til grev Wedell.

33 = 14: Søndergaard. 1796 Hovedlod og moselod. 70 tdr land 7 tdr htk. Udflytter. 1664 Salig Henrik Bjelke. 1688 admiral Beresen. 1719 Wedellsborg.

34 = 15: Nørregaard. 1787 én samlet lod, 76 tdr land, 7 tdr htk. Unge Jens Hansen udflytter gården, der opr. lå ved siden af Østergaard overfor Ellegaards eng. 1664 Mette salig Hans Beresen. 1688 Holger Rosenkrantz. 1745 sælger Niels Basse til Claus Jørgensen. 1761 køber Wedellsborg gården af A. von Raisen til Billeshave og Fænø.

35 = 16: Østergaard. 1796 én samlet lod 73 tdr land 7 tdr htk. Udflytter. Ellebækhuset i Viby var stuehus, 1664 Ødegaard, ejer Gunnar Rosenkrantz. 1688 Ryttergods kgl. Majestæt. 1719 Wedellsborg.

36 = 17: Vestergaard. 1796 én samlet lod, 72 tdr land 7 tdr htk. Udflytter. 1664 tjener til Sorø, 1688 kgl. Majestæt. Matriklen 1688-1700 Wedellsborg. Et sagn herfra nævnt i Danske Sagn Bind 3 - 2209 af Ewald Tang Kristensen.

ll = 18: Toftevej 2. 1796 husplads og have, marklod. 3 tdr land 3 skp og 2 alb. Søndergaards stuehus. 1796 Hindsgaul.

bb = 19: Pytten 3. 1796 husplads og have. Marklod på Toftevej. 3 tdr land 3 skp 2 alb. 1756 ejer Wedellsborg.

Huset har daværende fæster selv bygget i enden af matr. nr. 9's tofte.

cc = 20: Toftevej 4. Husplads og have, marklod på Toftevej. 3 tdr land, 3 skp, 2 alb. 1796 ejer Wedellsborg.

Huset udflyttet 1883. Det lå nord for Enggaard ud til vejen på højde med Bygbjerggaards have.

dd = 21: Viby Østerled. 1796 husplads og have, marklod. 4 tdr land 3 skp, 2 alb htk. 1796 ejer Wedellsborg.

1756 var huset nybygget for Wedellsborg af daværende fæster og lå inde i byen nø for matr. nr. 20. Fæstet 1783 af skomager Jens Jørgensen Lund, født i Odense, i 1787 husmand og skoleholder, d. 1835.

ii = 22: Vibyvej 30. 1796, husplads og have, marklod. 3 tdr land, 3 skp, 2 alb htk. Ejer Hindsgaul.

Huset lå på Ellegaardsvejs vestre side lidt sv for Ellegaardsvej 3.

kk = 23: Toftevej 1. 1796, husplads og have, marklod på Toftevej. 3 dtr land, 3 skp, 2 alb. htk. 1796 ejer Hindsgaul.

Huset lå ved en forlængelse af Ellegaardsvej v for åen i det lave (Viby Vestergaard).

x = 24: Smeden. 1796 husplads og tofte i byen, lod i marken ved Tørvegyden. 4 tdr land, 3 skp og 2 alb. htk. 1766 Wedellsborg.

ee = 25: Marius Larsen, én samlet lod. Udflytter. 4 tdr land 3 skp 2 alb htk. 1796 Wedellsborg.

mm = 26: Huggetsminde, én samlet lod. 5 tdr land 3 skp 2 alb htk. Udflytter. 1796 ejer Hindsgaul (nybygget v. udskiftningen).

39 = 27: Viby Mølle. Lod v. Møllen husplads og have, mølledam, udlod (vestlige del af Karlshøjs mark). 9 tdr land 1 skp htk. 1796 selvejer. 1664 rigsadmiral Henrik Bjelke. 1691 køber Wedellsborg. 1747 køber sognepræst Julius Trolle. 1749 køber Sten Sørensen til selveje.

Møllen nævnes i Danske Cancelliregistranter 11/7 1545. Syn 1719:

Møllens vandløb: Der var ikke så meget vand, at det kunne drive det ledige mølleværk, langt

mindre male noget korn. Man eftersøgte vandløbet en Miil lang uden at finde kilder eller vældespring - kun en tør ellemose og tørre grave.

Omkring århundredeskiftet tillige vindmølle.

gg = 28: Afbrudt hus på Ellegaardsvejs forlængelse. 1796, husplads og have. 1960 alen. 1787 selvejer Claus Pedersen Haagerup (skrædder).

ff = 29: Ellegaardsvej 3, husplads og have, 5010 alen. Skøde 23/12 1758. 1796 selvejer.

hh = 30: Vibyvej 29, husplads og have. 4490 alen. 1796 ejer Hindsgaul. 1829 skøde fra krigsraad Lauritsens enke til grev Wedell.

aa = 31: Vibyvej 36, husplads og have. 4020 alen. 1796 ejer Hindsgaul. 1829 skøde fra krigsraad Lauritsens enke til grev Wedell.

Lang tid i dette århundrede købmandshandel.

ø = 32: Vibyvej 38, husplads og vænge, 5850 alen. 1796 Hindsgaul. 1829 grev Wedell.

æ = 33: Vibyvej 40. 3800 alen 1 alb htk. 1796 Hindsgaul. 1829 grev Wedell.

v = 34: Gl. Assensvej 9. 4040 alen, husplads og have 1 alb htk. 1796 Hindsgaul. 1829 grev Wedell.

35 : Afbrudt, 330 alen.

Grusgrav i matr. nr. 3 sønden for byen. Brugere: byens beboere. 5030 alen. Grusgrav i matr.nr.4 østen for byen 7510 alen. Gaden i Viby med vandstede udi, 2 tdr land.

Viby "sogn" ejerlaug ialt: 1059 tdr land, 5190 alen.

Udby, Rolund og Ronæs

Udby har antageligt navn efter sin beliggenhed ude ved kysten. Forleddet i Rolund og Ronæs er oprindeligt ejefald, ental eller flertal af det gamle danske navneord "Rot" dvs rod i betydningen stub.

20 = 1: Ronæs præstegaard. Gårdsplads have og hovedlod, mose og to vandsteder, udlod og gjærdselslod, 65 tdr land, 7-1-3-2 htk. 1862 frasælges jord ved bunden af Gamborg fjord, hvorpå Knud Chr. Thidemann, Middelfart opretter handelsetablissement, kornhandel, kornmagasin, anløbsbro, teglværksfabrik og arbejderboliger.

1863 bevilling til købmandshandel. Fra 1915-61 Brugsforening. Magasinet udlejet til F.A.F. 1932-60. Et rum var i en periode indrettet til andelsfrysehus for private husholdninger. 1863 skøde til lærer Jørgensen, Rolund skole på gjærdselslodden (Enkeløkken beliggende på Ronæsskovvej ved gangstien til Vesterdal). 1870 skøde fra præsteembedet på Ronæsvej nr 5 og Kirkegyden nr. 4. Efter 1923 frasælges til udstykning, hvorpå er bygget de tre landbrugsjendomme.

a = 2: Skolen. Husplads have og tofte. Flyttet fra Udby til Rolund 1826. Marklod bag Gl. Assensvej 27. 7 tdr land 2 fjdk htk, som læreren selv driver til 1. maj 1902.

21 = 3: Juulsgaard. Toftelod med 1 vandsted, hovedlod med gårdsplads og have, udlod og gjærdselslod. 81 tdr land 7-5 htk.

Ved stormfloden i 1872 stod vandet 1/2 alen over stenbroen på gårdspladsen. Tidligere egen vejrmølle. 1631 skødede Thott og Brock hver sin gård i Ronæs til Ivernæs. 1664 under Tybrind.

22 = 4: Egløkke. Hovedlod, gårdsplads og have, udlod og gjærdselslod. 81 tdr land 7-5 htk. 1664 Tybrind.

12 = 5: Rolund Damgaard. Hovedlod gårdsplads og have, englod ved Rolundbro, udlod og gjærdselslod 51 tdr land 6 tdr htk. 1664 Jørgen Hartviig (afbrudt og øde) 1688 Wedellsborg.

13 = 6: Grønnegaard. Hovedlod gårdsplads og have, udlod eng i midten vanding derved. (Grisemose) og gjærdselslod ved stranden. Her faldt ved et uheld henimod krigens afslutning nogle landminer. En faldt i strandkanten og blev sprængt på stedet. De øvrige demonteret. 57 tdr land 6 tdr htk. 1664 fæster Niels Grøn. Ejer Odense Hospital. 1688 ejer Sct. Hans kloster eller Gråbrødre hospital. 1765 skøder Odense Hospital til Wedellsborg.

Marknavn ved gården "Haugaards agre"

Gården blev tidligere i daglig tale kaldt "Gårdstedet".

14 = 7: Eskegaard, Ronæsskovvej 8: Hovedlod gårdsplads og have, udlod og gjærdselslod (hvorpå Ronæsskovvej 15 er bygget ca 1862). 58 tdr land 6 tdr htk. 1664 Henrik Bjelke. 1688 Wedellsborg.

Rolundæble tiltrukket af fæster Hans Hansen af kerner fra gråstenæble, han såede i 1830'erne.

15 = 8: Aagaard. Hovedlod gårdsplads og have, udlod og gjærdselslod. 59 tdr land 6 tdr htk. 1664 Henrik Bjelke. 1688 Wedellsborg.

16 = 9: Lindegaard. Hovedlod gårdsplads og have, udlod og gjærdselslod. 61 tdr land 6 tdr htk. 1664 Henrik Bjelke. 1688 Wedellsborg.

Nuværende stuehus bygget 1839. Sognefogedgård i 1809.

17 = 10: Rolundgaard. Hovedlod gårdsplads og have, englod ved Rolundbro (her startede i en rørsat kilde tæt ved en å og landevej Udby-Rolund vandværk i 1908) og gjærdselslod. 72 tdr land 7-2 htk. 1664 selvejer. 1688 Hr. Nielses arvinger i Sandager. 1778 sælger sognepræst Oluf Hvalsø gården til Wedellsborg.

18 = 11: Rolund Toftegaard. Lå overfor Gl. Assensvej 36. Brændt 17/3 1969. Toftelod gårdsplads og have, hovedlod (Ved nordvestre hjørne af denne Gl. Assensvej 38, blev o. 1914 bygget elværk, drevet af forbrændingsmotor og vindrose. Denne blev nedtaget o. 1940. Værket kørte, indtil E.F.L.A. overtog elforsyningen.). Udlod ("Busseløkken"), gjærdselslod og englod ved Viby Å med stemmeværk, hvori stigning kunne sættes og engene vest herfor overrisles. Ikke benyttet efter 1932.

55 tdr land 6 tdr htk. 1664 Paawitsch' arvinger. 1688 Broder Landorf, herefter præsteenken i Sandager, som sælger til Wedellsborg.

19 = 12: Bækgaard. Hovedlod gårdsplads og have, udlod (Ronæsskovvej 10) og gjærdselslod. 59 tdr land 6 tdr htk. 1664 Corfitz Ulfeldt til Matstrup. 1688 magister Claus J. Broby. 1700 Wedellsborg.

Sognefogedgård 1842, Genopført efter brand 1867.

1 = 13: Dyrgaard. Hovedlod søndre og nordre del gårdsplads og have, udlod vest for byen i Kirkegyden. Ved skel til Egløkkens udlod, Lundsdam, lå i en periode et polakhus beboet indtil ca 1. verdenskrigs afslutning. Gjærdselslod. 49 tdr land 5 tdr htk. 1664 Claus Andersen, laugmand i Skien. 1688 Wedellsborg.

Gården flyttet fra oprindelig plads bag Udby central, Gl. Assensvej 35 i 1862.

Fungerede under krigen i 1864 som lazaret. Sognefogedgård fra 1910 til ordningens ophævelse 1. april 1970.

3 = 14: Gammelgaard. Hovedlod gårdsplads og have, udlod, gjærdselslod, vanding deri. 52 tdr land 5 tdr htk. 1664 og 88 rigsadmiral H.Bjelke. 1796 Wedellsborg.

4 = 15: Mosegaard. Hovedlod gårdsplads og have, vanding deri og gjærdselslod. 62 tdr land, 5 tdr htk. Ekstra skattemandtæl 1606 nævnt som "Moosen" 1658-59 (VS):" Fjenderne plyndrede tre gange, og hver gang gik konen med et gammelt, usselt liinstykke på, hvori var indsyet 20 daler, der hver gang undgik deres opmærksomhed." 1796 Wedellsborg.

5 = 16: Christiansborg. Hovedlod, gårdsplads og have, udlod og gjærdselslod. 51 tdr land, 5 tdr htk. 1664 Hindsgaul, 1688 Wedellsborg. 1698 fæster Christen Jørgensen noget kirkejord, som bøddelen, mester Poul Guldbrandt, skarpetter, tidligere havde haft.

I 1866 tog daværende fæster Christen Pedersen sine børn ud af Rolund skole på grund af utilfredshed med lærer Jørgensens undervisning. Baggrunden var på den ene side religiøse vækkelser, der år i forvejen var nået sognet, samt vækkelser, inspireret bl.a. af Morten Nielsens ankomst til Vesterdal, og den omstændighed, at pastor Melbye i Asperup (til hvem flere løste sognebånd) var tilhænger af Grundtvigs forkyndelse. På den anden side, at pastor Bork prædikede hårdt og fordømmende, ligesom hverken hans forgænger, pastor Holm eller lærer Lassen og efter ham Jørgensen var omfattet af tillid fra de i sognet, der gik ind for det nye.

Christen Pedersens børn gik først til en friskole i Brangstrup. Da den lukkede, blev der indrettet skole på gården, og læreren fra Brangstrup flyttede med, Han underviste her Chr.P.'s børn og et par nabobørn.

Efterhånden kom flere til, også fra Balslev. Derfor byggede man i fællesskab en friskole på Udby Mark. På gården var også oprettet fællesmejeri - dvs man behandlede egen mælk, ligesom man købte mælk fra andre til fremstilling af ost og smør. Da andelsmejeriet "Ålund" blev oprettet, ophørte gårdmejeriet. I en periode opkøbte Chr.P korn for videresalg - bl.a. til ovennævnte købmand Thidemann.

6 = 17: Broendegaard. Hovedlod 2 skovgrunde deri gårdsplads og have, udlod øst for byen. 88 tdr land 8 tdr htk.

16/4 1465: "Brooende" - sted, hvor bro er forbundet med fastland - her formodentlig en skibsbro i bunden af den tidligere fjord. 1664 Tybrind. 1796 Wedellsborg. Votivfund fra 800 f.Kr. Se Fynske Minder årg. 1960 s. 14.

9 = 18: Vanggaard. Hovedlod gårdsplads og have, udlod v. for byen, udlod nv for byen og gjærdselslod. 51 tdr land 5 tdr hartkorn. 1664 Hindsgaul. 1688 Wedellsborg.

10 = 19: Udby Nygaard. Hovedlod gårdsplads og have, englod i nordre hjørne af byen og gjærdselslod. 46 tdr land 5 tdr htk. 1664 Hindsgaul. 1688 Wedellsborg. Genopført o. 1910 efter brand.

8 = 20: Udbygaard. Hovedlod gårdsplads og have, nordre og søndre udlod. 63 tdr land 8-1-3-1 htk. 1664 Fru Christine Rosenkrantz. 1720 Odense Catheketiske skole. 1863 skøde fra Mølernes legatskole til Rasmus Poulsen. 1875 skøder Rasmus Poulsen søndre udlod til et interes-

sentselskab: Chr. Pedersen, Udby, P.Andersen, Udby Gammelgaard, Morten Nielsen, Vesterdalgården, Hans Poul Petersen, Viby Vestergaard, Rs. Poulsen, Udby, Christoffer Nielsen, Gamborg, Knud Nielsen Etterup, Peder Christensen, Balslev og husmand Søren Mathiasen, Mosegaard.

Friskole, børnehjem, pigehjem og siden 1968 behandlingshjem. Et sagn herfra nævnt i Danske Sagn Bind 2-90 af Ewald Tang Kristensen.

2 = 21: Udby Damgaard. Hovedlod søndre del med gårdsplads og have, nordre del med mose, udlod i kirkegyden og gjærdselslod. 22 tdr land 2-4 htk. 1664 Henrik Bjelke. 1688 Jesper J. ?. Ca. 1700 provsten i Vends Herred. 1796 Wedellsborg.

7 = 22: Højgaard. Hovedlod gårdsplads og have. Dok. ang. vandledning tinglyst 1908 og 1917 om beholder til byens vandværk. Udlod i Limose. 24 tdr land 2-4 htk. 1664 Sophie Rosenkrantz (øde). 1688 Brobygaard, 1735 sælger Børge Walkendorff til grev Wedell. 1747 skøder grev Wedell til gæstgiver Rasmus Langaa. 1787 skøder Christen Jensens enke i Thurup til grev Wedell.

11 = 23. Gl. Assensvej 50 og 52. Hovedlod med gårdsplads og have, udlod på Skadebjerg. Herfra roebane over Balslev til Salbrovad. Denne yderste ende af sporet ind til Balslev Nørregaard blev nedlagt ca 1941. 10 tdr land 1 td htk. 1664 Hindsgaul (øde). 1688 Preben Brahe, 1750 Slagteren i Thurup (uden år). Skøde fra Peter Knudsens enke i Thurup til Lambert Nielsen i Bredning. 1798 Wedellsborg.

c = 24: Udby autoværksted. Gl. Assensvej 37. Centralen Gl. Assensvej 35 og de to huse bag disse. Tidligere lå her smedehuset med lade, brændt 1954 og smedien lå helt ned ved og med

gavlen ud til vejen. 1796 husplads og have, agerlod i kirkegyden og g jærdsleslod. 4 tdr land 0-3-2-2 htk. Ejer Wedellsborg,

d = 25: Gl. Assensvej 43, husplads og have, agerlod i Kirkegyden og gjærdselslod. 4 tdr land 0-3-2-2 htk. 1796 Wedellsborg.

e = 26: Nu afbrudt. Husplads og have, agerlod i kirkegyden. 4 tdr land 0-3-2-2 htk.

f = 27: Assensvej 15. Hus og haveplads i Christiansborgs have. Agerlod, hvor ejendommen er bygget og gjærdselslod. 5 tdr land 0-3-2-2 htk. 1796 Wedellsborg.

g = 28: Limosegyden 5. Agerlod i Limose og gjærdselslod. 5 tdr land 0-3-2-2 htk. Udflytter - kan være det hus, der lå mellem Vanggaards og Nygaards indkørsel. 1796 Wedellsborg.

h = 29: Limosegyden 3. Agerlod eng i midten, gjærdselslod. 6 tdr land 0-3-2-2 htk. Udflytter. Har antagelig ligget inde i byen, hvor nu Gl. Assensvej 54 er. 1796 Wedellsborg.

q = 30: Gl. Assensvej 25. Huset lå 1796 i Rolund Lindegaards have med husplads og have, Agerlod, hvor nu ejendommen li'gger og gjærdselslod. 5 tdr land 0-3-1-0 htk. 1796 Wedellsborg.

o = 31: Gl. Assensvej 42. 1796 husplads og have på parkeringspladsen bag Rolund skole. Agerlod med mose i vestre side, (hvor nu ejendommen ligger) og gjærdselslod. 8 tdr land 6 skp htk. Ejer Wedellsborg.

s = 32: Gl. Assensvej 23, Agerlod og gjærdselslod. 4 tdr land 0-3-1-0 htk.

I 1797 nyopført hus på nuværende plads.

Ovnhus. Ejer Wedellsborg.

r = 33: Ronæsskovvej 12. Agerlod og gjærdselslod. 5 tdr land. 0-3-1-0 htk. Udflytter fra Rolund. 1796 Wedellsborg.

m = 34: Ronæsskovvej 17. Agerlod ved stranden og gjærdselslod. 5 tdr land. 0-3-1-0 htk. Udflytter fra Rolund. I 1796 anlægges Ronæsskovvej rettet efter det sted, hvor en dæmning over den mellem Svinø og Ronæsskov løbende vig bedst kan anbringes. Der opføres to nye huse på den yderste ende af Ronæsskov, ét på hver side af vejen. Dæmningen bygges, men gennembrydes flere gange og gentagne gange udvides og moderniseres både den og slusen. 1852 og 1871 ny bro af mursten og bevægelige porte for højvande. Allerede 1872 må man bygge op påny efter katastrofestormfloden.

k = 35: Ronæsbrovej 3. 1796 husplads og have ved dæmningen til Føns. Agerlod langs med det inddæmmede. På et hjørne af denne byggedes dampmølle, brandforsikret af grev Wedell okt. 1858. Møllen blev stærkt beskadiget ved stormfloden 1872, hvorved også en møllersvend druknede. Gjærdselslod. 8 tdr land 6 skp htk. 1796 Wedellsborg.

Udby sogn bidrager også til denne dæmnings vedligeholdelse.

36: Ronæsvej 2: Husplads og have, have øst for gaden 1270 alen. 1787 ovnhus i Ronæs, som for nogle år siden er opbygget. Ejer Wedellsborg,

37: Husplads og have. 640 alen?

38: Fattighus, husplads og have beliggende mellem åen og Gl. Assensvej 28. 2050 alen. Afbrudt.

1867 reparation. Flere nye døre og bræddegulv til nogle af værelserne. 1871 opføres af brændte sten og med tegltag et skur på 2,50 x 1,60 m og 1,90 m højt med tre døre, trægulv og sæde til lokummer. I bygningen blev ligeledes gjort plads til rebslageri for en til sognet hjemvendt arrestant.

39: Parkeringspladsen overfor kroen. 2680 alen. Udby degnebolig. Degnen ønsker ved udskiftningen, at få sin 6 skp land store lod lagt som tofte ved sin have. Da skolen flyttes til Rolund i 1826 må vi antage, at der på pladsen bliver bygget rejsestald med sal over - brækket ned 1933 - og kostald til kroen - brændt 1957.

40: Assensvej 19. Jordemoderhuset eller Broendehuset. Husplads og have 2680 alen. Folketælling 1840: jordemoder Ane Hansdatter. 5/11 1817 viet enke Ane Hansdatter i Viby, gjordemoder. 1888 fæster Assens Amtsråd jordemoderboligen i Broende. 1892 viet jordemoder Mariane Jensen.

p = 41: Ronæsskovvej 4. Husplads og have 5250 alen. 1796 præsteembedet. 1867 skøde herfra til Lars Larsen. Brændt 1953.

d = 42: Gl. Assensvej 33, Udby. Husplads og have 1310 alen. 1796 selvejer Hans Hansen. 1840 skøde fra skrædder Jens Christensen til Wedellsborg.

j = 43: Kroen. Husplads og have og nord for vejen en have, i dag Gl. Assensvej 31. Købmandsbutik fra 1930. Før den tid købmandshandel fra kroen. 2110 alen. 1796 selvejer Jørgen Hansen. Folketælling 1834, enke, værtshusholder Ellen Jørgensen, f. i Udby 1778. 1847 bevilling til værtshusholder Sypli

om at anlægge et hvedebrødsbageri i Udby (nuværende hvidkalkede bygning ved kirkegårdsdiget).

I gesimsen på vestre gavl på nuværende krobygning samt i kirketårnets vestgavl findes skudhuller fra den træfning, der var i foråret 1945 mellem danske frihedskæmpere og den tyske værnemagt.

Skulle vi hér nævne det nyere ordspil:

“De Viby viber, de Føns høns og de Rud koke mødes ved Udby kro i store flokke.”

Kirkegården 7300 alen. Kørerummet norden for kirkegården 4180 alen.

Gaden i Udby med tre kær 1 td land.

En grusgrav ved østre ende af Udby by 7430 alen.

En lergrav i indlodden ved nr 32 øst for Rolund 3940 alen.

En grusgrav i indlodden på matr.nr. 7 vest for Rolund 9310 alen.

En sandgrav vestligst i marken mellem lodderne 33 og 34 8030 alen.

Gaden i Rolund med to kær 1 td land

I alt areal for de tre byer: 1301 tdr land.